

Maailmantalouden

MATTI YLÖNEN ja HANNA KUUSELA (toim.) | ATTAC

Maailmantalouden ABC ja D

MATTI YLÖNEN ja HANNA KUUSELA (toim.) | ATTAC

Sisällys

Aikapankki	16
Alikapitalisointi	17
Alueelliset kauppasopimukset	18
Arvopaperi	19
Ay-liike.....	21
Big Society	23
Boikotti	24
Bretton Woods -järjestelmä	25
Bruttokansantuote (BKT).....	26
Budjettikuri	28
CDO-velkakirjat <i>ks. Luottovelkakirjat</i>	
Chartalismi <i>ks. Funktionaalinen rahoitus</i>	
Commons <i>ks. Julkishyödyke</i>	
Credit Default Swap (CDS) –sopimukset <i>ks. Luottoriskijohdannaiset</i>	
Degrowth <i>ks. Kohtuutus</i>	
Demokratia.....	30
Deregulaatio	31
Devalvaatio <i>ks. Raha</i>	
Dodd-Frank –lainsäädäntö <i>ks. Deregulaatio</i>	
Dohan neuvottelukierros <i>ks. Maailman kauppajärjestö</i>	
Eettinen kauppa.....	33
Elvytys <i>ks. Keynesiläisyys</i>	
Eläkerahasto	34
Epätasa-arvo.....	35
Eryitystalousalue <i>ks. Vapaatuotantoalue</i>	
ESMA <i>ks. Euroopan arvopaperimarkkinaviranomainen</i>	
Euromarket.....	36
Euroopan arvopaperimarkkinaviranomainen ESMA	37

Maailmantalouden ABC ja D

ATTAC 2012

ULKOASU Heikki Rönkkö

PAINO InPrint, Latvia

Tämän kirjan sisältöä voi kopioida, näyttää ja levittää

Creative Commons ”Nimeä-Ei muutettuja teoksia 1.0 Suomi”-lisenssin mukaisiin ehdoin (<http://creativecommons.org/licenses/by-nd/1.0/fi/>)

Euroopan keskuspankki <i>ks. Keskuspankki</i>	
Euroopan komissio.....	38
Euroopan neuvosto	38
Euroopan pankkiviranomainen	
<i>ks. Euroopan arvopaperimarkkinaviranomainen</i>	
Euroopan pysyvä vakausmekanismi <i>ks. Euroopan rahoitusvakaussväline</i>	
Euroopan rahoitusvakausmekanismi <i>ks. Euroopan rahoitusvakaussväline</i>	
Euroopan rahoitusvakaussväline	39
Euroopan unioni (EU).....	40
Euroopan vakuutusvalvontavirasto	
<i>ks. Euroopan arvopaperimarkkinaviranomainen</i>	
Feminisaatio	42
Feministinen taloustiede	42
Finanssikriisi	43
Finanssikriisi	44
Finanssimarkkinat.....	46
Funktionaalinen rahoitus	47
G8	48
G20	49
G77	50
GATS.....	51
GATT	52
Gloaalit verot	53
Globalisaatio	55
Globalisaatioliike	55
Hallintarekisteröinti	57
Hedge-rahasto.....	58
Hikipaja.....	59
Hollannin tauti <i>ks. Resurssikirous</i>	
IMF <i>ks. Kansainvälinen valuuttarahasto</i>	
Immateriaalioikeudet.....	60

Immateriaalitalous <i>ks. Immateriaalioikeudet</i>	
Inflaatio <i>ks. Raha</i>	
Investointipankki.....	62
Johdannaismarkkinat.....	62
Julkisen talouden kestävyys <i>ks. Talouden uusi kieli</i>	
Julkishyödyke.....	63
Kaakkois-Aasian kriisi <i>ks. Valuuttakeinottelu</i>	
Kansainvälinen valuuttarahasto (IMF).....	64
Kansalaispalkka <i>ks. Perustulo</i>	
Kansantaloustiede	66
Kapitalismi	66
Kaupapolitiikka	67
Kauppatase <i>ks. Maksutase</i>	
Kehitys	69
Kehitysmaiden velkaongelma	70
Kehysbudjetointi.....	72
Keskuspankki.....	73
Keynesiläisyys	75
Kestävyysvaje	76
Kilpailukyky <i>ks. Talouden uusi kieli</i>	
Kohtuutus.....	76
Kolonialismi <i>ks. Uuskolonialismi</i>	
Konserni <i>ks. Osakeyhtiö</i>	
Korruptio.....	78
Kotityö <i>ks. Feministinen taloustiede</i>	
Kultakanta	79
Kustannustehokkuus <i>ks. Talouden uusi kieli</i>	
Kysyntä.....	79
Köyhyys.....	80
Lentolippumaksut, lentolippuvero <i>ks. Gloaalit verot</i>	
Luonnollinen monopoli <i>ks. Julkishyödyke</i>	

Luottoluokituslaitokset	82
Luottoriskijohdannaiset.....	83
Luottovelkakirjat.....	84
Lyhyeksi myynti.....	84
Mailman kauppajärjestö WTO.....	85
Mailmanpankki.....	87
Mailman sosiaalifoorumi <i>ks. Sosiaalifoorumi</i>	
Mailman talousfoorumi.....	88
Maakohtainen kirjanpito.....	88
Maataloustuet.....	89
Maksutase.....	91
Markkinoiden vapauttaminen <i>ks. Deregulaatio</i>	
Moderni rahateoria <i>ks. Funktionaalinen rahoitus</i>	
Occupy-liike.....	91
OECD.....	92
Orjuus	93
Osake <i>ks. Arvopaperi</i>	
Osakeyhtiö.....	93
Osuuskunta <i>ks. Sosiaalinen talous</i>	
Pankki	94
Patentti <i>ks. Immateriaalioikeudet</i>	
Perustulo.....	95
Prekariaatti <i>ks. Pätkätyöt</i>	
Post-keynesiläisyys <i>ks. Keynesiläisyys</i>	
Protektionismi	96
Pyykinpesukone.....	97
Pätkätyöt.....	97
Pääomakontrollit	98
Pääomapako.....	99
Päästökauppa	100
Raha.....	101

Rahoitusmarkkinat <i>ks. Finanssimarkkinat</i>	
Rahoitusmarkkinaverot <i>ks. Globaalit verot</i>	
Rahoitustase <i>ks. Maksutase</i>	
Rakennesopeutusohjelmat	102
Reilu kauppa.....	103
Resurssikiros	104
Ruokakriisi	105
Siirtohinnoittelu.....	106
Sijoitusrahasto.....	107
Sixpack-lainsäädäntö	107
Solidaarisuustalous <i>ks. Sosiaalinen talous</i>	
Sosiaalifoorumi.....	108
Sosiaalinen talous	109
Sosiaaliset yritykset <i>ks. Sosiaalinen talous</i>	
Sosialismi.....	110
Subprime-kriisi <i>ks. Finanssikriisi ja Luottovelkakirjat</i>	
Suhteellinen etu <i>ks. Teollisuuspolitiikka</i>	
Suora sijoitus	111
Talouden uusi kieli	112
Talous	112
Taloukasvu	113
Taluskriisi <i>ks. Finanssikriisi</i>	
Tarjonta <i>ks. Kysyntä</i>	
Tehokkaiden markkinoiden hypoteesi	115
Teollisuuspolitiikka	116
Tobinin vero <i>ks. Globaalit verot</i>	
TRIPS	117
Tullit	118
Tuloerot.....	119
Uusklassinen taloustiede.....	120
Uuskolonialismi.....	120

Uusliberalismi	121
Valuutanvaihtovero <i>ks. Globaalit verot</i>	
Valuuttakeinottelu	122
Valuuttakriisi <i>ks. Valuuttakeinottelu</i>	
Vapaakauppa	123
Vapaatuotantoalue.....	124
Valtiovarainministeriö	125
Velkakirja <i>ks. Arvopaperi</i>	
Velkakriisi.....	126
Velkaliike <i>ks. Velkakriisi</i>	
Velkasovittelumekanismi <i>ks. Velkakriisi</i>	
Verojen välttely <i>ks. Verokilpailu</i>	
Verokilpailu	128
Veroloma	128
Veronkierto <i>ks. Verokilpailu</i>	
Veroparatiisi	129
Verosuunnittelu <i>ks. Verokilpailu</i>	
Vihreä talous	130
Vipurahasto <i>ks. Hedge-rahasto</i>	
Vuosituhattavoitteet <i>ks. Köyhyys</i>	
Washingtonin konsensus.....	131
WTO <i>ks. Maailman kauppajärjestö</i>	
Yhteiskunnalliset yritykset <i>ks. Sosiaalinen talous</i>	
Yhdistyneet kansakunnat YK	132
Yksityistäminen	133
Ylikansalliset yhtiöt.....	134
Yritysvastuu	135
Yövaltio	136
Kirjassa käytetyt lyhenteet.....	137
Toisenlaista tietoa verkossa	139

Talous kuuluu kaikille

Vuoden 2008 finanssikriisi nosti maailmantalouden sanaston lehtien taloussivujen pikku-uutisista pääotsikoihin. Tätä kirjoittaessa vaikuttaa siltä, että ongelmat tulevat jatkumaan vielä pitkään. Saman kriisin jälkinäytös on edelleen käynnissä Euroopan valtioiden velkakirjamarkkinoilla, eikä Yhdysvalloilla mene paljon paremmin. Monet vuoden 2008 kriisin paljastamat maailmantalouden ja sen rahoitusjärjestelmän puutteet odottavat korjaamistaan.

Rahoitusmarkkinakriisi osoitti ikävällä tavalla, kuinka finanssimarkkinoiden vaikeat keksinnöt voivat väärin suunniteltuna ja säädeltyinä heiluttaa meidän kaikkien elämää. Arkipäiväiset asiat kuten ruoan hinta, työpäivät, liikenteen kustannukset ja ympäristön tila ovat yhä riippuvaisempia maailmantalouden heilahteluista. Maailmantalous ja sen muutokset ovat arkeamme.

Joskus talouspuheeseen osallistuminen edellyttää esimerkiksi sellaisten sanojen ymmärtämistä kuin rakennesopeutusohjelma, portfoliosijoitus, kannustinvaikutukset, ERVV tai CDO. Globaalin talouden sanasto on kuin vieras kieli, jonka hallitsemisesta tietyissä tilanteissa on hyötyä. Yhteiset käsitteet yksinkertaistavat monimutkaisista ilmiöistä puhumista. Toisaalta ne voivat myös toimia portinvartijana sille, kuka keskusteluun voi osallistua ja mistä asemasta.

Talouspolitiikka näyttäytyy julkisuudessa usein yhden totuuden salatienä. Kuitenkin talouden ideat ja opit ovat yhtä kiisteltyjä kuin missä tahansa muissa ihmistieteissä, vaikkapa sosiologiassa tai valtio-opissa. Yksi taloustieteen haara — usklassinen taloustiede — on kuitenkin tällä hetkellä myös akateemisen maailman valtavirtaa. Tilanne korostuu Suomessa, jossa yliopistoja on vähän ja yksittäiset laitokset ovat pieniä.

Vuoden 2008 kriisi järjestytti monia usklassisen taloustieteen peruspilareita. Yhä suurempi joukko talouden tutkijoita ja talouspolitiikan ammat-

tilaisia kiistelee monista talouspolitiikan kysymyksistä. Yksien totuuksien aika alkaa murtua. Taloustieteen malleilla on paikkansa, mutta paljon arvokasta ja välttämätöntä tietoa taloudesta saadaan myös muuten kuin matematiikan keinoin. Yhtä tieteellis-teknistä lähestymistapaa talouteen on jo myöhäistä haikailla.

Tämän sanakirjan tarkoituksena on valaa uskoa siihen, ettei maailmantalous lopulta ole mikään mystinen ilmiö. Talouspuhe vilisee usein epäselviä sanoja ja vahvistaa käsityksiä siitä, että tietyt asiat olisi parempi jättää asiantuntijoiden käsiin. Attacin mukaan kaikilla on oikeus osallistua demokraattiseen päätöksentekoon ja keskusteluun myös silloin, kun puheena on talous. Maailmantalous ei ole vain asiantuntijoiden alaa, vaan se kuuluu meille kaikille.

Tämä ajatus on erityisen tärkeä Suomessa, jossa maailmantaloudesta on keskusteltu usein vain sivustaseuraajan roolista tai vaihtoehtoisesti uusliberalistisen kilpailun käsittein. Tyypillistä on ollut myös keskustelukerhojen pienuus. Valtiovarainministeriön ylimmät virkamiehet tai ulkopäin palkatut puolueettomiksi esittäytyvät konsultit sanelevat politiikkaa kansanedustajien ja jopa ministereiden yli. Maailmantalouden käsitteiden ymmärtäminen tekee mahdolliseksi myös näiden ideoiden kritisoimisen ja tarpeen mukaan hylkäämisen. Meidän kaikkien arkeen vaikuttavista ilmiöistä on keskusteltava myös demokratian ja sosiaalisen oikeudenmukaisuuden näkökulmista.

Käsitteiden, ideoiden ja termien ristiriitaa

Ensimmäinen Maailmantalouden ABC syntyi alun perin syksyllä 2008, vähän ennen kuin kansainvälinen finanssikriisi puhkesi. Toimitimme kirjan osaksi maailmantalous.net -hanketta. Ajatuksenamme oli tehdä tietopaketti ja johdanto maailmantalouden avainkäsitteisiin, mutta myös tavallisesta poikkeava sanakirja. Nyt käsissäsi (tai näytölläsi) on tämän sanakirjan kokonaan päivitetty laitos. Ensimmäisessä ABC:ssä oli hieman yli 70 hakusanaa, joista osa ohjasi sanakirjan muihin artikkeleihin. Nyt varsinaisia hakusanoja on tässä kirjassa lähes 120, sekä näiden lisäksi kymmeniä muihin kirjan sanoihin OHJAAVIA KÄSITTEITÄ. Kaikki alkuperäiset sanat

ovat mukana, mutta sisältöjä on tarkistettu, päivitetty ja niitä on osin kirjoitettu kokonaan uusiksi.

Vuoden 2008 finanssikriisi ja Euroopan velkakriisi näkyvät vahvasti uusissa sanoissa. Vuonna 2007 ei ollut olemassa Dodd-Frank-lainsäädäntöä, Euroopan rahoitusvakausmekanismia eikä Occupy-liikettä. Luottoluokitustaitosten ongelmista oli kuullut vain harva, ja rahoitusmarkkinaveron sijaan puhuttiin vielä valuutanvaihtoverosta. Monet kirjan uusista hakusanoista heijastelevat näitä muutoksia. Alkuperäisen Maailmantalouden ABC:n idea taloudesta taloussivujen ja -politiikan käsitejargonia laajempuna elämänalueena on myös edelleen mukana.

Ajan muutos näkyy myös toisella tapaa. Alkuperäisen Maailmantalouden ABC:n sanoista monet liittyivät kauppapolitiikkaan. Finanssikriisi on sysännyt kauppapolitiikan sivuun julkisista talouskeskusteluista. Kuitenkin kauppapolitiikkaa ja uusia kauppasopimuksia tehdään yhä edelleen. Niiden demokratiaan ja sosiaaliseen kehitykseen liittyvät ongelmat ovat myös pitkälti ennallaan. Tältä osin kirja ei juokse ajan trendien mukana. Myös kauppapolitiikkaan liittyviä tekstejä on päivitetty.

Kirja pyrkii jatkamaan alkuperäisen ABC:n ideaa, jossa tekniset käsitteet, suuret ideat ja taloudesta puhuttaessa harvemmin mainittavat termit juoksevat läpi kirjan sulassa sovussa — tai tarkoituksellisessa ristiriidassa. Uusien sanojen joukosta löytyvät myös esimerkiksi yövartijavaltio, pyykinpesukone ja asiantuntijavalta.

Lopuksi

On paikallaan toistaa muutama vuonna 2008 esitetty ajatus tämän kirjan lukutavoista. Maailmantalouden sulkeminen sanakirjan kansien väliin on vaikea tehtävä, ja siksi tästäkin kirjasta puuttuu monia sanoja, joita eri lukijat haluaisivat siinä nähdä. Yksien mielestä sanakirja taas on varmasti puolueellinen, poliittinen ja väritynyt. Toisten mukaan se voi olla liian kriittinen korostaessaan maailmantalouden epätasa-arvoisia puolia. Joidenkin mielestä se saattaa selittää sanat oudosti.

Tämäkin kuitenkin kuuluu attaclaisten ajatusmaailman: talous ei ole neutraali, politiikan ulkopuolella pysyttelevä keskustelunaihe, jossa voidaan

esittää oikeita tai vääriä vastauksia. Puhe taloudesta on täynnä mielipiteitä, kiistelyä, tulkintaa, kamppailua, unelmia, epäilyksiä ja toiveita. Siksi tämänkin sanakirjan olisi voinut kirjoittaa toisin.

Rajaamisen vaikeus ei kuitenkaan tarkoita, etteikö sanojen taustalla olisi logiikkaa. Kirja käsittelee monella tavalla Attacin ydinalueita: kansalais-ten vaikutusmahdollisuuksia, uusliberalismia, rahoitusmarkkinoita ja verotusta.

Kirja painottaa myös kritiikin, vaihtoehtojen, kansalaisyhteiskunnan ja demokraattisten vaikutusmahdollisuuksien näkökulmaa. Se ei pyri esittämään virallisia näkemyksiä asioista, vaan toisenlaisia ajatuksia, luomaan tilaa kritiikille ja mielikuvitukselle. Vallalla olevia näkökulmia löytää helposti mediasta ja erilaisten talouden instituutioiden julkaisuista tai verkkosivuilta.

Kirjan selitykset sisältävät ajatuksia siitä, miten nykyistä maailmantaloutta voisi lähestyä tai miten sitä lähestytään siellä, missä ollaan huolissaan nykypolitiikan suunnasta. Siksi kirjaa kannattaa lähestyä tutkaillen, pohtien ja toisinaan epäillen. Kriittisessä keskustelussa tarvitaan tulkintaa, mielipiteitä ja erilaisten ehdotusten punnintaa – siis kaikkea sitä, mitä talouskeskustelulta pitäisi saada vaatia.

Vuonna 2008 emme halunneet määritellä erästä viime vuosikymmenen iskusanaa, eli globalisaatiota. Jätimme globalisaation määrittelyn lukijan omaksi tehtäväksi. Kirjoitimme, että ”eri sanojen ja niistä syntyvien viittausten avulla lukijalle toivottavasti syntyy oma käsitys siitä, mitä globalisaatiolla ja talouden globalisoitumisella voitaisiin tarkoittaa”.

Nykyään globalisaatiosta puhuu enää harva, ja se pääsi tällä kertaa mukaan kirjan hakusanaksi. Kiinnostava kysymys on, mikä vastaava meta-tason sana kuvaisi parhaiten tämän päivän kehityskulkuja Euroopassa ja maailmassa laajemmin.

Tutkijat ovat puhuneet EU:n viime vuosien kehityskuluista esimerkiksi demokratian monarkisoitumisena ja Euroopan jamaikalaisuutena. Molemmat käsitteet viittaavat päätöksiin, joilla velkakriisimaiden päätöksentekoa on siirretty EU:n ja IMF:n virkamiehille, jotka eivät ole poliittisessa vastuussa kenellekään. Myös 1930-luvun lamasta ja sen aikaisten ääriiliik-keiden noususta on haettu merkkejä nyky-Euroopasta. Lukijan tehtäväk-

si jääköön kuitenkin tällä kertaa miettiä, millä nimellä tätä globalisaation jälkeistä aikaa tulisi kutsua — sikäli, kun yhden käsitteen etsintä on edes mielekäästä.

Kirjan sanat sisältävät paljon viittauksia toisiin sanoihin. Toivottavasti tämä auttaa näkemään yhteyksiä asioiden välillä ja pohtimaan syitä ja seurauksia. Yllättävyydessään ja epätäydellisyydessään kirja kenties muistuttaa markkinoita. Vaikka monet haluavat uskoa, että markkinat toimivat täydellisesti, aina löytyy tekijöitä, jotka sekoittavat pakan. Aina löytyy kummallinen ihmismielen oikku, joka saa markkinat sekoamaan.

Joidenkin sanojen lopussa on lisäksi lähteitä muihin, lähinnä Internetistä löytyviin sisältöihin. Näistä enemmistö on englanniksi, sillä monesta aiheesta ei löydy tarpeeksi suomenkielisiä sisältöä.

Sanakirja on osa Attacin Kansalaisen opas muuttuvaan maailmantalouden -hanketta, jonka toinen pääosio on verkkosivusto www.maaailmantalous.net. Kirja ja sivusto ovat kummatkin saaneet Ulkoministeriön hanketukea. Maaailmantalous.netin artikkeleista voi löytää vastauksia joihinkin kysymyksiin, joita kirjasta ei löydy, ja toisinpäin.

Tätäköön kirjaa ei olisi syntynyt ilman maailmantalouden epätasa-arvoisuudesta huolestuneita ihmisiä. Kiitos erityisesti Piia Lavilalle, joka paitsi oikoluki koko kirjan, antoi myös paljon arvokkaita kommentteja sisällöstä. Kiitos myös Teppo Eskeliselle, Lauri Holapalle, Matti Kohoselle, Eva Nilssonille, Heikki Rönkölle ja Ruby van der Wekkenille sekä kaikille, jotka auttoivat kirjan aiemman painoksen teossa.

Kirjan toisena kirjoittajana on Hanna Kuusela. Vaikka kaikki vanhan Maailmantalouden ABC:n tiedot on päivitetty kokonaan, näkyy hänen kyntänsä jälkensä edelleen monen artikkelin rakenteessa ja analyysissä.

Helsingissä 10.12.2012

Matti Ylönen

Aikapankki

Aikapankeissa vaihdetaan palveluita ja tuotteita aikaa vastaan

Aikapankit ovat palveluiden tai tavaroiden vaihtoon perustuvia, yleensä pienimuotoisia ja paikallisia talousjärjestelmiä. Työsuoritukset tapahtuvat aikapankin omassa valuutassa, ja omia työsuorituksia voi vaihtaa muiden työsuorituksiin. Periaatteena on aina se, että jokaisen aikapankin jäsenen työn vaihtoarvo on sama.

Aikapankkijärjestelmän kehittäjänä pidetään washingtonilaista oikeustieteen professoria Edgar Cahnia. Hän kiteytti vuonna 1986 ajatuksensa järjestelmästä, jossa ensin naapuria autettuasi ”auttaa naapurisi — tosin todennäköisesti eri ihminen — sinua”. Aikapankkikokeiluja käynnistyi alkuun erityisesti Yhdysvalloissa ja Britanniassa, ja nykyään niitä löytyy eri puolilta maailmaa.

Käytännössä aikapankkijärjestelmissä vaihdetaan usein arkielämään liittyviä palveluksia: lastenhoitoa, polkupyörän korjausta, remonttiapua, tietokonetukea ja niin edelleen.

Parhaimmillaan aikapankit voivat auttaa vahvistamaan naapuruston ja alueen sosiaalisia siteitä ja luoda uusia yhteyksiä ihmisten ja yhteisöjen välille. Näillä tavoitteilla on perusteltu toisistaan poikkeavia yhteiskunnallisia ihanteita.

Britanniassa vuonna 2010 aloittanut David Cameronin konservatiivihallitus lanseerasi ajatuksen BIG SOCIETYSTÄ, eli suuresta yhteiskunnasta, jonka käänköpuolena oli valtion roolin ja tuen pienentäminen yhteiskunnan eri alueilla. Hallitus vaati ihmisiä ottamaan itse suurempaa vastuuta palveluistaan. Aikapankit ovat olleet yksi työkalu, joilla Big Societyä on haluttu edistää.

Toinen hyvin erilainen lähestymistapa on nähdä aikapankit osana SOLIDAARISUUSTALOUTTA. Tällöin pyrkimyksenä on kehittää paikallistason vaihtoehtoja monikansallisten yritysten kasvaville voittovaatimuksille. Samalla voidaan vähentää ihmisten ennakkoluuloja muita ryhmiä kohtaan, luoda uutta yhteisöllisyyttä ja niin edelleen.

Pyrkimyksenä ei tällöin ole niinkään valtion tuottamien palvelujen korvaaminen, vaan niiden tekeminen osallistavammaksi ja laajapohjaisemmiksi COMMONS-ajattelun hengessä.

Suomen suurin aikapankki oli vuonna 2012 helsinkiläinen Stadin aikapankki, jonka toiminnassa solidaarisuustalous on yksi innostava visio.

→ <http://stadinaikapankki.wordpress.com/>

→ New Economics Foundation (2001): ”Time Banks: A Radical Manifesto for the UK”, 24.7.2001, <http://www.neweconomics.org/publications/time-banks>

Alikapitalisointi

Alikapitalisointi auttaa monikansallisia yhtiöitä siirtämään voitot verottajan ulottumattomiin

Monikansalliset yritykset pyrkivät usein minimoimaan maksamiaan veroja näyttämällä mahdollisimman vähän voittoja korkean verotuksen valtioissa. Alikapitalisointi kuuluu tärkeimpiin keinoihin, joilla yritykset siirtävät voittojaan matalan verotuksen valtioihin, käytännössä usein VEROPARA-TIISEIHIN.

Alikapitalisointi perustuu rikkaassa maassa toimivan tytäryhtiön velkaannuttamiseen niin, että sen tekemät voitot kuluvat velan korkojen ja lyhennysten maksuun. Velkojana toimii samaan OSAKEYHTIÖÖN kuuluva, matalan yhtiöverotuksen maassa sijaitseva toinen tytäryhtiö. Velkojana toimiminen synnyttää sille korkotuloja, eli voitot siirtyvät konsernin sisällä korkean verotuksen maasta matalan verotuksen maahan.

Järjestelyn lopulliset verohyödyt riippuvat siitä, miten voitoina kertyneet rahat käytetään. Jos ne käytetään investointeihin toiminnan kehittämiseksi, ei voitoista välttämättä makseta veroja missään vaiheessa.

Jos voitot halutaan kotiuttaa emoyhtiöön ja siltä yhtiön omistajille osingoiksi, riippuu lopullinen verotus muun muassa siitä, onko mailla tulojen kaksinkertaista verotusta estävää verosopimusta. Valtiot eivät pääsääntöisesti solmi tällaisia sopimuksia ainakaan aggressiivisimpien VEROPARA-TIISIEN kanssa.

Toisaalta esimerkiksi EU-alueella ansaitut voitot voidaan aina kotiuttaa takaisin Suomeen ilman pelkoa kaksinkertaisesta verotuksesta vuonna 1990 annettuun emo-tytäryhtiödirektiiviin perustuen. Tämän vuoksi EU:ssa toimivat monikansalliset yritykset pyrkivät kanavoimaan rahavirtojaan esimerkiksi veroetuja tarjoavan Alankomaiden tai Irlannin kautta.

Suomessa alikapitalisointi oli vuosina 2011 ja 2012 esillä Suomen Asia-kastiedon ja Mehiläisen esimerkkien kautta. Molemmat käyttivät alikapitalisointia siirtääkseen tuloja Suomesta ulkomaille.

→ <http://www.taxjustice.net>

Alueelliset kauppasopimukset

Maailman kauppajärjestön kauppaneuvottelujen jumiutuminen on siirtänyt kauppapolitiikan painopistettä

Maailmankaupan säätelyn purkamista on toteutettu viime vuosikymmeninä Maailman kauppajärjestön WTO:n ja sen edeltäjän GATT:n puitteissa. WTO:n kauppaneuvottelujen jumiutuminen 2000-luvulla on siirtänyt painopisteen alueellisiin ja kahdenvälisiin kauppaneuvotteluihin.

Euroopan unioni on käynyt vuodesta 2002 asti alueellisia kauppaneuvotteluja 77 Afrikan, Karibian ja Tyynenmeren valtion (AKT-maat) kanssa. Näiden niin sanottujen EPA-sopimusten (engl. Economic Partnership Agreements) tarkoituksena on yhdistää kauppajärjestö- ja kehityspoliittisia tavoitteita. Sopimusten suunniteltiin astuvan voimaan vuoden 2008 alusta erilaisten siirtymäaikojen puitteissa, mutta lähinnä AKT-maiden varausten vuoksi aikataulussa ei olla pysytty.

EPA-sopimuksia pidetään erityisesti kehityspoliittisena työkaluna. Sopimusten tavoitteena on vapauttaa kauppaa, edistää maiden taloudellista kehitystä ja tukea alueellista yhdentymistä. EPA-neuvottelujen epämääräisyys kaupan ja kehityspoliittikan suhteen herättää epäluuloja: kuka sopimuksista lopulta hyötyy?

Neuvotteluja on käyty kuuden maaryhmän kanssa. Ryhmien jäsenten toivotaan syventävän keskinäistä taloudellista yhteistyötään. Osa ryhmistä on uusia ja vakiintumattomia ja yhteistyö niiden puitteissa saattaa jopa heikentää olemassa olevia yhteistyörakenteita naapurimaiden välillä. On myös olemassa uhka, että EPA-sopimukset julkilausutuista tavoitteista huolimatta ohjaavat ulkomaankauppaa Euroopan suuntaan, pois alueellisilta markkinoilta. Tällöin suurempia markkinoita ja talouskasvua ei välttämättä synnyisi, vaan seurauksena olisi vahvempi riippuvuus EU:sta.

EPA-neuvottelut ovat käytännössä edenneet hitaasti ja pienin askelin.

Joissain neuvotteluissa on sovittu väliaikaisista tai muuten suppeammista sopimuksista. Karibian maiden kanssa tehty EPA-sopimus allekirjoitettiin jo vuonna 2008 ja se hyväksyttiin EU:ssa vuonna 2009. Monet sopimukseen kuuluvat Karibian maat eivät kuitenkaan ole vielä allekirjoittaneet sitä.

Myös MAAILMAN KAUPPAJÄRJESTÖN WTO:n tavoitteena on maailmankaupan vapauttaminen. Samaan aikaan, kun neuvottelut WTO:ssa ovat pahasti vastatuulella, yritetään EPA-sopimuksiin ujuttaa mukaan aiheita, jotka on jo jätetty WTO:ssa neuvottelujen ulkopuolelle, erityisesti kehitysmaiden ja kansalaisjärjestöjen vastustuksen takia. Näihin lukeutuu muun muassa palveluiden vapauttaminen. Esimerkiksi terveyspalveluiden yksityistäminen köyhässä maassa uhkaa eniten kaikkein köyhimpien ihmisten elintärkeiden palveluiden saantia.

Monet kehitysmaat ovat saaneet valtaosan tuloistaan tullimaksuista ja kaupan epäsuorista veroista. EPA-sopimukset edellyttävät merkittäviä tullimaksujen alentamisia. Valtion tulojen menetys vaikuttaa julkisten palveluiden tarjoamiseen, palkkoihin ja työllisyyteen. Budjetin kiristyessä omien kehityshankkeiden toteuttaminen – esimerkiksi ympäristönsuojelun, demokratian tai peruskoulutuksen kehittäminen – on entistä vaikeampaa.

EU:n ääntä neuvotteluissa käyttää EUROOPAN KOMISSIO. Komissio ei ole suoraan parlamentaarisisessa valvonnassa, ja Euroopan parlamentti ja kansalliset kansanedustuslaitokset ovat olleet tyytymättömiä tiedonsaantiin EPA-neuvotteluista.

Neuvottelun osapuolet ovat harvoin tasavertaisia. Komissiolla on riittävästi sekä rahaa että työntekijöitä tehokkaaseen neuvotteluun. Vastapuolella saattaa olla valtio, jonka ainoan neuvottelijan vastuulla ovat maan kaikki kauppasopimukset. Joskus köyhät valtiot lähettävät varojen ja väen puutteen vuoksi neuvotteluihin yhteisen edustajan, jonka pitäisi seurata useita samanaikaisia neuvotteluja.

Arvopaperi

Kaupankäyntiä omistusoikeuksilla

Aikoinaan ihmiset aitasivat omaisuutensa ja velkasuhteita kirjattiin esimerkiksi savitauluihin. Nykyään osoituksena erilaisista omistuksista käytetään

arvopapereita. Arvopapereiksi kutsutaan asiakirjoja tai arvo-osuuksia, joilla käydään kauppaa. Näihin kuuluvat osakkeet, velkakirjat sekä osuudet sijoitusrahastoissa. Arvopapereilla voidaan käydä joko yksityistä tai julkista kauppaa. Julkinen kauppa tapahtuu yleensä pörssissä.

Arvopaperi voi olla nimensä mukaisesti konkreettinen asiakirja, mutta nykyään kauppaa käydään käytännössä aina sähköisesti. Arvopaperit voivat olla rekisteröityjä niiden omistajan nimelle, tai ne voivat olla haltijakohtaisia. Tällöin arvopaperin omistaa se henkilö, jonka hallussa se kulloinkin on. Rahanpesun vastaisten säädösten tiukentuminen on vähentänyt viime vuosikymmeninä haltijakohtaisia arvopapereita, sillä ne ovat olleet helposti liikuteltavana omaisuuslajina rikollisten suosiossa.

Muun muassa pankit, yritykset ja valtiot voivat laskea liikkeelle arvopapereita. Pankit, valtiot ja valtioiden keskuspankit laskevat liikkeelle velkakirjoja, yritykset osakkeita. Velkakirjat oikeuttavat perimään sovittua korkoa lainattua varallisuutta vastaan. Osakkeet oikeuttavat omistusvaltaan ja mahdollisesti myös äänivaltaan yrityksessä. Lisäksi yritys voi jakaa osakkeenomistajille osinkoa voitoistaan.

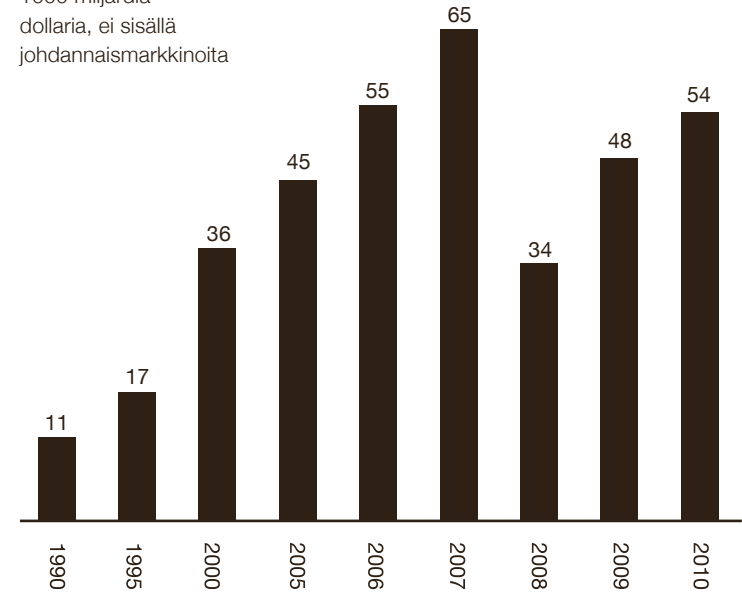
Arvopapereilla voidaan käydä kauppaa suoraan niiden liikkeelle laskijan ja ostajan välillä. Ostaja voi kuitenkin usein myös myydä arvopaperin eteenpäin niin sanotuilla jälkimarkkinoilla. Tällöin velkakirjat tai osakkeet myydään sijoittajalta toiselle sijoittajalle.

Arvopaperimarkkinat ovat viime vuosina keskittyneet nopeasti sekä osake- että velkakirjapuolella, kun eri maiden pörssit ovat yhdistyneet. Samalla arvopapereiden kirjo on monimuotoistunut, kun rahoituslaitokset ovat kehittäneet yhä monimutkaisempia sijoitustuotteita.

Esimerkkinä tästä olivat vuoden 2008 FINANSSIKRIISIN käynnistäneet subprime-arvopaperit, joihin oli ”paketoitu” matalan riskin asuntolainoja ja erittäin korkean riskin lainoja.

Maailman osakemarkkinoilla kaupattavien arvopapereiden yhteenlaskettu arvo

1000 miljardia
dollaria, ei sisällä
johdannaismarkkinoita

Lähde: McKinsey: Mapping Global Capital Markets 2011, s. 2

Ay-liike

Työntekijän puolustaja

Ammattiyhdistykset ja ammattiliitot ovat organisaatioita, joiden tavoitteena on ollut vähentää työläisten ja pääoman välistä epätasa-arvoisuutta. Ne tuovat yhteen yleensä samalla alalla työskenteleviä ihmisiä, ja niiden ensisijaisena tavoitteena on ollut neuvotella kollektiivisesti työehdoista kuten palkoista ja työajoista. Ay-liikkeen kehitys myötäili länsimaissa pitkälti teollistumisen kasvua, ja ne yleistyivät (ja tulivat laillisiksi) monissa länsimaissa 1800-luvun lopulla.

Talouden GLOBALISAATION myötä ay-liike on kohdannut uusia haasteita ja alkanut osittain muuttaa muotoaan. Koska ay-liikkeet ovat perinteisesti olleet kansallisia organisaatioita, talouden globalisoituminen ja tuotannossa tapahtuneet käänteet ovat muuttaneet niiden toimintaympäristöä ja mahdollisuuksia. Talouden globalisaatio, pääoman nopea liikkuminen, DEREGULAATIO, pätkätoiden ja ei-vakituisten työsuhteiden lisääntyminen sekä muutokset globaalissa työnjaossa ovat heikentäneet ja hajauttaneet ay-liikettä.

Nopeasti liikkuva ylikansallinen pääoma on voinut hyödyntää eroja eri maiden ay-liikkeiden välillä ja käyttää hyväkseen heikoimman työolainsäädännön maita. Eri aloille hajaantuneiden pätkätyöläisten on myös vaikea lakkoilla, mikä on vienyt osalta työväestöä yhden sen tärkeistä neuvotteluvälineistä. Näin vuosikymmenten kampanjoinnin kautta saavutetut oikeudet murenevat. Globaalissa pohjoisessa järjestäytymisaste on ollut laskussa, kun taas monissa kehitysmaissa ammattiyhdistysliike ei koskaan ole ollut vahva tai itsenäinen.

Ay-liikkeen vastaus näihin muutoksiin on ollut lisääntyvä kansainvälistyminen ja tiivistyvä yhteistyö kansalaisyhteiskunnan kanssa. Monien mielestä ay-liikkeen tulisi tavoitella yhä useammin alueellisia, globaaleja tai ylikansallisten yhtiöiden sisäisiä työehtosopimuksia ja -neuvotteluja. Tämä tarkoittaisi, että myös järjestäytymisen muotoja olisi vietävä vahvemmin poikkikansalliseen suuntaan ja esimerkiksi kohti kansainvälisiä kampanjoita. Monet kritisoivat ay-liikettä siitä, että se ei ole kyennyt uudistumaan riittävän nopeasti ja perusteellisesti.

Eräissä maissa myös eri alojen pätkätyöläiset ovat alkaneet järjestäytyä omiksi ammattiliitoikseen. Toisaalla esimerkiksi palvelualan työntekijät ovat kohdistaneet protestejaan työnantajien sijaan palveluiden ostajiin, kuten siivouspalveluita käyttäviin suuryrityksiin, mikä on parantanut perinteisesti huonopalkkaisten siivoojien neuvotteluasemaa.

Suomalaista päätöksentekoa erityisesti työmarkkinapolitiikassa leimasi vuosikymmenien ajan hallituksen, työnantajajärjestöjen ja ay-järjestöjen ”kolmikantaneuvottelut”. Kolmikantaneuvottelujen käyttöä politiikan ohjauksessa vähennettiin 2000-luvulla huomattavasti, mutta vuonna 2011 aloitaneen sateenkaarihallituksen aikana tämä kehitys näyttää pysähtyneen tai

jopa kääntyneen. Globaalissa verokilpailussa ammattiyhdistysten neuvotteluasema on kuitenkin heikentynyt myös Suomessa.

→ www.sask.fi

→ www.sak.fi

→ www.akava.fi

Big society

Suuren yhteiskunnan ajatus paketoi yövärtijavaltion ideaalia uusiin kuoriin Britanniassa nousi vuonna 2010 valtaan David Cameronin johtama konservatiivien ja liberaalien yhteishallitus. Se käynnisti talouslaman keskellä ennätyslaajan leikkaus- ja yksityistämishojelman maassa, jonka politiikkaa oli jo 1980-luvun pääministerin Margaret Thatcherin ajoista lähtien leimannut valtion roolin tasainen pienentäminen.

Yksi Cameronin iskusanoista oli ”Big Society” eli suuri yhteiskunta. Yksityistämisen ja leikkausohjelmia markkinoitiin ajatuksella, jonka mukaan valtaa siirrettiin yksilöille, yhteisöille ja kuluttajille. Käytännössä suunnitelmat näkyivät aikomuksena irtisanoa 490 000 tuhatta valtion työntekijää vuoteen 2015 mennessä, 25 prosentin säästöissä ministeriöissä ja jo aiempien hallitusten pitkälle viemän YKSITYISTÄMISEN jatkamista edelleen. Näiden säästöjen tarkoituksena oli kääntää Britannian alijäämäinen talous kasvuun ja samalla saada ihmisiä huolehtimaan enemmän itse omista palveluistaan.

Big Societyn ja sitä tukevan leikkauspolitiikan taloudelliset tulokset ovat jääneet vastoin hallituksen odotuksia heikoiksi: maa ajautui alkuvuonna 2012 uudelleen taantumaan. Ajatus ”suuresta yhteiskunnasta” on jäänyt heikoista tuloksista huolimatta elämään monien eurooppalaispoliitikkojen puheissa. Ideat ja iskusanat ovat politiikan polttoainetta, ja suuresta yhteiskunnasta puhuminen kuulostaa pehmeämmältä kuin leikkauslistat.

Boikotti

Kuluttajaboikotit nousivat 1990-luvulla merkittäväksi kansalaisvaikuttamisen keinoksi

Kuluttajaboikoteilla on yli satavuotinen historia. Luonnonvarojen väheneminen, eläintuotannon ongelmat, maailmankaupan kasvu ja ilmastokysymykset ovat kuitenkin nostaneet erityisesti viime vuosikymmeninä kuluttamisen politiikan suosiota. Ensimmäisiä ituja tästä muutoksesta olivat 1990-luvun kansalaisliikkeiden käynnistämät suuret boikottikampanjat.

Eniten kansainvälistä huomiota ja tulosta tehnyt boikottikampanja käytiin öljyjätti Shellia vastaan. Shell ilmoitti vuonna 1990 lopettavansa Skotlannin lähistöllä sijainneen, 14 500 tonnin painoisen Brent Spar -öljylautan käytön. Yhtiön päätöksellä ja Britannian hallituksen tuella lautta piti upottaa mereen vuonna 1995.

Greenpeace-järjestö organisoii kansainvälisen, korkean profiilin kampanjan öljylautan upotusta vastaan, ja vuonna 1998 Shell pyörsi päätöksensä. Lautta vietiin Norjaan ja sen osat kierrätettiin. Vuonna 1995 Nigeriassa teloitettiin myös alueella toimineiden öljy-yhtiöiden kuten Shellin toimia vastustanut ogoniheimon johtaja Ken Saro-Wiwa. Myös tämä vahvisti ja synnytti boikotteja, joiden keskiössä oli Shell.

Boikotteja on käyty 1990- ja 2000-luvuilla myös muita suuryrityksiä, kuten McDonaldsia vastaan. Kuluttajuuteen pureutuvien kansalaisliikkeiden toimintatavat muuttuivat kuitenkin 2000-luvulla, ja työlää, korkean profiilin boikottikampanjat ovat vähentyneet merkittävästi. Kuluttajatuotteiden valmistuksen keskittyminen monella alalla yhä harvemmalle yritykselle on myös vaikeuttanut boikottien tekemistä.

Tilalle on tullut esimerkiksi suuntaus kuluttamisen vähentämiseen ylipäänsä sekä erilaiset yrityksiä kohtaan suunnatut vastamainoskampanjat ja muut yhtiön julkisuuskuvaa kyseenalaistavat tempaukset.

→ <http://www.greenpeace.fi>

Bretton Woods -järjestelmä

Miten dollarista tuli maailmantalouden keskusvaluutta?

Bretton Woods -järjestelmä sai alkunsa vuonna 1944, kun toisen maailmansodan voittajavaltiot kokoontuivat Yhdysvaltoihin Bretton Woodsin kylään sopimaan sodan jälkeisestä kansainvälisen talouden pelisäännöistä. Neuvottelujen tuloksena syntyi KANSAINVÄLINEN VALUUTTARAHASTO IMF sekä kansainvälinen jälleenrakennus- ja kehityspankki IBRD, josta kehittyi myöhemmin nykyinen MAAILMANPANKKI. Nämä järjestöt muodostavat niin sanotun Bretton Woods -järjestelmän perustan.

Bretton Woods -neuvottelujen keskushahmot olivat Yhdysvaltojen neuvottelija Harry Dexter White sekä Ison-Britannian John Maynard Keynes, joka edusti käytännössä eurooppalaisten toisen maailmansodan voittajavaltiojen näkökantoja. Keynes tunnetaan myös taloustieteilijänä, jonka mukaan nimettyä talouspolitiikkaa, KEYNESILÄISYYTTÄ, seurattiin sodan jälkeisinä vuosikymmeninä laajalti eri maissa.

Keynesin ja Whiten näkemykset maailmantalouden tulevasta hallintaranteesta poikkesivat toisistaan. Keynes ajoi järjestelmää, jossa valuutanvaihtoa varten olisi perustettu uusi kansainvälinen tilivaluutta nimeltä *bancor*. Valtiot olisivat vaihtaneet kansainvälisessä kaupassa omia valuuttojaan bancoriin ja siitä edelleen toisten maiden valuuttoihin. Bancor-tilien yli- ja alijäämistä olisi täytynyt maksaa vuoden lopussa korkoa. Tämä olisi estänyt maailmankaupan epätasapainotilojen syntyä. Keynes olisi perustanut uuden International Clearing Union -järjestön hallinnoimaan tätä järjestelmää.

Yhdysvallat ajoi kuitenkin läpi oman esityksensä. Whiten ehdotuksessa dollarista tehtiin kansainvälisen vaihdon valuutta, ja Yhdysvaltojen keskuspankki sitoutui vaihtamaan dollarit kultaan. Dollarista tuli näin maailmantalouden keskusvaluutta. Ehdotus oli hyödyllinen sodan voittajavaltiolle Yhdysvalloille; muiden maiden täytyi hankkia dollareita osallistuakseen kansainväliseen kauppaan, ja dollareita saadakseen niiden täytyi myydä tuotteita Yhdysvaltoihin. Yhdysvaltojen täytyi ainoastaan painaa dollareita – mikä oli käytännössä ilmaista – ja huolehtia kultavarannoistaan, jotta se pystyi ostamaan kulutustavaroita muilta.

Whiten ja Yhdysvaltojen ehdotus voitti, vaikka joitain kompromissejakin tehtiin. Kansainvälisen valuuttarahaston johtoon päätettiin valita aina

Euroopan ehdokas ja Maailmanpankin johtoon Yhdysvaltojen ehdokas. Käytännössä suurvaltapolitiikka saneli Bretton Woods -järjestöjen päätöksentekorakenteen, jonka epädemokraattisuus on synnyttänyt sittemmin paljon kritiikkiä.

Bretton Woods -järjestelmän taustalla näkyy selvästi kahden maailmansodan vaikutus. Voittajavaltiot halusivat lisätä taloudellista yhteistyötä maailmassa ja vahvistaa taloudellista vakautta, jotta sotien välissä koettuja taloudellisia ongelmia ei koettaisi tulevaisuudessa. Natsien valtaannousun Saksassa nähtiin pitkälti johtuneen 1930-luvun lamasta ja joukkotyöttömyydestä sekä Saksalle ensimmäisen maailmansodan jälkeen langetetuista massiivisista sotakorvauksista.

Bretton Woods -järjestelmän on katsottu hyödyttäneen etenkin Yhdysvaltoja ja Euroopan valtioita, mistä sitä onkin kritisoitu. Pidemmällä aikavälillä Yhdysvallat hyötyi paljon myös siitä, että muiden maiden keskuspankkien valuuttavarannot pidettiin pitkälti dollareissa. Kansainvälinen valuuttarahasto edellytti tätä myös kehitysmailta, jotka joutuivat käymään läpi valuuttarahaston rakennesopeutusohjelmia. Länsi-Euroopan katsotaan hyötynneen järjestelystä sotien jälkeen ainakin siten, että maanosan teollinen tuotanto saatiin sen avulla nopeasti käyntiin.

Varsinaisen Bretton Woods -aikakauden katsotaan päättyneen vuonna 1971, jolloin Yhdysvallat lopetti dollareiden vaihtamisen kultaan. Samalla esimerkiksi öljykaupassa tarvittavien dollareiden liikkeelle laskemisesta tuli Yhdysvalloille entistä kannattavampaa toimintaa. Bretton Woods -instituutiot eli Maailmanpankki ja IMF ovat edelleen olemassa, ja ne käyttävät merkittävää valtaa.

→ www.brettonwoodsproject.org

Bruttokansantuote (BKT)

Talouden mittarilla on merkitystä

Bruttokansantuote (BKT) mittaa kaikkien tietyllä alueella tuotettujen tavaroiden ja palveluiden arvoa tietyllä ajanjaksolla. Yleisesti BKT ilmoitetaan henkeä kohti, jolloin se ilmaisee yhden henkilön keskimäärin tuottamien

tavaroiden ja palveluiden arvon. Tämä antaa yleiskuvan ihmisten keskimääräisestä rahallisesta elintasosta tai tuotantokyvystä. BKT:n avulla on helppo verrata eri maiden elintasoa.

Esimerkkejä BKT:sta henkeä kohden vuonna 2011:

Suomi: 49 391 dollaria

Venäjä: 13 089 dollaria

Tansania: 529 dollaria

Koska BKT ei huomioi elinkustannusten eroa eri maissa, on myös kehitetty niin sanottu ostovoimakorjattu BKT, joka arvioi, mitä rahalla käytännössä saa. Tämä tasoittaa lukuja huomattavasti, koska esimerkiksi leipä on Tansaniassa halvempaa kuin Suomessa.

Kun hintataso huomioidaan, edellinen lista näyttää tältä:

Suomi: 36 236 dollaria

Venäjä: 16 736 dollaria

Tansania: 1515 dollaria

Ostovoimakorjatussakin BKT:ssa on ongelmansa. Ensinnäkään se ei mitata alueen sisäisiä elintasoeroja mitenkään. Siten korkeakaan BKT:n taso ei takaa, että kaikilla kansalaisilla olisi varaa vaikkapa ruokaan. Tämä on keskeinen ongelma monissa talouden mittareissa. Ongelman korjaamiseksi mittareita voi täydentää esimerkiksi niin kutsutulla gini-indeksillä, jonka asteikolla 0 tarkoittaa tulojen täydellistä tasajakoa ja 100 täydellistä keskittymistä. Vuonna 2008 gini-lukema oli Suomessa 26,8 ja Meksikossa 51,7.

BKT:n ainoa ongelma ei kuitenkaan ole sen kyvyttömyys ottaa huomioon tuloeroja. Esimerkiksi sota kasvattaa väliaikaisesti kansantuotetta, koska sotakaluston ostot lisäävät tuotantoa. Myös ympäristökatastrofien jälkien korjaaminen nostaa bruttokansantuotetta. BKT onkin sokea sille, onko jokin toiminta ihmisten elämän kannalta hyvää vai huonoa. Se ei myöskään huomioi ympäristön tuhoutumista tai inhimillistä kehitystä.

Bruttokansantuotteelle on esitetty vaihtoehtoja, jotka ottaisivat paremmin huomioon sen ongelmat. Näihin kuuluvat muun muassa inhimillisen kehityksen indeksi (Human Development Index) ja onnellinen planeetta -mittari (Happy Planet Index).

YK esitteli vuonna 2011 moniulotteisen köyhyysmittarin (Multidimensional Poverty Index, MPI), joka yhdistää useita hyvinvointia mittaavia teemoja yhteen. MPI tekee mahdolliseksi verrata maita, alueita, etnisiä vähemmistöjä tai muita ryhmiä ravitsemustilanteen, lapsikuolleisuuden, puhtaan juomaveden ja puhtaan veden ja viemäroinnin palveluiden perusteella. Näin saadaan näkyviin erityisesti moniulotteinen köyhyys ja ongelmat, joita dollarimittaukset eivät tuo esiin.

Uusien köyhyysmittareiden taustalla on ollut parantunut tietojen ja tilastojen saanti kehitysmaista. Toisaalta monet kehityksen kannalta tärkeät ulottuvuudet, erityisesti erilaiset positiiviset ihmisoikeudet, jäävät yhä usein katvealueelle. Vaihtoehtoja on siis olemassa, mutta BKT:n ylivalta jatkuu niistä huolimatta.

→ www.happyplanet.net

→ <http://www.ophi.org.uk/policy/multidimensional-poverty-index/>

Budjettikuri

Budjettikurista puhuttiin jo 1990-luvulla, mutta vuodesta 2010 eteenpäin siitä ovat puhuneet kaikki.

Brittiläinen Merriam-Webster -sanakirja valitsi sanan budjettikuri (engl. austerity) vuoden 2010 vuoden sanaksi. Sen suomenkielinen vastine, budjettikuri, on lyönyt itsensä läpi myös suomalaisessa talouskeskustelussa.

Ajankohta selittyy vuonna 2008 alkaneen FINANSSIKRIISIN ja sitä seuranneen Euroopan velkakriisin sairauskertomuksella. Vuoden 2008 kriisin kärjistyminen johti yksityisen sektorin rahoituksen hyytymiseen ja talouden lamaantumiseen. Poliitikot ja talousvaikuttajat puhuivat lähes yksinäisesti tarpeesta ELVYTTÄÄ taloutta julkisilla investoinneilla.

Finanssikriisi, pankkien pelastaminen julkisella rahalla ja kriisiä seurannut talouden vajaakäynti johti monien valtioiden velkaantumiseen etenkin Euroopassa. Euroalueen rakenteelliset ongelmat, pääomapako Etelä-Euroopan maista muun Euroopan VEROPARATIISEIHIN ja vuosia jatkuva tilastojen vääristely esimerkiksi Kreikassa pahensivat tilannetta edelleen.

Velkaantuminen ja finanssikriisin akuuteimman vaiheen ohitus käänsi

eurooppalaisen talouskeskustelun elvytyksestä budjettikurin politiikkaan. Kriisimaiden lainaohjelmat ja EU:n uudet säännöt ovat velvoittaneet maita asettamaan kattoja julkisen sektorin budjettialijäämille ja velkaantumiselle.

Tulokset ovat olleet pääosin heikkoja. Ison-Britannian BIG SOCIETY -kokeilu vei maan uuteen lamaan. Kreikka on toteuttanut vuonna 2012 suurimman osan sille asetetuista leikkausvaatimuksista, mutta velkojat ovat joutuneet korjaamaan maan kasvuennusteita kerta toisensa jälkeen alemmaksi.

Budjettikurin ja elvytyksen välinen kitka kuvaa laajemmin kansantaloustieteen oppisuuntien välisiä ristiriitoja. Yksinkertaistetusti KEYNESILÄISEN ajattelun mukaan rahapolitiittisesti itsenäiset valtiot voivat pitää pitkäänkin yllä elvytyksen mahdollistavia budjettialijäämiä, ja tämä on jopa välttämättömyyksiä, jotta talouden resurssit saadaan käyttöön myös taantumassa.

Budjettikuriajattelun taustalla on puolestaan uusklassisen taloustieteen ajatus tehokkaasti ilman säätelyä toimivista markkinoista sekä siitä, että valtion tulee jättää rahapolitiikan ohjaaminen itsenäisten keskuspankkien tehtäväksi.

CDO-velkakirjat → *Ks. Luottovelkakirjat*

Chartalism → *Ks. Funktionaalinen rahoitus.*

Commons → *Ks. Julkishyödyke.*

Credit Default Swap (CDS) -sopimukset

→ *Ks. Luottoriskijohdannaiset.*

Degrowth → *Ks. Kohtuutalous.*

Demokratia

Visiona kansalaisten valta

Demokratiaa pidetään yleensä tavoiteltavimpana ja toivottavimpana hallintomuotona. Sanalla viitataan erilaisiin hallintomuotoihin, joita määrittää kansanvalta ja joissa kansa siis osallistuu päätöstentekoon vähintään valitsemalla edustajansa käyttämään valtaa.

Demokratia yhdistetään usein ensisijaisesti valtioihin, ja sen juurien katoaan ulottuvan antiikin Kreikkaan. Moderneissa valtioissa demokratialla viitataan yleensä hallintomuotoihin, joita yhdistävät avoimet, vapaat vaalit, enemmistöpäätökset ja järjestelmä vallan keskittämisen estämiseksi. Vallan keskittämistä ja väärinkäytöksiä estetään muun muassa riippumattomalla oikeusjärjestelmällä sekä erottamalla lainsäädäntö- ja toimeenpanovalat toisistaan. Yleensä tämä tarkoittaa sitä, että hallintomuoto sisältää jonkinlaisen parlamentin tai eduskunnan ja hallituksen.

Usein demokratia ymmärretään suhteellisen kapeasti edustukselliseksi demokratiaksi, jossa kansalaisten valitsemat edustajat tekevät päätöksiä oman harkintansa mukaan. Käytännössä demokratiaa voidaan kuitenkin toteuttaa hyvin monin tavoin ja monella tasolla, ulottuen hyvin pienistä yhteisöistä aina suunnitelmiin maailmanlaajuisista demokraattisista järjestelyistä. Myös demokratian muotoja on monia; kyse voi olla paitsi edustajien äänestamisestä myös monenlaisista suoran demokratian muodoista. Näihin kuuluvat esimerkiksi kansanäänestykset ja kansalaispäätökset.

Esimerkki neuvonantavasta kansanäänestyksestä oli vuoden 1994 äänestys Suomen liittymisestä Euroopan yhteisöön (nykyiseen EU:hun). Sen tulos ei ollut laillisesti sitova, mutta kansanäänestyksen tuloksesta poikkeaminen olisi ollut moraalisesti hankalaa. Toisena ääripäänä Sveitsissä kansalaiset voivat itse laittaa alulle äänestyksiä keräämällä tarpeeksi suuren määrän allekirjoituksia aloitteeseen. Näiden äänestysten tulokset sitovat päättäjiä. Suomessa on ollut vuodesta 2012 lähtien mahdollista kerätä 50 000 nimeä kansalaisaloitteeseen, joka sen jälkeen päättyy eduskunnan äänestettäväksi.

Talouden globalisaation on usein katsottu rajoittavan demokratian toimintaedellytyksiä ja mahdollisuuksia. Suuri haaste on siinä, että demokratiaa toteutetaan yleensä kansallisesti, kun taas taloudelliset kysymykset ja

KAPITALISMI eivät noudata valtioiden rajoja. Esimerkiksi verokilpailu ja YLIKANSALLISTEN YHTIÖIDEN vallan kasvu rajaavat monissa tapauksissa parlamenttien mahdollisuuksia tehdä itsenäisiä päätöksiä. Euroopan unionissa on 2010-luvulla vahvistunut nopeasti demokratiaa kaventava kehitys, jossa taloudellista valtaa on siirretty velkakriisin nimissä yhä enemmän Euroopan komissiolle ja EUROOPAN RAHOITUSVAKAUSVÄLINEEN alaisuuteen.

Nykyään puhutaan paljon myös paikallisista, suoran demokratian ja kansalaisaktiivisuuden muodoista. Kehityskulku on ollut tietyllä tavalla paradoksaalinen: paikallisdemokratian viehäytys kasvaa ainakin julkisessa keskustelussa samaan aikaan, kun edustuksellisen demokratian alaa kaivennetaan.

Yhä useamman elämän ja yhteiskunnan alueen globalisaatio on luonut vaatimuksia myös globaalin demokratian kehittämiseksi. Tällä tarkoitetaan esimerkiksi kansainvälisten talousjärjestöjen demokraattisempaa päätöksentekoa sekä uusien, globaalien, edustuksellisen demokratian periaatteiden mukaan toimivien järjestöjen luomista.

→ <http://www.kansanvalta.fi/Etusivu/Demokratia>

Deregulaatio

Lisääkö sääntöjen poistaminen vapautta?

Sanalla deregulaatio viitataan yleensä toimiin, joiden tarkoituksena on poistaa rajoituksia, sääntelyä ja säädöksiä. Deregulaatiolle läheisiä käsitteitä ovat liberalisaatio ja yksityistäminen, mikä tarkoittaa yleensä valtion tai julkisen sektorin roolin supistamista taloudessa. Tätä kautta kasvaa yksityisen sektorin ja yksityisomistuksen ala taloudessa yleensä suhteessa julkiseen sektoriin.

Deregulaation kannattajat uskovat, että sääntelyn poistaminen tehostaa markkinoiden toimintaa lisäämällä kilpailua ja tätä kautta alentamalla hintoja. Viime vuosikymmeninä deregulaatio on ulotettu myös pääoma- ja FINANSSIMARKKINOILLE. Tämä on tarkoittanut esimerkiksi sitä, että pankit, yksityishenkilöt ja yritykset ovat voineet lainata, sijoittaa ja käydä valuutatakauppaa yli rajojen ilman hallitusten valvontaa tai koordinaatiota. Täl-

lainen finanssimarkkinoiden deregulaatio on mahdollistanut myös laajan VALUUTTAKEINOTTELUN, mikä oli suurelta osin syynä esimerkiksi 1990-luvun Aasian talouskriisiin ja vuoden 2008 FINANSSIKRIISIIN.

Työmarkkinoiden deregulaatiolla tarkoitetaan työläinsäädännön löysentämistä ja esimerkiksi irtisanomisten helpottamista tai työaikoja koskevien säästöjen vähentämistä joustavuuden ja kilpailukyvyn nimissä. Työmarkkinoiden deregulaatio on monella tavalla mitätöinyt AY-LIIKKEEN pitkän aikavälin saavutuksia.

Deregulaation arvostelijat kannattavat taloudellisen toiminnan sääntelyä eli regulaatiota tai eriasteisia protektionismin muotoja. Sääntelyn kannattajat näkevät talouden sääntelyn keinona hallita ristiriitoja kaupallisten hyötyjen ja esimerkiksi työntekijöiden, kuluttajien ja ympäristön oikeuksien välillä. Sääntely luo pohjan talouden oikeudenmukaisemmalle toiminnalle ja epätasa-arvon vähentämiselle. Sääntelyä vastustetaan tai kannatetaan harvoin kategorisesti — yleensä kyse on aste-eroista.

Talouden globalisaation myötä esiin on noussut kysymys tarpeesta ulottaa talouden sääntelyä yhä enemmän maailmanlaajuisiksi. Koska talous toimii pitkälti globaalisti, myös sääntelyn pitäisi olla globaalia. Esimerkiksi Attac-liike ja ehdotukset globaaleista veroista edustavat tällaista ajattelua. Attacin kannattaman Tobinin veron pääasiallisena tarkoituksena olisi säännellä finanssimarkkinoita globaalisti ja näin hillitä valuuttakeinottelua.

Vuoden 2008 FINANSSIKRIISI halvaannutti ainakin hetkellisesti rahoitusmarkkinoiden ja talouden sääntelyn purkamisen voittokulun. Kriisi nähtiin yleisesti sääntelyn purkamisen tuloksena. Euroopassa ja Yhdysvalloissa käynnistettiin sen seurauksena uusia hankkeita sääntelyn parantamiseksi ja palauttamiseksi rahoitusmarkkinoille. Käytännössä toimet jäivät kuitenkin puolittiehen.

Yhdysvalloissa rahoitusmarkkinoiden sääntelyä pyrittiin palauttamaan vuonna 2010 hyväksytyllä Dodd-Frank-lainsäädännöllä. Se rajoitti esimerkiksi pankkien mahdollisuuksia toimia samaan aikaan perinteisinä luottoja myöntävinä liikepankkeina ja yritysten rahoitusta hoitavina investointipankeina. Lisäksi se toi uutta sääntelyä muun muassa JOHDANNAISMARKKINOILLE. Euroopan unionissa vastaavaa uutta sääntelyä on tuotu yhden lainsäädäntöpakettin sijaan useamman eri direktiivin kautta.

Devalvaatio → *Ks. Raha*

Dodd-Frank-lainsäädäntö → *Ks. Deregulaatio.*

Dohan neuvottelukierros → *Ks. Maailman kauppajärjestö*

Eettinen kauppa

Yhä useampaa kiinnostaa tuotteiden alkuperä.

REILU KAUPPA rantautui Suomeen 1980-luvulla kehitysmaakauppojen kautta. Tällä vuosikymmenellä on alettu puhua yhä useammin myös eettisestä kaupasta. Eettisen kaupan määritelmä ei ole täysin vakiintunut. Sen piiriin lasketaan löyhästi tuotteet, joiden valmistuksessa ja kaupankäynnissä huomioidaan tavallista enemmän sosiaalisia ja/tai ympäristöllisiä näkökulmia.

Reilun kaupan merkistö asettaa tiettyjä standardeja etenkin monille kehitysmaista tuotaville tuotteille, mutta on toisaalta monia tuotteita joiden kauppaan sitä ei ainakaan vielä sovelleta. Koska eettiselle kaupalle ei ole olemassa reilun kaupan tyyppistä yhtä sertifikointijärjestelmää, on kyse enemmän näkökulmasta liiketoimintaan kuin yhdestä, selkeästä kategoriasta. Yritysten vastuullisuutta eli YRITYSVASTUUTA mitataan nykyään monilla päällekkäisillä mittareilla.

Mittareista riippumatta voidaan myös ajatella, että vapaaehtoinen luopuminen esimerkiksi HIKIPAJOJEN tai ympäristölle vaarallisten kemikaalien käytöstä tekee jonkin yrityksen toiminnasta eettisempää kuin mitä se on ollut aiemmin.

→ www.repu.org

Elvytys → *Ks. Keynesiläisyys*

Eläkerahasto

Millaista valtaa sinun eläkkeelläsi käytetään?

Eläkerahastoilla tarkoitetaan SIIJOITUSRAHASTOJA, joiden pääoma muodostuu tavallisten kansalaisten eläkemaksuista. Jotta eläkkeet pystytään maksamaan mahdollisimman pienin kustannuksin, rahastot pyrkivät saamaan eläkerahoille mahdollisimman korkean tuoton tiettyjen sijoituskriteerien puitteissa. Joillain valtioilla on myös eläkerahastojen tyyppisiä rahastoja, jotka sijoittavat eteenpäin luonnonvarojen kuten öljyn myynnistä saatuja tuloja. Näitä rahastoja kutsutaan myös öljyrahastoiksi.

Kaikissa maissa eläkkeitä ei rahastoida. Tällöin kullakin hetkellä töissä käyvät ihmiset maksavat senhetkisten eläkeläisten eläkkeet. Osa järjestelmistä on näiden kahden mallin yhdistelmiä.

Eläkerahastot käyttävät merkittävää taloudellista valtaa. Vuonna 2007 niiden yhteissijoitukset nousivat ensimmäistä kertaa yli 10 tuhanteen miljardiin dollariin. Maailman suurin eläkerahasto on japanilainen Government Pension Investment Fund, jonka sijoitusten arvo vuoden 2012 ensimmäisellä neljänneksellä oli 108 169 miljardia jeniä eli 1 089 miljardia euroa (tammikuun 2012 kurssilla). Towers Watson -tutkimusyhtiön mukaan 13 suurimman eläkerahaston yhteenlasketut varat vuonna 2011 olivat 21,7 miljardia euroa, mikä vastasi 85 prosenttia koko maailman eläkerahastojen arvosta.

Eläkerahastojen valta näkyy maailmantaloudessa esimerkiksi siinä, miten niiden hallussa olevat varat sijoitetaan. Kansainvälisesti monet rahastot toimivat esimerkiksi vuokra-asuntojen aktiivisina rakennuttajina ja omistajina tai muissa rahoitusmarkkinoiden ulkopuolisissa kohteissa. Valta voi olla myös suoraa päättäntävaltaa rahastojen omistamien yhtiöiden toiminnassa. Eläkerahastot ovat merkittäviä omistajia useissa maailman suurimmissa yhtiöissä, ja siten ne pääsevät halutessaan vaikuttamaan yhtiöiden toimintaan. Suomessa eläkerahastoilla on yli 100 miljardin sijoituspääoman kautta merkittävää valtaa suomalaisessa elinkeinoelämässä.

Eläkerahastojen päätökset vaikuttavat usein laajemminkin markkinoiden ja muun yhteiskunnan toimintaan. Tämä johtuu niiden sijoitusten suuresta suhteellisesta koosta yksittäisistä yrityksistä, ja toisaalta myös koko alan suuresta painoarvosta maailmantaloudessa. Esimerkiksi sijoitukset

korkean tuoton ja korkean riskin HEDGE-RAHASTOIHIN ovat herättäneet keskustelua sijoitustoiminnan kriteereistä ja tuottovaatimuksista. Jos sijoitukset vielä epäonnistuvat, on vaarana, että eläkkeiden maksuun käytettävissä oleva pääoma pienenee.

Suomessa eläkkeet rahastoidaan yksityisten mutta vahvasti säädeltyjen eläkeyhtiöiden kautta. Eurooppalaisessa vertailussa suomalaiset eläkerahastot sijoittavat suhteellisesti suuren osan hallinnoimistaan eläkesäästöistä FINANSSIMARKKINOILLE. Vaihtoehtona olisi sijoittaa varoja konkreettisiin investointeihin Suomessa, kuten asuntoihin tai infrastruktuuriin. Haasteena on löytää rahoille toivottu tuotto.

→ <http://www.towerswatson.com/research/6267>

→ <http://www.gpif.go.jp/en/>

Epätasa-arvo

Tuloerot jatkavat kasvuaan

Epätasa-arvo on olennainen osa maailmantalouskeskustelua. Epätasa-arvo voi olla esimerkiksi taloudellista, oikeudellista, sosiaalista tai kulttuurista. Taloudellinen toiminta voi joko lisätä tai vähentää tasa-arvoisuutta riippuen talouden toiminnasta ja poliittisista päätöksistä joilla vaurautta jaetaan tai keskitetään.

Taloudellisen tasa-arvon merkitys on monella tapaa erityisen suuri, koska taloudellinen epätasa-arvo lisää usein myös muita epätasa-arvoisuuden muotoja. Rahalla saa esimerkiksi koulutusta, asianajajia ja lapsenhoitoa, mikä vaikuttaa sosiaaliseen ja oikeudelliseen tasa-arvoon.

Taloudellinen epätasa-arvo tarkoittaa nykyään esimerkiksi Suomessa sitä, että rikkain kymmenen prosenttia ansaitsi vuonna 2010 yli viidenneksen kaikista tuloista ja köyhin kymmenen prosenttia neljää prosenttia tuloista. Varallisuuserot kasvoivat Suomessa koko 1990-luvun. 2010-luvulla varallisuuserojen kasvu näyttää pysähtyneen, mutta kuilu ei ole toisaalta lähtenyt myöskään kaventumaan. Vuonna 2009 vaurain kymmenesosa omisti 39 prosenttia bruttovarallisuudesta. Tämä on samaa tasoa kuin vuonna 2004, kun Tilastokeskus edellisen kerran tutki varallisuuseroja.

Taloudellinen epätasa-arvo on myös sukupuolikysymys: miehet saavat samasta työstä usein suurempaa palkkaa kuin naiset, ja miesvaltaisten alojen palkat ovat yleensä naisvaltaisia aloja suuremmat.

Puhe globaalista tasa-arvosta ja erityisesti taloudellisesta tasa-arvosta on lisääntynyt, mutta samanaikaisesti epätasa-arvoisuus on lisääntynyt niin rikkaiden ja köyhien maiden välillä kuin niiden sisälläkin. OECD:n vuonna 2011 tekemän arvion mukaan tuloerot ovat kansainvälisesti nyt suuremmat kuin koskaan aiemmin. Monien mielestä syynä on se, että nykyinen talousjärjestelmä ei ainoastaan tuota vaan myös edellyttää epätasa-arvoisuutta toimiakseen.

→ http://www.stat.fi/til/vtutk/2009/vtutk_2009_2011-12-21_kat_001_fi.html

→ <http://www.oecd.org/social/socialpoliciesanddata/dividedwestandwhyinequalitykeepsrising.htm>

Erytistalousalue → *Ks. Vapaatuotantoalue*

ESMA → *Ks. Euroopan arvopaperimarkkinaviranomainen*

Euromarket

Lontooseen kehittyi 1960-luvulla säätelemätön kauppapaikka valuutalle

Toisen maailmansodan jälkeen perustettu maailmantalouden BRETON WOODS-JÄRJESTELMÄ perustui maailmankaupan ja kansainvälisen rahoituksen vahvaan sääteelyyn. Tämä järjestelmä alkoi kuitenkin murentua jo 1950-luvun lopulla, kun Lontooseen syntyi Euromarket, paikka säätelemättömälle valuuttakaupalle.

1950-luku oli PÄÄOMAKONTROLLIEN ja rahoitusmarkkinoiden tiukan säätelyn aikaa. Valuuttakauppaan tarvittiin tyypillisesti keskuspankin lupa ja perusteltu syy valuutan vaihtoon. Vuosikymmenen lopulla Britanniassa syntyi kuitenkin oikeustulkinta, jonka mukaan maan lait eivät ulottuneet kahden ulkomaalaisen Lontoossa käymään valuuttakauppaan.

Kun Ison-Britannian lainsäädäntö ei enää koskenut maassa tehtävää kauppaa, siihen eivät ulottuneet muidenkaan maiden lait. Euromarketista tuli ensimmäinen säätelemätön rahoitusmarkkinakeskus, jota monet VEROPARATIISIT myöhemmin kopioivat.

Todelliseen nousukiitton Euromarket – ja veroparatiisitalous laajemmin – lähti 1980-luvun alussa Yhdysvaltojen presidentin Ronald Reaganin ja Britannian pääministerin Margaret Thatcherin käynnistämän rahoitusmarkkinasäätelyn DEREGULAATION myötä.

Euroopan arvopaperimarkkinaviranomainen ESMA

Riittävätkö rahoitusmarkkinoiden uusien valvojen rahkeet?

Euroopan rahoitusmarkkinaviranomainen (European Securities Market Authority, ESMA) on yksi kolmesta vuoden 2008 rahoitusmarkkinakriisin jälkeen luodusta EU-järjestöstä, joiden tarkoituksena on valvoa ja säädellä aiempaa paremmin rahoitusmarkkinoiden toimintaa. Sen sisärjestöt ovat Euroopan pankkiviranomainen (European Banking Authority, EBA) ja Euroopan vakuutusvalvontavirasto (European Insurance and Occupational Pensions Authority, EIOPA).

Uudet viranomaiset korvasivat aiemmat samojen aihealueiden ympärille järjestetyt komiteat, jotka koostuivat kunkin maan kansallisista virkamiehistä. Uusilla virastoilla on omaa henkilökuntaa ja aiempaa laajemmat toimivaltuudet valvoa markkinoiden toimintaa. Virastojen oma henkilökunta tekee mahdolliseksi esimerkiksi LUOTTOLUOKITUSLAITOSTEN aiempaa tehokkaamman valvonnan.

Jää nähtäväksi, miten hyvin uudet markkinavalvojat onnistuvat parantamaan valvonnan puutteita. Paljon riippuu siitä, minkälaiset resurssit niille annetaan.

Euroopan keskuspankki → *Ks. Keskuspankki*

Euroopan komissio

Komissio toimeenpanee EU:n politiikkaa

Euroopan komissio toimii käytännössä EU:N hallituksena. Jäsenvaltioiden edustajat Eurooppa-neuvostossa valitsevat komission puheenjohtajan konsultoituaan ensin Euroopan parlamenttia. Tämän jälkeen puheenjohtaja ja Eurooppa-neuvosto valitsevat komissaarit. Komissaareja on yhteensä 27 ja he vastaavat EU:n eri politiikka-alueista komission puheenjohtajan tehtävänjaon mukaisesti. Eurooppa-neuvostossa päätöksiä tekevät jäsenmaiden valtioiden tai hallitusten toimintaa johtavat henkilöt, eli useimmiten pääministerit tai presidentit. Komission toimikausi on viisi vuotta.

Vuoden 2008 FINANSSIKRIISI ja sitä seurannut velkakriisi ovat kasvattaneet komission valtaa erityisesti kriisimaissa.

Euroopan neuvosto

Euroopan neuvosto edistää ihmisoikeuksia

Euroopan neuvostolla on hämäävä nimi. Toisin kuin Euroopan ministereineuvosto, se ei ole EU:n toimielin, vaan vuonna 1949 perustettu itsenäinen järjestö. Euroopan neuvostolla on 47 jäsenmaata, kun EU:lla niitä on alle 30.

Euroopan neuvoston toiminnan pilarina on alun perin vuonna 1950 annettu Euroopan ihmisoikeussopimus. Neuvosto pyrkii levittämään siihen kirjattuja ihmisoikeus- ja demokratiaperiaatteita jäsenmaissaan.

→ <http://mondediplo.com/2012/09/18council>

Euroopan pankkiviranomainen

→ *Ks. Euroopan arvopaperimarkkinaviranomainen*

Euroopan pysyvä vakauserämekanismi

→ *Ks. Euroopan rahoitusvakauserä*

Euroopan rahoitusvakauserämekanismi

→ *Ks. Euroopan rahoitusvakauserä*

Euroopan rahoitusvakauserä

Euroopan kriisirahoitusvälineet siirtävät päätösvaltaa pois demokraattisesti valituilta parlamenteilta

Euroopan unionin velkakriisi käynnistyi vuonna 2009, kun Kreikka ajautui maksuvaikeuksiin. Kreikan lainoittaminen nähtiin välttämättömäksi euron tukemiseksi, mutta tämän toteuttaminen EU:n silloisten rakenteiden puitteissa ei ollut yksinkertaista.

Kreikan kriisiä ratkottiin aluksi EU:n perussopimuksen pykälällä, joka sallii jäsenmaan auttamisen jos se ”on joutunut luonnononnettomuuden uhriksi tai muuhun sen oman kontrollin ulkopuolella olevaan poikkeukselliseen tilanteeseen”. Pykälän käyttö oli lainopillisesti kiistanalaista.

Vuonna 2010 perustettiin Euroopan rahoitusvakauserä ERVV, joka on Luxemburgiin rekisteröity yritys. Se voi myöntää kriisimaille lainoja EU:n komission, jäsenmaiden valtionvarainministerien ja KANSAINVÄLISEN VALUUTTARAHASTON suostumuksella. EU:n komissio perusti samana vuonna samaan tarkoitukseen myös erillisen Euroopan rahoitusvakauserämekanismin ERVM:n, jonka budjetti on rahoitusvakauserästä pienempi.

Vertailukohtana voi käyttää Kansainvälistä valuuttarahastoa IMF:ää, jolla on kokemusta lainaehdoista ja velkakriiseistä 1980-luvun alusta lähtien. Sen lainaehdot ovat usein olleet hyödyttömiä, ellei niiden takana ollut hallituksen ja kansan tukea, kuten IMF:n sisäinen, riippumaton arviointiyksikkö Independent Evaluation Office IEO totesi vuonna 2007. IEO on ollut huolissaan myös siitä, että monet lainaehdoilla ajetuista uudistuksista ovat olleet järjestön ydinosaamisalueen ulkopuolella.

Samalla kun IMF on pyrkinyt karsimaan edelleen noin 20 lainaa kohti asetettua ehtoa, EU on asettanut lainapakettien ja uusien mekanismiensa kautta kriisimaihien jopa satoja ehtoja. Lisäksi monet niistä liittyvät IEO:n kritisoimiin ”sensitiivisiin” alueisiin kuten yksityistämiseen. Demokratian turvaamisen ja IMF:n oppien valossa EU:n mekanismien suunta on kyseenalainen.

ERVV ja ERVM luotiin väliaikaisiksi ratkaisuiksi. Tavoitteeksi asetettiin Euroopan pysyvä vakausmekanismi, joka aloittaa toimintansa kesällä 2013.

Euroopan unionin lainaohjelmien teknisen kuuloisten nimien takana piilee niille kaikille yhteisiä demokratiaongelmia. Nämä liittyvät etenkin uusien mekanismien avoimuuteen ja päätöksentekotapoihin. Esimerkiksi ERVV:n toimista ei Luxemburgin lakien mukaan ole saatavissa juurikaan tietoja, ja sen virkamiesten tilivelvollisuus esimerkiksi lainoille asetetuista ehdoista on hyvin rajallinen.

Euroopan unioni (EU)

Maailman suurin talousmahti

Euroopan unioni on eurooppalaisten valtioiden muodostama liitto, jonka historiallisena päätavoitteena on ollut vapaakauppa-alueen ja yhtenäismarkkinoiden luominen unionin maiden välille. Sen jäsenvaltiot ovat perustaneet yhteisiä toimielimiä, joille ne ovat siirtäneet valtaa. EU:n kolme keskeisintä toimielintä ovat Eurooppa-neuvosto, EUROOPAN KOMISSIO ja Euroopan parlamentti.

EU on yksi maailman johtavista talousmahdeista. Taloudellinen yhdentymisen ja toiminta ovat edelleen EU:n ydinalueita. Tiivistyneen ja laajentuneen yhdentymisen myötä unioni on saanut kuitenkin yhä enemmän piirteitä, joiden voidaan nähdä sijoittuvan talouden alan ulkopuolelle. Tätä kehityskulkua on kritisoitu monista, useimmiten demokratiaan liittyvistä syistä.

Ensinnäkin EU:n edustuksellisuudessa ja tilivelvollisuudessa nähdään ongelmia. Sen päätöksenteon mekanismeja pidetään epädemokraattisina, virkamiesmäisinä tai demokratian kannalta vajavaisina.

Etenkin komission roolia pidetään usein ongelmallisena. Se on ainoa elin, jolla on oikeus tehdä esityksiä lainsäädännöstä ja se on lakien pääasiallinen toteuttaja, mutta sen edustajia ei ole valittu demokraattisesti. Tällainen EU-kritiikki voi nousta hyvinkin erilaisista lähtökohdista ja tausta-ajatuksista. Demokratiavajeesta voivat olla huolissaan niin syvempää yhdentymistä (tai niin sanottua federalistista visiota) kannattavat kansalaiset kuin rajoitetumpaa yhdentymistä ja kansallisvaltioiden nykyistä vahvempaa roolia ajavat

kritiikotkin. Osa arvostelijoista ajaa koko EU:n lakkauttamista.

Toiseksi EU:n voidaan sanoa lisänneen vaurautta alueensa sisällä, mutta samalla se on muuttanut monia hyvinvointiyhteiskunnan rakenteita. Monien mielestä on ongelmallista, että sosiaalinen oikeudenmukaisuus ja sosiaalipolitiikka ovat pitkälti jäsenvaltioiden harteilla, kun taas talouspolitiikkaa ohjaa unionin toiminta.

Kolmas, etenkin kansalaisyhteiskunnassa esillä ollut kritiikki liittyy unionin globaaliin rooliin. Taloudellisen ja poliittisen valta-asemansa vuoksi esimerkiksi unionin maatalous-, siirtolais- ja kauppapolitiikka – mutta myös puhtaasti sisäiset politiikkalinjaukset – vaikuttavat usein merkittävästi unionin rajojen ulkopuolella. Monien mielestä EU ei ole ottanut omassa toiminnassaan riittävästi huomioon tätä valta-asemaa ja sen mukanaan tuomaa vastuuta.

2010-luvulla erityistä huolta demokratian tilasta EU:ssa ovat nostattaneet EU:n uudet lainamekanismit, kuten EUROOPAN RAHOITUSVAKAUSVÄLINE. Ne ovat siirtäneet merkittäviä osia päätäntävaltaa kriisimaiden kansallisilta parlamenteilta EU:n elimille, jotka eivät ole poliittisesti tilivelvollisia toimintaan ja joiden toiminta ei ole avointa. Kriisimaille sanellun talouspolitiikan linjoista ja perusteista on käyty vain vähän julkista keskustelua.

Aikajana

- 1951** Kuusi Euroopan maata perustaa Euroopan hiili- ja teräsyhteisön
- 1957** Rooman sopimuksella luodaan yhteismarkkinat
- 1979** Euroopan parlamentin ensimmäiset suorat vaalit pidetään
- 1993** Maastrichtin sopimuksella perustetaan Euroopan unioni
- 1993** Sisämarkkinat avautuvat
- 1995** EU laajenee 15 jäsenvaltion yhteisöksi. Suomi liittyy unioniin.
- 2004** Unioniin liittyy kymmenen uutta maata
- 2005** Ehdotus Euroopan unionin perustuslailliseksi sopimukseksi kaatuu Ranskan ja Hollannin kansanäänestyksissä
- 2007** EU laajenee kuudennen kerran Bulgarian ja Romanian liittyessä jäseniksi. EU:n jäsenmaiden määrä kasvaa 27:ään.
- 2013** Kroatia liittyy EU:n jäseneksi

→ http://ec.europa.eu/enlargement/index_en.htm

Euroopan vakuutusvalvontavirasto

→ Ks. *Euroopan arvopaperimarkkinaviranomainen*

Feminisaatio

Talous ja sen roolit ovat sukupuolittuneita

Feminisaatiolla tarkoitetaan kehitystä, jossa tietyt yhteiskunnan tai talouden alat ovat tai muuttuvat naisvaltaisiksi. Lisäksi sillä tarkoitetaan naisaloille tyypillistä epävarmuutta ja epävakautta, esimerkiksi osa-aikaisuutta, epämuodollisuutta, matalapalkkaisuutta ja työnsaannin epävarmuutta.

Feminisaation myötä köyhyys iskee suuressa osassa köyhiä ja rikkaita maita tilastollisesti enemmän ja pahemmin naisiin kuin miehiin. Tämä johtuu esimerkiksi palkkojen epätasa-arvosta ja sukupuolirooleihin liittyvästä kotitöiden jaosta. Naiset ovat useimmiten vastuussa kodin, vanhusten, sairaiden ja lasten hoidosta. Lisäksi he ovat keskimääräisesti matalammasta tulostasostaan johtuen riippuvaisempia julkisen sektorin palveluista.

Vaikka talouden räikeän sukupuolittumisen ajatellaan olevan arkipäivää tulotasoltaan köyhissä ja rikkaissa maissa, sen muodot vaihtelevat maittain ja ajan mukana. Esimerkiksi Suomessa tiettyjen alojen naisistuminen on osunut yhteen alan hidastuvan palkkakehityksen kanssa.

Feministinen taloustiede

Feministinen taloustiede haastaa vallitsevia talouskäsitteitä

Feministinen taloustiede on monitieteellinen tutkimusala. Sen yhdistävänä tekijänä on sukupuolikiisymysten huomiointi. Talous niin käytäntönä kuin tieteenä on yksi vallankäytön muoto, johon myös sukupuoli kietoutuu; konkreettisimmillaan sukupuoli näkyy esimerkiksi palkoissa tai nais- ja miesvaltaisissa aloissa sekä tutkittavissa aiheissa. Monet alan edustajat kyseenalaistavatkin kansantaloustieteen esittämistä ”objektiivisena” (luonnon)tieteenä.

Perinteinen valtavirran taloustiede keskittyy usein markkinoiden julkiseen toimintaan jättäen yksityisen eli kodin piiriin liittyvät kysymykset

huomioimatta. Feministinen taloustiede on kritisoinut tämän jaon ongelmia, ja tuonut esimerkiksi uusintavaa hoivatyötä niin akateemiseen kuin julkiseen keskusteluun. Pääosin naisten tekemästä hoivatyöstä ei makseta aina kunnon palkkaa, vaikka se on tärkeä osa toimivaa yhteiskuntaa.

Työn erilainen arvostus ei näy vain sukupuolten välillä. Yhä useampi globaalin etelän nainen ja mies joutuu lähtemään töihin ulkomaille. Varsinkin naiset päätyvät usein hoitamaan varakkaampien perheiden lapsia, toisinaan pakotetaan seksityöläisiksi tai huumehuriireiksi. Vaikka toivotua työtä olisikin tarjolla, työstä ei aina makseta kunnon palkkaa, työturvallisuudesta ei huolehdita eikä työehtosopimuksia ole tai niitä ei noudateta. Ilmiötä kutsutaan työn feminisaatioksi, sillä huonopalkkaisuus ja työn epävarmuus on perinteisesti koskettanut naisvaltaisia aloja. Yhä useammin nämä ilmiöt näkyvät kuitenkin myös miesvaltaisilla aloilla. Globalisoituvaa talous luo näin eroja myös erilaisten naisten ja miesten välille.

Feministinen taloustiede on myös kritisoinut sitä, miten monet talouden rakenteet tai tulokset taloudesta liittyvät stereotyyppisiin ja normittaviin ihmiskäsityksiin. Tällaisia ovat esimerkiksi oletukset ihmisistä rationaalisina valitsijoina sekä valintojen tarkastelu abstraktien, keskenään samantyyppisten ihmisyhmien, kuten äitien, opettajien tai pienituloisten välillä. Ajatus ihmisestä ensisijaisesti itsekkäänä rationaalisena olentona on herättänyt laajaa kritiikkiä myös muissa valtavirran taloustieteestä poikkeavissa lähestymistavoissa, kuten taloussosiologiassa.

Finanssikriisi

Finanssikriisin riivaamat valtiot kärsivät ylisuurista rahoitusmarkkinoista

RESURSSIKRIISI on perinteisesti ollut öljyä tai muita arvokkaita luonnonvaroja omistavien kehitysmaiden ongelma. Yksi sektori kasvaa taloudessa liian suureksi, hintataso lähtee nousuun, ja hallitsijat etäännyvät öljytulojen vuoksi tavallisen kansan ongelmista. Finanssikriisi on resurssikriisin uudempi muoto.

Monissa pienissä VEROPARATIISEISSA rahoitusmarkkinoiden koko suhteessa muuhun talouteen on kasvanut huomattavan suureksi. Rahoitus-

markkina-alan kasvu on tuonut pieniin saarivaltioihin kalliisti palkattuja pankkiireja ja juristeja, minkä seurauksena asuntojen hinnat sekä muut elinkustannukset ovat lähteneet nousuun.

Mitä suuremmaksi kuilu rahoitusmarkkinoiden ja perinteisempien elinkeinojen kuten turismin tai maanviljelyn välillä kasvaa, sitä vaikeampaa on tulla enää toimeen harjoittamalla perinteisiä elinkeinoja. Syntyy itseään ruokkiva kierre.

Finanssikierros heijastuu usein politiikkaan. Rahoitusmarkkinoiden kasvu synnyttää molemminpuolisia riippuvuussuhteita poliitikkojen ja liike-elämän edustajien välillä. Pienissä valtioissa poliitikkojen, yrittäjien ja virkamiesten roolit ja kytkökset sekoittuvat.

Mitä pidemmälle finanssikierros etenee, sitä vaikeampaa siitä on irrottautua. Kehityksen kääntäminen edellyttää finanssialan säätelyn lisäksi esimerkiksi johdonmukaista koulutus- ja TEOLLISUUSPOLITIikkaa, joilla tuetaan vaihtoehtoisten elinkeinojen syntyä ja vahvistumista.

Esimerkiksi Jerseytä ja Cayman-saaria on pidetty finanssikieroksen vaaamina valtioina.

Finanssikriisi

Finanssikriisien ja rahoitusmarkkinoiden historia kulkee käsi kädessä. Finanssikriisi, rahoitusmarkkinakriisi, velkakriisi, taluskriisi, eurokriisi... Viime vuodet ovat olleet kriisien aikaa. Eri sanoilla tarkoitetaan usein samoja tai päällekkäisiä ilmiöitä. Finanssikriisi ja rahoitusmarkkinakriisi viittaavat kriisiin, joka tapahtuu tai saa alkunsa RAHOITUSMARKKINOILLA. Taluskriisillä voidaan tarkoittaa kapeasti finanssikriisiä, mutta yleensä kyse on laajemmin koko talouteen iskevästä lamasta. Velkakriisi kiinnittää huomion valtioiden velkaantuneisuuden tuomiin talousongelmiin, ja eurokriisillä viitataan eurojärjestelmän ongelmiin.

Rahoitusmarkkinakriiseillä on satoja vuosia pitkä historia. Jo 1600-luvulla Hollannissa ostettiin ennalta oikeuksia valtameren yli tuotuihin tulppaanisipuleihin, ja niiden hinta nousi tähtitieteelliselle tasolle. Lopulta tulevien voittojen toiveen ruokkima hintojen kasvu saavutti lakipisteen, minkä jälkeen ne lähtivät jyrkkään laskuun.

Rahoitusmarkkinakriisien taustalla on yleensä kehitys, jossa jonkin arvopaperin tai arvopapereiden arvostus ylittää merkittävästi pohjana olevan hyödykkeen tai yrityksen todellisen markkina-arvon. Usein taustalla on sijoittajien usko siihen, että jokin uusi teknologia ja talouskehitys takaa sijoituksen arvon nousun myös tulevaisuudessa. Kriisi puhkeaa, jos hinta nousee tarpeeksi korkealle yli realistisen arvon ja tuottopotentiaalain. Tämän jälkeen hinnat lähtevät usein nopeaan laskuun.

Tunnetuimmat rahoitusmarkkinakriisit ovat vuosien 1929 ja 2008 suuret romahdukset. Molempia edelsi vahva usko taluskasvun jatkumiseen. Yhdysvaltojen presidentti Coolidge totesi syksyllä 1929, että osakkeet olivat ”halpoja silloisilla hinnoilla”. Irving Fisher, yksi aikansa kuuluisimmista taloustieteilijöistä, arveli samoihin aikoihin että ”osakkeiden hinnat ovat saavuttaneet pysyvän ylängön”. Optimismin taustalla olivat muun muassa radion keksiminen ja autoteollisuuden kasvu.

Osakkeiden hinnannousu oli epärealistisella pohjalla. Kun korjausliike lokakuussa 1929 alkoi, ei syöksykierrettä saatu enää pysäytettyä. Rahoitusmarkkinoiden puutteellinen säätely pahensi tilannetta ja syöksi rahoituslaitoksia maksukyvyttömyyteen.

Vuoden 2008 kriisi lähti liikkeelle niin sanottujen subprime-LUOTTOVELKAKIRJOJEN markkinoilta. Sen aiheuttamat akuutit vahingot jäivät monista konkurseista huolimatta vuoden 1929 kriisiä pienemmiksi. Esimerkkeiksi pankeilla oli 1920-lukua paremmat vaatimukset omasta varallisuudesta velkojen tueksi. Toinen lieventävä tekijä oli kriisin akuuteimmassa vaiheessa toteutettu ELVYTYSpolitiikka.

Finanssikriisien määrä on lisääntynyt 1980-luvulta lähtien voimakkaasti. Finanssimarkkinoiden monimutkaistuminen ja uudet rahoitusmarkkina-tuotteet ovat osasy tähän. Usein huomaamatta jäävä toinen syy on se, että maailmanlaajuiset taluskasvuluvut ovat 1980-luvulta lähtien olleet aikaisempia vuosikymmeniä heikompia. Kun taluskasvu on valmiiksi heikkoa, aiempaa pienemmät talouslaskut synnyttävät kriisejä.

Rahoitusmarkkinoiden kriisit liittyvät yleensä tavalla tai toisella rahoitusmarkkinoiden puutteelliseen säätelyyn. Monien mielestä vuoden 2008 kriisin taustalla olleita säätelyn ongelmia ei olla edelleenkaan kunnolla korjattu Yhdysvalloissa ja EU:ssa.

Finanssimarkkinat

Rahalla käydään kauppaa

Finanssimarkkinoilla ostetaan ja kaupataan rahaa ja ARVOPAPEREITA. Niiden kauppaa kutsutaan myös rahoitusmarkkinoiksi.

Yksinkertaisimmillaan rahoitus tarkoittaa sitä, että määritellään ehdot, joilla joku saa tarvitsemansa summan rahaa sovittuun aikaan. Rahoitusta tarvitaan, jotta voidaan tuottaa tavaroita ja palveluita. Näin rahoitus on keskeinen osa taloudellista toimintaa. Esimerkiksi yritykset hakevat rahoitusta osakeanneilla tai laskemalla liikkeelle velkakirjoja. Yhtiön talouteen luottavat sijoittajat ostavat näitä arvopapereita tulevien tuottojen toivossa.

Rahoituksen tarjoamisen ja ostamisen ympärillä pyörivät valtavat markkinat. Rahoituksella ei enää pelkästään pyritä saamaan varoja liiketoimintaan, vaan erilaisten rahoituksessa käytettävien arvopapereiden kaupasta itsestään on muodostanut merkittävä markkina. Rahoitusmarkkinoiden koko suhteessa todelliseen, tuotannolliseen talouteen on noussut merkittävästi erityisesti 1980-luvulta lähtien. Suhteellisesti yhä suurempi osuus voitoista sijoitetaan työtä luovien investointien sijaan rahoitusmarkkinoille.

Rahoitusjärjestelmä on ennen kaikkea tietojärjestelmä. Se muodostuu kymmenistä tuhansista tietokoneista, tiedonvaihdon järjestelmistä ja tietoliikenneyhteyksistä eri keskusten välillä. Pääoma tai velka siirtyy sekunnin murto-osassa tuhansia kilometrejä muutaman napin painalluksella. Kauppaa ei käydä vain yhdeksästä viiteen auki olevissa pörssissä vaan myös 24 tuntia vuorokaudessa pyörivillä sähköisillä markkinoilla.

Rahoitusta kutsutaan myös toissijaiseksi taloudeksi. Tämä johtuu siitä, että rahoitusmarkkinoilla kaupataan sopimuksia, ei konkreettisia tavaroita ja palveluksia, jotka vastaavasti kuuluvat ensisijaisen talouden, toiselta nimeltään reaalityalouden, piiriin. 2000-luvulla ovat kasvaneet erityisesti JOHDANNAISMARKKINAT. Niiden painoarvon kasvu irrottaa rahoitusmarkkinoita yhä enemmän todellisesta, tuotannollisesta taloudesta.

→ <http://www.finance-watch.org/>

Funktionaalinen rahoitus

Tarvitseeko valtio verotuloja?

Funktionaalinen rahoitus keskittyy rahan ja erityisesti nykyaikaisen valtion rahoituksen reunaehtoihin. Sen juuret ovat chartalismiksi kutsutussa taloustieteen koulukunnassa, jota kutsutaan myös moderniksi raha-teoriaksi.

Funktionaalisen rahoituksen taustalla oleva chartalistinen taloustiede tutkii erityisesti rahan roolia ja toimintatapoja nykyaikaisessa talousjärjestelmässä. Se kritisoi UUSKLASSISEN TALOUSTIETEEN piirissä yleisiä (väärin)käsitteitä rahan luonteesta. Uusklassisen taloustieteen lähtökohtien mukaan valtio kerää verotuloja rahoittaakseen kulutustaan, kun chartalistisen taloustieteen mielestä verotulot kerätään vasta kuluttamisen jälkeen.

Valtion kulutus perustuu aina siihen, että valtio ensin luo rahan jonka se kuluttaa liikepankkien kautta. Siksi valtio ei periaatteessa tarvitse verotuloja julkisen kulutuksensa rahoittamiseen. Tästä näkökulmasta verotuksen tärkeimpänä tehtävänä onkin vaikuttaa tulonjakoon, talouden kannustimisiin ja kysyntään. Chartilaisen taloustieteen mukaan valtion kulutus luo pankkijärjestelmään uusia varantoja. Verojen maksu tuhoaa näitä varantoja, kun valtio kerää liikkeelle laskemansa rahat takaisin. Tarvittaessa valtio voi rahoittaa kulutustaan suoraan keskuspankin rahoituksella ilman, että se kierrättää rahat keskuspankista liikepankkien kautta markkinoille ja kerää niitä sen jälkeen veroina takaisin.

Kun chartalistisen taloustieteen analyysin mukaan valtioilla on monopoli rahan liikkeelle laskuun, niiden maltilliset budjettialijäämät eivät ole ongelma, vaan välttämätön osa modernin rahatalouden toimintaa. Sen mukaan valtio voi rahoittaa menojaan alijäämäisillä budjeteilla niin kauan kuin talouden resurssit ovat vajaakäytössä esimerkiksi työttömyyden vuoksi. Inflaation vaara konkretisoituu vasta silloin, kun julkinen kulutus ylittää talouden tuotantopotentialin. Koska kaikki rahoitus on lopulta lähtöisin valtioiden kulutuksesta, voi pitkällä aikavälillä tavoitteena olla parhaimmillaan tasapainoinen budjetti. Käytännössä liikkeelle lasketusta rahasta osa aina häviää, joten valtioiden budjettien alijäämät ovat pitkällä aikavälillä väistämätön osa modernia rahataloutta.

Valtion keskuspankkirahoitusta vastustetaan yleensä vedoten pelkoihin sen synnyttämästä inflaatiosta. Esimerkkeinä käytetään usein Zimbabwen 1990-luvun hyperinflaatiota tai Weimarin Saksan inflaatiota maailmansotien välillä. Näissä esimerkeissä taustalla oli kuitenkin ennen kaikkea valtion tuotantorakenteen romahdus.

Chartalismen ja funktionaalinen rahoituksen heikkoutena voidaan pitää sitä, että ne tarkastelevat verotusta ja valtion rahoitusjärjestelmää yleensäkin enemmän teknisenä kuin sosiaalisena ja yhteiskunnallisena kysymyksenä. Esimerkiksi verotuksella on tutkimusten mukaan tärkeä rooli valtion ja sen kansalaisten välisen molemminpuolisen riippuvuussuhteen rakentamisessa. Tämä näkyy esimerkiksi resurssikirousten vaivaamissa valtioissa, jotka suurten vientitulojen vuoksi eivät ole usein riippuvaisia kansalaisilta kerätyistä veroista. Tämä on usein johtanut laajamittaiseen korrupioon ja inhimillisen kehityksen hidastumiseen.

→ <http://rahajatalous.wordpress.com/>

G8

Rikkaiden teollisuusmaiden hiipuva kerho

G8 on seitsemän johtavan teollisuusmaan ja Venäjän muodostama epävirallinen maaryhmä, jonka perustettiin 1970-luvulla. Valtioiden välisistä järjestöistä poiketen sillä ei ole omaa, pysyvää sihteeristöä. Ryhmään kuuluvat Venäjän lisäksi Yhdysvallat, Japani, Saksa, Ranska, Iso-Britannia, Italia ja Kanada.

Ryhmän pääasiallinen foorumi on ollut vuosittainen G8-kokous, johon maiden johtajat kokoontuvat neuvottelemaan kansainvälisistä taloudellisista ja poliittisista kysymyksistä. Sen julkilausumilla on ollut merkitystä lähinnä ryhmän jäsenten maailmanpoliittisen ja taloudellisen painoarvon vuoksi. Toisaalta ryhmä on tehnyt vuosikymmenten aikana paljon linjauksia, joita ei ole koskaan viety käytäntöön.

Monet ovat etenkin aiemmin pitäneet G8-ryhmittymää epävirallisena maailmanhallituksena, jonka neuvottelut vaikuttavat koko maailman poliittisiin ja taloudellisiin päätöksiin. Sitä syytetään salailevasta asenteesta ja tilivelvollisuuden puutteesta. G8-ryhmä on epävirallinen elin,

eikä sillä ole virallista päätäntävaltaa. Kuitenkin ryhmän lausunnoilla lienee ollut vaikutusta esimerkiksi yrityksissä helpottaa kehitysmaiden velkaongelmaa.

G8-ryhmittymän rinnalla toimii myös muita G-ryhmittymiä, joista osa on perustettu vastavoimaksi G8:lle ja osa taas muihin tarkoituksiin. Tärkeimpiä ovat kehitysmaiden jo vuonna 1964 perustama yhteistyöelin G77, jolla oli 130 jäsenmaata vuonna 2007. G77:n tavoitteena on ollut parantaa kehitysmaiden neuvotteluasemaa etenkin YK:ssa ja muilla kansainvälisillä areenoilla.

Vuoden 2008 rahoitusmarkkinakriisin jälkeen G8:n valta maailmantalouden ylimpänä keskustelukerhona on hiipunut, kun sitä laajempi G20-ryhmä on ottanut itselleen aiemmin G8:lle kuulunutta valtaa.

Aikajana:

1964 G77 perustetaan

1975 Kuuden valtion (Ranska, Saksa, Italia, Japani, Iso-Britannia, Yhdysvallat) päämiehet kokoontuvat Ranskassa. Myöhemmin tämä ryhmä laajenee G8:ksi.

1976 Kanada liittyi G7-ryhmään, ja Euroopan yhteisön edustajat alkoivat osallistua tarkkailujäsenenä kokouksiin.

1997 Venäjä liittyi virallisesti G8-ryhmään.

2001 Italialainen aktivisti Carlo Giuliani kuolee G8-vastaisessa mielenosoituksessa Genovassa poliisin luotiin.

2009 G20-ryhmä kokoontuu ensimmäisen kerran ministeritasolla. G8-ryhmän painoarvo vähenee.

→ <https://www.wdm.org.uk/small-change>

G20

G20 nimitti itsensä luotsaamaan maailmantaloutta

Epävirallinen G20-maaryhmä otti itselleen maailmantalouden ylimmän koordinaattorin roolin vuoden 2007-2008 talouskriisin jälkeen. Tätä ennen päätöksiä oli tehty pienemmissä G7- ja G8-ryhmissä.

G20-ryhmään kuuluu 19 rikasta maata ja nousevaa taloutta sekä edustus Euroopan unionista: Argentiina, Australia, Brasilia, Etelä-Afrikka, Etelä-Korea, Indonesia, Intia, Italia, Japani, Kanada, Kiina, Meksiko, Ranska, Sak-

sa, Saudi-Arabia, Turkki, Venäjä, Iso-Britannia ja Yhdysvallat. Maaryhmä kokoontuu valtionpäämiestasolla vuosittain alkaen vuodesta 2011. Maat kokoontuvat myös valtiovarainministerien tasolla.

Ryhmä sai osakseen erityisen suurta huomiota toisessa valtiopäämiestason kokouksessaan keväällä 2009. Monet merkittävimmät periaatepäätökset vuoden 2008 kriisin esille nostamiin ongelmiin vastaamiseksi tehtiin tässä kokouksessa. Esimerkkinä tästä oli KANSAINVÄLISEN VALUUTTARAHASTON resurssien moninkertaistaminen. Vuoden 2009 jälkeen G20-kokousten painoarvo on ainakin toistaiseksi hieman hiipunut eikä samantapaisia suurten linjausten foorumeita ei enää ole nähty. Kriisin painopiste on siirtynyt esimerkiksi Yhdysvaltojen sisäpoliittisiin ongelmiin ja Euroopan velkakriisiin.

G20-nimellä on kutsuttu myös ryhmää, jonka kehitysmaat perustivat vuonna 2003 WTO:n maatalousneuvotteluihin. Se on vastustanut teollisuusmaiden maataloustukia ja pyrkinyt edistämään kehitysmaiden tuotteiden pääsyä markkinoille. Nimen taustalla on käytäntö, jonka mukaan epäviralliset maa- ja neuvotteluryhmät nimetään usein g-kirjaimella ja alkuperäisten osallistujamaiden määrän numerolla.

G77

Kehitysmaiden joukkovoimaa

G77 on kehitysmaiden suurin neuvotteluryhmä YK-neuvotteluissa. Sen nimi tulee alkuperäisistä 77 jäsenmaasta. Vuonna 2012 siihen kuului jo 131 maata. G77-ryhmään kuuluu suurin osa niistä maailman valtioista, jotka eivät ole OECD:n jäseniä.

GATS

Sairaalat ja koulut myytävänä

GATS-sopimus (General Agreement on Trade in Services) on Maailman kauppajärjestön WTO:n sopimus, joka koskettaa palveluiden kauppaa. Se tuli voimaan vuonna 1995, ja se laajensi monenkeskisen vapaakaupan käsitteeseen teollisuustuotteiden lisäksi myös palvelut. Sopimusneuvottelut käytiin salassa.

Kaikki WTO:n jäsenmaat ovat myös GATS-sopimuksen allekirjoittajia, mutta sopimuksen soveltamisalat voivat vaihdella eri jäsenmaiden välillä.

GATS-sopimuksen tavoitteena on asteittain vapauttaa kaikki palveluihin liittyvä kauppa. Sopimus koskee niinkin erilaisia aloja kuin esimerkiksi pankkipalveluja, terveydenhuoltoa, koulutusta, turismia, kuljetusta, jätehuoltoa ja telekommunikaatiota.

Jäsenmailla on oikeus jättää mikä tahansa palvelu sopimuksen ja näin ollen kansainvälisen kilpailun ulkopuolelle. Kullakin valtiolla on siis periaatteellinen mahdollisuus turvata tärkeiksi koetut julkiset palvelut ja olla avaamatta niitä kilpailulle. Jäsenmaat tuottavat listansa palveluista, jotka ne avaavat kilpailulle. Käytännössä GATS-sopimuksen herkimmat ja tärkeimmät kysymykset liittyvät kuitenkin juuri näiden listojen kokoamiseen ja suurin kritiikki kohdistuu näitä koskeviin neuvotteluihin.

GATS-neuvottelut toimivat painostuskeinona palveluiden avaamiselle ja vapaakaupan laajentamiselle etenkin suhteessa kehitysmaihin, joiden neuvotteluasema on teollisuusmaita heikompi. Näin sopimus hyödyttää ylikansallisia yhtiöitä ja rikkaita teollisuusmaita.

Palvelujen yksityistäminen on jo periaatteellisesti herkkä kysymys, sillä monet palvelut on perinteisesti tuotettu julkisesti, koska sen on nähty vähentävän kansalaisten epätasa-arvoisuutta. Julkisen rahoituksen ja palvelujen tuotannon tarkoituksena on taata kaikille kaikkien tarpeellisten palvelujen saatavuus tuloista riippumatta. Palvelujen yksityistäminen voi vaarantaa tämän periaatteen, sillä yksityistämisen seurauksena palvelun hinta saattaa nousta.

GATS-sopimuksen kritikoiden mukaan suuri ongelma on myös siinä, että ylikansalliset yhtiöt voivat valita palveluiden joukosta vain kaikkein tuottoisimmat alat. Näin elintärkeiden palvelujen – kuten terveydenhuollon

– saatavuus voi vaarantua ja hallitusten mahdollisuus säännellä tärkeitä palvelualoja vaikeutuu. Tappiolliset palvelut voivat jäädä kokonaan tuottamatta tai niiden tuotanto jää julkisen sektorin harteille, kun taas voittoa tuottavat palvelut hyödyttävät yksityistä sektoria. Tämä on näkynyt jo esimerkiksi pankkipalveluiden yksityistämisen kehityksessä. Yksityiset pankit ovat keskittäneet toimintansa tuottavimpiin kaupunkeihin, jolloin maaseudun rahoituspalvelut ovat usein heikentyneet.

Samanlaista keskustelua palvelukaupan vapauttamisesta on käyty myös EU:ssa niin kutsutun palveludirektiivin ympärillä.

Mielenkiinto GATS-sopimuksen vaikutuksia kohtaan on hiipunut 2010-luvulla samalla, kun kansainvälinen kauppapolitiikka on muutenkin painunut taka-alalle kansainvälisessä politiikassa. Vaarana on, että kauppapolitiikassa ajetaan julkisuuden katveessa läpi asioita, joita muilla politiikan alueilla vastustetaan.

Yhtenä huolenaiheena on erityisesti vuoden 2008 kriisin valossa GATSin vaikutus finanssimarkkinoiden säätelyn purkamiseen; kehitysmaita on vaadittu GATSiin vedoten avaamaan finanssimarkkinoitaan kilpailulle ja purkamaan rahoitusmarkkinoiden säätelyä. Säätely on purettu esimerkiksi tukemalla uusien riskialttiiden finanssimarkkinainstrumenttien kehittämistä markkinoille ja vaatimalla lainsäädännöllisiä uudistuksia rahoitusmarkkinasäätelyn purkamiseksi. Tämä on ristiriidassa vuoden 2008 FINANSSIKRIISIN jälkeisten tavoitteiden kanssa.

→ <https://www.kepa.fi/julkaisut/julkaisusarjat/6578>

→ <http://somo.nl/files/extern/financial/trade-wto-financial-crisis/view>

GATT

Tullien alentamisen lyhyt historia

GATT-kauppasopimus (General Agreement on Tariffs and Trade) allekirjoitettiin vuonna 1947. Kahdenkymmenenkolmen valtion sopimus oli osa samoja neuvotteluja, jotka johtivat BRETTON WOODS -JÄRJESTELMÄN syntyy. GATTin tavoitteena oli alentaa tulleja ja vähentää kaupan esteitä sekä avata allekirjoittaneiden maiden talouksia ulkomaankaupalle. Vuonna 1995 GATT-sopimuksen pohjalta perustettiin Maailman kauppajärjestö WTO.

Sen tehtäväksi tuli sopimuksen sihteerinä toimiminen ja toimeenpanon hallinnointi.

GATTin perusperiaate on niin sanottu suosituimmuusperiaate. Sen mukaan jokainen uusi säädös tai säädöksen purku kahden jäsenmaan välillä on tarjottava automaattisesti jokaiselle jäsenmaalle. Mikäli jokin maa laskee kaupan esteitä tai avaa markkinoita, sen täytyy kohdella kaikkien kauppakumppaneidensa tuotteita tai palveluita samalla tavoin.

GATTia on perinteisesti syytetty erityisesti siitä, että keskittyessään teollisuustuotteiden kaupan esteiden poistamiseen – maataloustuotteiden ja tekstiilien sijaan – se on suosinut teollisuusmaita. Kehitysmat, joiden teollisuustuotanto on ollut maataloustuotantoa vähäisempää ja heikompa, eivät ole hyötynet vapaakaupan säädöksistä teollisuusmaiden tavoin. Samanaikaisesti maataloustuotteiden suurimmat markkina-alueet EU, Japani ja Yhdysvallat ovat jakaneet suuria maataloustukia omille tuottajilleen.

GATTin perusasetelma on muuttunut Maailman kauppajärjestön kehityksen ja kehityspolitiikan pienten edistysaskelten myötä. Esimerkiksi EU on tarjonnut kaikkein köyhimpien maiden tuotteille tullitonta pääsyä markkinoilleen, kunhan kauppatavarana eivät ole aseet (ns. Everything But Arms -aloite). Järjestelyt perustuvat siihen, että GATTin suosituimmuuskohtelusta saa poiketa maiden talouskehitysasteisiin vedoten. Edellytyksenä on, että sama kohtelu tarjotaan kaikille saman kehitystason maille.

TRIPS- ja GATS-sopimukset ovat tuoneet vapaakaupan alaisuuteen yhä enemmän talouden aloja, mutta juuri kehitysmaiden kannalta olennainen kysymys maataloustuotteista on toistuvasti jäänyt ratkaisematta.

Globaalit verot

Kaikki maailma on verolle pantava

Verotus yhdistetään yleensä kansallisvaltioihin tai paikallishallintoon. Esimerkiksi Suomessa veroja kantavat valtio, kunnat ja kirkko. Talouden globalisoituminen on vahvistanut vaatimuksia, joiden mukaan verotuksen pitäisi seurata samaa kehitystä. Erityisesti 1990-luvulta lähtien on esitetty useita erilaisia ehdotuksia uusiksi globaaleiksi veroiksi. Ne ovat myös saaneet vuoden 2008 jälkeen kasvavaa poliittista kannatusta. Ehdottomasti tunnetuin malli

on ollut suuren mittakaavan valuutanvaihdosta perittävä vero eli Tobinin vero. Nykyään suurin huomio keskittyy rahoitusmarkkinaveroon, joka verottaa laajemmin rahoitusmarkkinoiden kauppaa. Lisäksi on keskusteltu muun muassa lentomatkatustusverosta ja hiilidioksidipäästöverosta.

Globaalit verot eroavat toisistaan verotettavan toiminnan, rahojen käyttökohteen ja verotuksen päämäärien suhteen. Ilmastokysymyksiin puuttuvien ehdotusten, kuten lentomaksujen ja hiilidioksidipäästöveron, tarkoituksena olisi ohjata ihmisiä ja yrityksiä valitsemaan ympäristöystävällisempiä toimintamuotoja. Kiinteän suuruisena jokaisesta lentolipusta perittävä lentomaksu on käytössä jo useassa maassa.

Vuoden 2008 finanssikriisi nosti rahoitusmarkkinaveron marginaaleista kansainvälisen politiikan parrasvaloihin. Attacin kannattamasta valuutanvaihtoverosta tai rahoitusmarkkinaverosta on ollut esillä malleja, joiden tarkoituksena olisi hillitä keinottelua, ja toisaalta esityksiä, joissa on nimenomaan pyritty välttämään markkinoiden toimintaan vaikuttamista.

Muun muassa kansainvälisen politiikan professorin Heikki Patomäen ajaman ehdotuksen mukaan rahoitusmarkkinaveron tulot tulisi ohjata uudelle kansainväliselle järjestölle, jossa niiden käytöstä päättäisi demokraattisesti eri puolilta maailmaa koottu maailmanparlamentti. Joissain muissa ehdotuksissa varat kanavoitaisiin suoraan kehitysapuun tai esimerkiksi kaikille maailman ihmisille suunnatun peruseläkkeen ja lapsilisän toteuttamiseen.

Euroopan komissio esitti vuonna 2011 rahoitusmarkkinaveroa, joka verottaisi laajalti eri rahoitusmarkkinainstrumentteja. Veroa joutuisivat maksamaan kaikki mukaan lähtevissä valtioissa kotipaikkaansa pitävät rahoituslaitokset riippumatta siitä, missä kaupankäynti tapahtuu. Tulot käytettäisiin EU:n kautta. Päätöksiä verosta ei ole tätä kirjoittaessa vielä tehty.

Globaaleja veroja on hahmoteltu myös uusia kehitysrahoituksen muotoja mieltävässä kymmenien maiden toimintaryhmässä Leading Group on Innovative Financing for Development, jonka jäsen Suomi on ollut vuodesta 2007.

→ www.attac.fi

→ www.attac.org

→ www.leadinggroup.org

Globalisaatio

Globalisaatiosta puhuu enää harva

Globalisaatiolla voidaan tarkoittaa useita eri asioita, kuten tiedon, ihmisten tai ympäristöuhkien kasvavaa keskinäisriippuvuutta ja liikkuvuutta valtioiden rajojen yli.

Yleensä globalisaatiolla viitataan talouden ja rahoitusmarkkinoiden globalisaatioon. Siihen on perinteisesti yhdistetty kaupan ja rahoitusmarkkinoiden säätelyn ja rajoitusten yksipuolinen poistaminen kansallisesti ja kansainvälisesti, siirtyminen julkisesta yksityiseen palvelutuotantoon, valtioiden keskenään käymä verokilpailu yrityksistä ja investoinneista, sekä ylikansallisten järjestöjen vallan kasvu.

Vuoden 2008 finanssikriisin ja uusien talousmahtien nousun jälkeen harva puhuu enää globalisaatiosta. Talouden globalisaatioon perinteisesti yhdistetyt ajatusmallit valtioiden verokilpailusta ja ”vapaaan” kaupan edusta vaikuttavat kuitenkin edelleen uusklassisessa taloustieteessä ja etenkin käytännön politiikassa.

Monet Suomen keskeisistä hallinnon uudistuksista käynnistettiin 1980-luvun lopulla. Rahoitusmarkkinoiden säätely purettiin, valtionyhtiötä alettiin muuttaa osakeyhtiöiksi ja osin yksityistää, ja virastoja muutettiin liikelaitoksiksi. Suunnanmuutoksen taustalla olivat Ison-Britannian, Uuden-Seelannin ja OECD:n esimerkit. 1990-luvun alun suuri lama loi kriisitietoisuutta, jonka avulla muutoksia saatiin vietyä läpi nopeasti.

Muutoksen yhtäaikaisuus eri maissa on tuottanut ”globalisaatiouskoa”, ajatusta siitä että jonkinlainen globaali prosessi pakottaa kaikki maat sopeutumaan samoihin ehtoihin. Olennaista on erottaa, mitkä päätökset ovat puhtaasti kansallisvaltioiden päätäntävällässä, mitkä taas aidosti ylikansallisten instituutioiden tai esimerkiksi verokilpailun rajoittamia. Verokilpailun kaltaisten globaalien ongelmien ratkaisu edellyttää valtioiden välistä yhteistyötä.

Globalisaatioliike

Globalisaation puolesta, vastaan, vai molempia?

Globalisaatioliike on löyhä yhteisnimitys joukolle kansalaisliikkeitä, kansalaisjärjestöjä ja kansalaisaktivisteja, jotka nousivat julkisuuteen vuosituhannen

vaihteessa. Maailman kauppajärjestön WTO:n vuoden 1999 Seattlen huippukokouksen yhteydessä järjestetyt suurmielenosoitukset ja sitä seuranneet mielenosoitukset muissa maailmanjärjestöjen kokouksissa olivat tärkeässä roolissa, kun globalisaatioliike ja sen tavoitteet nousivat julkiseen keskusteluun.

Liike on ollut verkostomainen, eikä sen tavoitteita voi rajata yksittäisiin iskulauseisiin. Joitain yhdistäviä tekijöitä ovat olleet uusliberalismin ja säätelemättömän vapaakaupan ja finanssimarkkinoiden vastustus, sekä kannatus sosiaalisten oikeuksien, ihmisten ja ideoiden globalisaatiolle. Attac lasketaan yleensä osaksi tätä liikettä. Monet pitävät SOSIAALIFOORUMEITA globalisaatioliikkeen tärkeimpinä tapahtumapaikkoina.

Globalisaatioliike ei siis muodosta yhtä yhtenäistä poliittista voimaa. Ennemmin se on yleisnimitys tai kattokäsite erilaisille liikkeille, jotka ajavat sosiaalista oikeudenmukaisuutta – esimerkiksi työläisten, maanviljelijöiden, naisten ja alkuperäiskansojen näkökulmia. Myös erilaiset sodanvastaiset liikkeet ja ympäristöliikkeet nähdään usein sen osana.

Liikettä kutsutaan joskus myös globalisaatiokriittiseksi, globalisaation vastaiseksi liikkeeksi tai anti-globalisaatioliikkeeksi, vaikka harvat kokevat liikkeen vastustavan globalisaatiota sinänsä. Ennemmin arvostellaan globalisaation eriarvostavia ja epätasa-arvoisia piirteitä. Nykyään liikkeen itsensä piirissä vakiintuneempia termejä ovat esimerkiksi globaali oikeudenmukaisuusliike, globalisaatioliike, altermondiaalinen liike ja toisenlaista globalisaatiota tavoitteleva liike.

Näistä näkökulmista katsoen voidaan ajatella, että liikkeen edustajat eivät suinkaan vastusta globalisaatiota vaan päinvastoin kannattavat demokraattisempaa ja inhimillisempää globalisaatiota, joka ottaa paremmin huomioon niin sosiaalisia kuin ympäristöllisiäkin näkökulmia.

Monien mielestä liikkeen edustajat ajavat niin sanottua uutta politiikkaa tai uutta politiikan tekemisen tapaa. Toiminta tapahtuu pitkälti puolueiden ulkopuolella, erilaisissa verkostoissa ja kampanjoiden kautta. Lisäksi yhtenä sen vahvana tunnuspiirteenä on poikkikansallinen yhteistyö ja kansainväliset kampanjat.

→ www.attac.fi

→ www.attac.org

→ <http://www.sosiaalifoorumi.fi/>

Hallintarekisteröinti

Kuinka osakkeiden omistajat pimitetään?

Pörssin sujuva kaupankäynti edellyttää, että osakeomistuksista pidetään keskitetysti kirjaa. Suomessa tätä hoitaa arvopaperikeskus, jonka toiminta on ulkoistettu kansainväliselle Euroclear-yhtiölle.

Osakkeiden rekisteröintiin on olemassa kaksi perusmallia. Ensimmäinen on suora omistus, jossa rekisteriin on kirjattu jokaisen yksittäisen osakkeenomistajan nimi. Toinen tapa on hallintarekisteröinti, jossa rekisteriin on merkitty yksittäisten sijoittajien omistuksia hallinnoivan pankin nimi. Käytännössä erilaisia malleja ja niiden yhdistelmiä on eri maissa kuitenkin suuri määrä.

Hallintarekisteröintijärjestelmän tarkoitus on ollut tarjota ulkomaisille sijoittajille mahdollisuus hankkia suomalaisia osakkeita. Siihen se on myös tarpeellinen. Ulkomaiset sijoittajat voivat hallintarekisteröinnin avulla ostaa ja omistaa pörssiyhtiöiden osakkeita ilman että jokaista kauppaa täytyy vahvistaa Suomen päässä.

Tämä on tärkeää yhtiöille, joiden osakkeilla käydään kauppaa useamman maan pörseissä. Esimerkiksi New Yorkissa Nokian kauppaa hoitavalla välittäjällä on käytettävissään tietty määrä Nokian osakkeita, eikä sen tarvitse ilmoittaa jokaista kauppatapahtumaa Suomeen. Ilmoitus tarvitaan vasta, jos välitettävien osakkeiden kokonaismäärä muuttuu.

Oleellinen kysymys on, kuinka varmistaa yksittäisten sijoittajien henkilöllisyys. Jos henkilöllisyyden varmistus ei toimi, lisääntyy veronkierron riski. Käytännössä henkilöllisyys on jäänyt Suomessa usein täysin arvailun varaan.

Nykyään tietoja hallintarekisteröityjen osakkeiden todellisista omistajista vaaditaan Suomessa vain, mikäli vastaanottajavaltion veroprosentti on alle 15. Verosopimusvaltioiden joukosta tähän ryhmään kuuluu vain 16 maata, joten noin 50 valtion kohdalla osakkeenomistajien todellista henkilöllisyyttä ei tarvitse selvittää.

Tilanne ei juurikaan parane silloinkaan, kun henkilöllisyys täytyisi lain mukaan selvittää. Selvitysvastuu on vyörytetty ulkomaiselle välittäjälle, joka pitää suomalaispankissa hallintarekisteröityä tiliä. Se ei kuitenkaan välttämättä asioi suoraan sijoittajan kanssa, vaan välissä voi olla useampi vä-

littäjä. Periaatteessa vastuu sijoittajan henkilöllisyyden varmentamisesta kuuluu ketjun jokaiselle toimijalle. Ketju on kuitenkin yhtä heikko kuin sen heikoin lenkki.

Suomessa on 2010-luvulla käyty keskustelua hallintarekisteröinti-järjestelmän laajentamisesta myös suomalaisille osakeomistajille. On esitetty, että EU:n tekeillä olevan arvopaperimarkkinakeskusdirektiivin pyrkimys yhdenmukaistaa osakekaupan sääntöjä tulee pakottamaan muutokseen. Prosessi on tätä kirjoittaessa kesken. Todennäköistä on, että muutos lisäisi hallintarekisteröinnin kautta tapahtuvaa veronkiertoa entisestään.

Hallintarekisteröinti on Euroopassa yleinen omistusmalli. Yleensä siihen on yhdistetty ennakkovero, joka peritään kaikista osakkeiden myyntivoitoista ja osingoista — ja jonka ulkomaiset sijoittajat voivat jälkikäteen hakea takaisin veronpalautuksena. Suomessa tällaista palautusjärjestelmää ei ole, mikä tekee Suomen mallista monia muita maita haavoittuvamman veronkierrolle.

Hedge-rahasto

Paljon rahaa tyhjästä

Hedge-rahastoihin kuuluu kirjava joukko sijoitusrahastoja, joiden tärkeimpiä yhteisiä nimittäjiä ovat vähäinen sääntely, korkeat tuotto-odotukset ja riskit sekä tavallisia sijoitusrahastoja rikkaampi asiakaskunta. Hedge-rahastoista käytetään myös nimiä absoluuttisen tuoton rahasto ja vipurahasto. Syynä nimien kirjoon on se, että hedge-rahastoilla on monia toisistaan poikkeavia toimintatapoja. Ne eroavat myös merkittävästi tavallisista sijoitusrahastoista.

Vipurahastolla viitataan rahastoon, joka toimii vahvasti velkarahalla. Rahaston pääomalla sijoitetaan kohteeseen, jonka arvon uskotaan nousevan. Jos näin tapahtuu, arvon nousua vastaan lainataan lisää rahaa, joka sijoitetaan edelleen. Näin jatketaan, kunnes sijoitettu pääoma on tuottanut halutun määrän voittoa. Vipurahastojen voitot voivat olla tähtitieteellisiä, mutta toisaalta myös tappiot voivat olla valtavia, mikäli sijoitukset osoittautuvat huonoksi ja velkaraha menee hukkaan. Tämä voi luoda rahastoihin arvaa-

mattoja riskejä, joiden vaikutukset heijastuvat huomattavasti yksittäistä rahastoa laajemmin talouteen.

Absoluuttisen tuoton rahastolla tarkoitetaan järjestelyä, jolla pyritään saamaan voittoja, vaikka markkinat olisivat yleisesti ottaen laskusuhdanteissa. Varoja pyritään tällöin sijoittamaan kohteisiin, joiden arvon kehitys ei ole vahvasti sidoksissa markkinoiden yleiseen kehitykseen.

Monien hedge-rahastojen sijoitusstrategiat ovat hyvin monimutkaisia, mikä lisää maailmantalouden riskejä. Niitä käytetään myös usein talouden toiminnalle ja yhteiskunnalle haitalliseen keinotteluun.

Hikipaja

Globalisaatioliike nosti hikipajojen huonot olot keskusteluun

Toimittaja Naomi Klein kirjoitti vuonna 2000 merkkibrändien tuotanto-olosuhteisiin keskittyneen kirjan No Logo, josta tuli välittömästi puheenaihe Yhdysvalloissa, Suomessa ja monessa muussa teollisuusmaassa. Talouden globalisaatio oli Kleinin kirjan julkaisemisen aikaan politiikan iskusana, ja kirjan kuvaamat huonot tuotanto-olosuhteet kehitysmaiden hikipajoissa toivat esiin yhden talouden globalisaation kääntöpuolista.

Hikipajoiksi kutsutaan yleensä työympäristöjä, joiden tuotanto-olosuhteita, palkkoja tai työehtoja pidetään kohtuuttoman huonoina. Useimmiten kyse on kehitysmaihin sijoittuvan alhaisen teknologian kokoonpanoteollisuudesta, mutta hikipajojen käyttö on ollut myös osa teollisuusmaiden historiaa.

Hikipajoihin kiteytyy monia kehityksen ja kansainvälisen talouden kipupisteitä. Niitä puolustetaan usein sillä, että ilman hikipajojen tarjoamaa työtä työntekijöiden asema olisi vieläkin huonompi. Tämä voi pitää paikansa lyhyellä aikavälillä ja joissain yksittäistapauksissa, mutta taustalla on polttavia todellisia ja kärjistyviä ongelmia.

Hikipajat toimivat usein VAPAATUOTANTOALUEILLA, joissa niiden paikallisyhteisöille tarjoamat pidemmän aikavälin hyödyt jäävät yleensä vähäisiksi. Euroopassa, Yhdysvalloissa, Japanissa ja Etelä-Koreassa hikipajojen aikakausi yhdistyi järjestelmälliseen TEOLLISUUSPOLITIikkaan, joka tähtäsi korkeamman teknologian tuotannon kehittämiseen TULLIEN suo-

jaamana. Nykyiset KAUPPAPOLITIIKAN säännöt eivät salli köyhempien kehitysmaiden valita tätä kehityspolkua, jolloin hikipajoista tulee helposti pysyvä käytäntö.

→ <http://www.sask.fi>

Hollannin tauti → *Ks. Resurssikirous*

IMF → *Ks. Kansainvälinen valuuttarahasto*

Immateriaalioikeudet

Voiko tietoa yksityistää?

Immateriaalioikeuksilla tarkoitetaan oikeuksia, joiden tarkoituksena on hallita ei-materiaalisten tai aineettomien tuotteiden tai niihin liittyvien prosessien käyttöä. Näin immateriaalioikeuksilla viitataan esimerkiksi luovan työn ja keksintöjen käyttöön ja myyntiin. Niiden alaan kuuluvat esimerkiksi tuotemerkit, patentit, mikrobiologiset prosessit ja geenit.

Yleensä immateriaalioikeudet jaetaan tekijänoikeuksiin ja teollisoikeuksiin. Jälkimmäisiä ovat esimerkiksi patentit ja tuotemerkit. Tekijänoikeuksien alaan taas kuuluvat esimerkiksi taiteellisen työn tulokset.

Immateriaalioikeuksien ajatellaan usein kannustavan luovaan työhön sekä kehitys- ja tutkimustyöhön. Tätä työtä rahoitetaan patentin perusteella saaduilla rojalteilla tai myyntituloilla. Toisaalta immateriaalioikeuksien voidaan ajatella siirtävän painopistettä ihmisten yhteisestä tiedon hyödyntämisestä tiedon yksityiseen hyödyntämiseen. Näin tieto tulee yhä vahvemmin osaksi kapitalistista taloutta.

Immateriaalioikeudet ovat synnyttäneet kiistoja etenkin keskusteluissa oikeudenmukaisesta globalisaatiosta. Suurimmat kiistat koskevat elämänmuotojen ja lääkkeiden patentointia. Kiistelyn kohteena on esimerkiksi kysymys siitä, pitäisikö yksityisen yrityksen saada patentoida kansanperinteen tietoa tai kontrolloida elintärkeiden lääkkeiden hintoja.

Monet kiistoista ovat liittyneet WTO:n alaiseen TRIPS-sopimukseen. Ar-

vostelijoiden mukaan immateriaalioikeuksista hyötyvät enimmäkseen rikkaiden maiden YLIKANSALLISET YHTIÖT, jotka voivat yksityistää ihmiskunnan yhteistä tietoperimää tai elämänmuotoja ja näin vaikeuttaa esimerkiksi köyhimpien lääkkeiden saantia tai viljelykasvien käyttöä.

Osa arvostelijoista ajaa laajaa uudistusta immateriaalioikeuksiin. Laajan uudistuksen kannattajat vaativat patenttien ja tekijänoikeuksien lakkauttamista ja kaiken tiedon yhteisomistusta ja vapaata levittämistä. Heidän mukaansa tiedon yksityistäminen ei kannusta tuotantoon tai lisää varallisuutta. Tämän ajattelutavan mukaan tiedon syntyminen on aina yhteinen prosessi, eikä tieto näin ollen voi olla kenenkään tai minkään instituution yksityisomistusta.

Osa arvostelijoista vaatii tiettyjen alojen sulkemista immateriaalioikeuksia koskevien sopimusten (esimerkiksi TRIPSIN) ulkopuolelle. Kapeamman näkökulman kannattajat uskovat tiedon yksityisomistuksen jossain tapauksissa kannustavan keksintöihin, mutta he vaativat esimerkiksi eräiden olennaisten lääkkeiden ja viljelykasvien rajaamista immateriaalioikeuksia koskevien sopimusten ulkopuolelle.

Kun yhä suurempi osa taloudesta liittyy nykyään immateriaalioikeuksien kauppaan, avautuu monikansallisille yrityksille myös uusia mahdollisuuksia VEROSUUNNITTELUUN. Aineettomia oikeuksia ja palveluita on helpompi myydä tytäryhtiöstä toiseen SIIRTOHINNOITTELUVA väärinkäyttäen kuin tavallisia tuotteita tai tavaroita.

→ www.creativecommons.org

→ www.taxjustice.net

Immateriaalitalous → *Ks. Immateriaalioikeudet*

Inflaatio → *Ks. Raha*

Investointipankki

Sijoittajan ja yritysten palveluksessa

Investointipankiksi kutsutaan pankkia, joka laskee liikkeelle ja myy yhtiöiden ja julkisyhteisöjen arvopapereita, erityisesti osakkeita. Useimmat investointipankit myös välittävät osakkeita ja tarjoavat muita palveluita sijoittajille. Lisäksi investointipankit auttavat yhtiöitä fuusioissa ja yritysostoissa sekä uudelleenjärjestelyissä. Toisin kuin tavalliset pankit, investointipankit eivät ota vastaan talletuksia tai myönnä lainoja.

1930-luvun FINANSSIKRIISI herätti aikakauden politiikat siihen, että investointipankkitoiminta ja tavallinen talletuspankkitoiminta kannattaa pitää lainsäädännön keinoin irrallaan toisistaan. Näin tallettajien varat eivät vaarannu finanssikriisien puhjetessa. Lisäksi näin voidaan hillitä pankkien koon kasvua ja pankkitoiminnan keskittymistä.

1990-luvulla presidentti Bill Clintonin hallinto purki tämän ”palomuurin” Yhdysvalloissa. Tätä on jälkeinpäin pidetty yleisesti yhtenä syynä vuoden 2008 finanssikriisin syntyyn ja kärjistymiseen. Kriisin jälkeen ”palomuuuri” palautettiin osittain takaisin, mutta ei yhtä vahvana kuin aiemmin.

Johdannaismarkkinat

Myynnissä tulevaisuus

Johdannaisilla tarkoitetaan ARVOPAPEREITA ja sopimuksia, joiden arvo johdetaan joidenkin muiden arvopapereiden tai hyödykkeiden hinnoista. Kyse voi olla esimerkiksi sopimuksista, joilla ostaja ja myyjä sopivat tekevänsä tietyinä päivinä jonkin kaupan ennalta sovittuun hintaan.

Johdannaiskauppa tarjoaa kaupan toiselle osapuolelle mahdollisuuden hallita ja vähentää riskejä, kun tulevaisuudessa tehtävän kaupan hinta tiedetään etukäteen. Toinen osapuoli puolestaan voi riskin ottamalla saada merkittäviä voittoja, jos se onnistuu arvaamaan hintakehityksen oikein.

Riskeiltä suojautumisen sijaan johdannaismarkkinoista itsestään on tullut merkittävä riskien lähde. Johdannaisiin liittyvät tulevat velvoitteet eivät näy yhtiöiden taseissa (eli taloudellisessa tilanteessa) samalla tavalla kuin muut sijoitukset, ja pieleen menneet johdannaiskaupat voivat johtaa yllät-

täviin tappioihin. Jos monet sijoittajat ottavat samankaltaisia riskejä, tappiot voivat nousta valtaviin mittasuhteisiin. Lisäksi johdannaismarkkinoiden on todettu heiluttavan merkittävästi esimerkiksi ruoka-aineiden hintoja.

Johdannaismarkkinoilla käytävien hyödykkeiden kirjo on lisääntynyt jatkuvasti, ja johdannaiskaupan määrä ja osuus kaikesta kaupasta on kasvanut rajusti 1990-luvulta lähtien. Kun vuonna 1991 johdannaiskaupassa sovittujen kauppajen kokonaismäärä oli 18 miljardia dollaria, vuonna 2006 se oli jo 19 870 miljardia dollaria. Tehtyjen kauppajen määrä on kasvanut rajusti koko 2000-luvun ajan.

→ <https://www.kepa.fi/uutiset/9074>

→ <http://www.world-exchanges.org/insight/reports/2011-ioma-derivatives-market-survey>

Julkisen talouden kestävyys → *Ks. Talouden uuskieli*

Julkishyödyke

Kakku, josta riittää kaikille

Julkishyödyke on helpoin määritellä vertaamalla sitä yksityiseen hyödykkeeseen. Yksityisellä hyödykkeellä on mahdollista käydä kauppaa, se voidaan siis omistaa. Myös julkishyödykkeitä voidaan joissain tapauksissa tuoda markkinoiden piiriin, mutta se on yleensä huomattavasti hankalampaa.

Julkishyödyke on tarjolla kaikille tietyn ryhmän tai yhteiskunnan jäsenille. Keneltäkään ryhmän jäseneltä ei voida sulkea pois mahdollisuutta kuluttaa hyödykettä, tai poissulkeminen on ainakin hyvin hankalaa. Yhden ihmisen mahdollisuus hyödykkeen kuluttamiseen ei sulje pois tätä mahdollisuutta muilta. Esimerkiksi katuvalaistus, julkiset maantiet, julkinen tutkimustieto ja valtion turvallisuus ovat julkishyödykkeitä.

Julkishyödykkeiden ongelma markkinoiden näkökulmasta on siinä, että niiden rahallista arvoa on hyvin hankalaa määritellä. Lisäksi markkinat perustuvat poissulkevuuteen eli siihen, että hyödykkeet eivät ole vapaasti kaikkien käytettävissä – vaan ainoastaan omistajan. Ongelmana on siis se, että julkisista hyödykkeistä hyöttyy moni (joissain tapauksissa kaikki),

mutta niiden rahoittaminen on hankalaa, koska ne toimivat markkina-logiikan ulkopuolella. Tästä syystä niiden rahoitukseen tarvitaan julkista sektoria, kuten valtiota tai kuntia. Julkishyödykkeet ovat siis usein LUONNOLLISIA MONOPOLEJA.

Viime aikoina on käyty yhä vilkkaampaa keskustelua globaaleista julkishyödykkeistä. Näitä ovat esimerkiksi globaali turvallisuus, puhdas vesi ja ilmastonmuutoksen torjunta. Niiden olemassaolo hyödyttää kaikkia, mutta niiden rahoittaminen ja turvaaminen on hankalaa etenkin markkinamekanismin kautta.

Gloaalien julkishyödykkeiden tarve on synnyttänyt erilaisia ratkaisuehdotuksia, joista pisimmälle on viety Kioton sopimuksessa sovittu PÄÄSTÖKAUPPA. Sillä pyritään puuttumaan ilmastonmuutoksen tuomiin ongelmiin. Toisaalta keskustelua on käyty myös globaaleista veroista ja maksuista, joista lentolippumaksu on jo toiminnassa useassa maassa. Sillä rahoitetaan tällä hetkellä kehitysmaiden rokotteita, mutta esillä on ollut myös malleja joilla puututtaisiin ilmastonmuutoksen haittoihin.

Julkishyödykkeistä on puhuttu solidaarisuuden pohjautuvan yritystoiminnan osana. Tämä niin sanottu commons-keskustelu on rantautumassa yhä vahvemmin myös Suomeen. Commons-talous voi liittyä esimerkiksi vapaisiin ohjelmistoihin, avoimeen dataan, yhteisviljelmiin ja osuuskuntiin.

→ <http://www.commonswiki.fi>

Kaakkois-Aasian kriisi → *Ks. Valuuttakeinottelu*

Kansainvälinen valuuttarahasto (IMF)

Shokkihoitajan pehmeämpi comeback

Kansainvälinen valuuttarahasto IMF (International Monetary Fund) perustettiin toisen maailmansodan jälkeen vuonna 1945 valvomaan KULTAKANTAAN sidottua maailman rahoitusjärjestelmää ja auttamaan maita, jotka olivat ajautuneet vaikeuksiin MAKSUTASEENSA kanssa.

Kultakannan loppu 1970-luvulla romutti IMF:n alkuperäisen tehtävän, mutta vuonna 1982 puhjennut kehitysmaiden VELKAKRIISI teki IMF:stä uu-

delleen merkittävän maailmanjärjestön. Yhdysvaltojen presidentti Ronald Reagan ajoi 1980-luvun alkupuolella läpi uudistukset, joissa vaadittiin MAAILMANPANKIN kehitysmaille myöntämille lainoille myös IMF:n hyväksyntä. Samalla lainoille asetettuja ehtoja laajennettiin huomattavasti, ja niillä alettiin ajamaan muun muassa valtionyhtiöiden yksityistämistä sekä muita reaganilaisen YÖVARTIJAVALTION tavoitteita.

1980-lukua leimasi kehitysmaiden VELKAKRIISI sekä IMF:n ja Maailmanpankin RAKENNESOPEUTUSOHJELMAT. Samalla siitä tuli varsinkin Latinalaisessa Amerikassa mutta myös Afrikassa ”kehityksen menetetty vuosikymmen”. Lainaehtojen suurimpia ylilyöntejä lähdettiin poistamaan jo 1980-luvulla, ja tämä kehitys jatkui seuraavilla vuosikymmenillä. Taustalla oli ymmärrys siitä, että kansallisten parlamenttien tahdon vastaisesti suunnitelluilla lainaehdoilla ei saavutettu kestäviä tuloksia. 2000-luvulle tultaessa ehtoja oli noin 20 kappaletta lainaa kohden. Monet niistä liittyivät edelleen niin sanotuille sensitiivisille alueille kuten yksityistämisiin.

Lainaehtojen lisäksi iso keskustelunaihe IMF:n politiikassa ovat olleet sen päätöksentekosäännöt ja päätöksenteon demokraattisuus. IMF:n alkuperäiset äänivaltasuhteet ja johtokuntaedustus perustuvat toisen maailmansodan jälkeiseen tilanteeseen. Periaatteessa äänimäärien pitäisi vastata maiden painoarvoa kansainvälisessä taloudessa, mutta äänimäärien laskentaan käytetty laskukaava suosii käytännössä rikkaita maita. 2000-luvulla nousevien talouksien kuten Kiinan äänivaltaa on hieman kasvatettu, mutta valtasuhteet ovat edelleen pahasti vinoutuneet.

IMF:ää kohtaan tunnettu epäluulo ja kansainvälisen talouden noususuhdanne sai monet keskituloiset maat maksamaan 2000-luvulla etuajassa IMF:ltä ottamiaan lainojaan takaisin. Tämä ajoi maailmanjärjestön rahoituskriisiin, sillä se saa tulonsa lainojen koroista. Vuoden 2008 talouskriisi muutti tilanteen kuitenkin täysin, kun G20-RYHMÄ moninkertaisti IMF:n resurssit.

→ www.brettonwoodsproject.org

Kansalaispalkka → *Ks. Perustulo*

Kansantaloustiede

Suurten ideoiden temmellyskenttä

Tieteet jaetaan yleensä luonnontieteisiin ja ihmistieteisiin. Luonnontieteet mielletään eksakteiksi, kokeilla todennettaviksi ja tuloksia mittaaviksi tieteenaloiksi. Ihmistieteet ymmärretään taas joko laadullisilla tai määrällisillä menetelmillä ihmisten käyttäytymistä yksilöinä tai ryhmissä tutkiviksi tieteenaloiksi.

Kansantaloustiede tutkii esimerkiksi sosiologian ja valtio-opin tavoin ihmisten ja ryhmien toimintaa, ja se kuuluu niiden tavoin yhteiskuntatieteisiin. Muista yhteiskuntatieteistä poiketen kansantaloustieteen valtavirtaa hallitsee nykyään vain yksi oppisuuntaus alalajeineen, eli UUSKLASSINEN TALOUSTIEDE. Se käsittelee usein abstrakteja kuvauksia yhteiskuntien ja ihmisten toiminnasta ja pyrkii luonnontieteiden tavoin löytämään niiden avulla matemaattisesti ja loogisesti todistettavia malleja.

Uusklassisen taloustieteen lisäksi hyvän talouden teoriakirjoihin kuuluvat esimerkiksi KEYNESILÄINEN TALOUSTIEDE ja marxilainen taloustiede, kun taas taloussosiologiassa ja talousmaantieteessä taloutta tutkitaan osana näitä tieteenaloja. Esimerkiksi erilaiset FEMINISTISEN TALOUSTIETEEN LÄHESTYMISTAVAT huomioivat sukupuolen vaikutusta talouteen mutta tarkastelevat myös tieteenalan normittavia ja rajoittavia käytäntöjä, jolloin kyse on myös yhteiskunnallisesta (talous)vallankäytöstä eli siitä, mikä on taloutta ja kenellä on valta puhua taloudesta.

Kapitalismi

Yksityisomistusta ja voitontavoittelua

Kapitalismi on vallalla oleva sosiaalinen, poliittinen ja taloudellinen järjestelmä. Sitä luonnehtii omaisuuden – tai pääoman – yksityisomistus ja tavaroiden tai muiden hyödykkeiden tuotanto ja myynti yksityisen voiton tavoittelemiseksi. Tuotanto, jakelu ja vaihto ovat siis yksityisomistuksessa, ja niiden tarkoituksena on tuottaa omistajalle taloudellista hyötyä.

Kapitalistisessa järjestelmässä tuotannon tulokset jaetaan, ja niiden arvo määräytyy pääasiassa vapaille markkinoilla. Kapitalismi korostaa yksilöiden

roolia taloudessa. Taustalla on myös käsitys siitä, että markkinat tuottavat tehokkaimmin vaurautta ja siten hyvinvointia. Tämän vuoksi markkinoiden toimintaan pitäisi puuttua mahdollisimman vähän, ja valtion roolina pitäisi olla lähinnä ihmisten oikeuksien suojeleminen. Kapitalismia luonnehtii myös se, että työstä tulee markkinoilla vaihdettava hyödyke. Edellä sanottu on kuitenkin ääriesimerkki; käytännössä säätelemättömän kapitalismin ja markkinoiden vahvan säätelyn ääripäiden väliin mahtuu monia erilaisia malleja.

Monien arvostelijoiden mukaan kapitalismi johtaa vaurauden ja vallan epätasa-arvoiseen jakaantumiseen ja kasaantumiseen sekä erilaisiin riis-ton muotoihin. Yksi kritiikin peruslähtökohdista on se, että lupauksistaan huolimatta kapitalismi ei kykene tuottamaan ja yhdistämään vapautta ja tasa-arvoisuutta, koska se perustuu epätasa-arvoiseen asemaan työtänsä myyvän työntekijän ja työtä ostavan pääoman omistajan välillä. Kapitalistisen järjestelmän katsotaan usein johtavan myös ihmissuhteiden hyödykkeitämiseen ja taloudelliseen epätasapainoon.

Kapitalismin ongelmakohtiin voidaan jossain määrin puuttua valtioiden tai ylikansallisen tason säätelyllä. Säätelyn muodot ja sen tavoiteltu taso ovat monien taloudesta käytävien kiistojen ytimessä.

Kauppapolitiikka

Kuka rikastuu kauppapolitiikalla?

Kauppapolitiikalla vaikutetaan sääntöihin, joita maat soveltavat niiden välisessä kaupassa. Säännöt, joilla maat osallistuvat kansainväliseen kauppaan, määräävät paljon niiden kehitystä. Tämä pätee erityisesti köyhimpiin maihin, joiden asema kansainvälisessä taloudessa on usein valmiiksi heikko.

Kauppapolitiikkaa tehdään esimerkiksi maiden kahdenvälisillä eli bilateraalilla sopimuksilla, mutta tärkeimmiksi ovat nousseet kansainväliset ja talousalueiden sisäiset tai väliset sopimukset. Niitä kutsutaan monenkeskiseksi tai multilateraaliseksi sopimuksiksi. Merkittävin foorumi kansainvälisten kauppasopimusten solmimiseen on vuonna 1995 perustettu MAAILMAN KAUPPAJÄRJESTÖ WTO.

Kauppapolitiikan painoarvo ja sen synnyttämät kiistat ovat lisääntyneet 1980-luvulla alkaneen kaupan sääntelyn purkamisen eli vapaakaupan leviämisen myötä. Lisäksi kaupankäynti on lisääntynyt merkittävästi, tuotanto on muuttunut yhä globaalimmaksi sekä yhtiöt yhä suuremmiksi ja kansainvälisemmiksi.

Kauppapolitiikassa neuvotellaan kaikista hyödykkeistä, joilla kauppaa käydään. Merkittävät kiistat ovat koskeneet viime vuosina maataloustuotteita, palveluita sekä immateriaalioikeuksia. Maatalouskaupassa rikkaat maat ovat suojanneet markkinoitaan ja jakaneet maataloustukia pitkäksensä yllä omaa maataloustuotantoaan, mutta samalla ne ovat painostaneet kehitysmaita avaamaan markkinoitaan tuonnille. Viime aikoina rikkaat maat ovat jonkin verran avanneet markkinoitaan, mutta kehitysmaiden mahdollisuudet suojata omaa kehittyvää tuotantoaan ovat edelleen hyvin heikot.

Keskustelua ovat herättäneet erityisesti julkisiksi palveluiksi miellettyjen hyödykkeiden kuten veden, sähkön, koulutuksen ja terveydenhuollon kauppa. Erityisesti köyhimmässä maissa näiden hyödykkeiden kauppa on avattu WTO-politiikan, maailmanpankin ja IMF:n lainojen ehtojen seurauksena. WTO:ssa on käyty usean vuoden ajan myös GATS-neuvotteluja, joilla pyritään palvelukaupan avaamiseen laajemminkin.

WTO-neuvottelut ovat viime vuosina polkeneet pitkälti paikallaan, mutta kauppapolitiikkaa on tehty myös muilla foorumeilla. Kehitysmaille suurena ongelmana on koettu niin sanotut EPA-sopimukset (Economic Partnership Agreements), joilla suuri joukko kehitysmaita ja EU sopivat kaupan säännöistä.

Tämänhetkisen kauppapolitiikan yhtenä suurimpina periaatteellisena ongelmana on pidetty sitä, että rikkaat maat eivät salli kehitysmaiden rikastua niillä keinoilla, joilla ne itse ovat rikastuneet. Esimerkiksi Eurooppa, Japani ja Taiwan rikastuivat suojaten ensin vahvasti omia talouksiaan, ja avasivat markkinoitaan kansainväliselle kilpailulle vasta kun maiden oma tuotanto oli kehittynyt tarpeeksi. Nykyään kauppapolitiikassa vallalla olevat ajatukset vapaakaupasta eivät kuitenkaan salli tällaista toimintaa.

Kauppataase → *Ks. Maksutase*

Kehitys

Kehittykö kehitys?

Ajatus ihmislähtöisestä kehityksestä syntyi teollisen vallankumouksen innoittamana. Sen mukaan ihminen ottaa ohjat käsiinsä luonnon armoille jättäytymisen sijaan. Käsitys on leimallisen länsimainen. Pohjoisen pallonpuoliskon rikkaat teollisuusvaltiot alkoivat kutsua itseään kehittyneiksi. Samalla ne tulivat määritelleeksi sen, mitä kehitys tarkoittaa.

Kehityksen määrittelemisen ei ole kuitenkaan yksinkertaista; yksi muutosprosessi voi näyttää eri näkökulmista tarkasteltuna hyvin erilaiselta. Esimerkiksi maatalouden tehostaminen saattaa lisätä tuottavuutta mutta aiheuttaa samalla vakavia seurauksia ympäristölle ja paikallisille yhteisöille. Teollistuminen voi tuottaa talouskasvua ja kasvattaa bruttokansantuotetta, mutta se voi myös lisätä köyhyyttä ja huonontaa elinoloja.

Kehitysjattelun juuret ovat viime vuosisadan alun talouden kasvuteorioissa. Varsinainen kehitystutkimus alkoi muotoutua 1900-luvun puolivälissä. Tuolloin kehitys ymmärrettiin useimmiten suoraviivaiseksi tai portaitaiseksi, pitkälti talouskasvun vetämäksi edistykseksi. Kun maa rikastuu, siitä hyötyvät kaikki. Osan väestöstä rikastuessa vauraus hiljalleen tihkuu muuallekin yhteiskuntaan.

1960- ja 1970-luvuilla yksisuuntaista ja yksiulotteista kehityksen mallia alettiin arvostella. Niin sanottu riippuvaisuuskoulukunta korosti, että maailmankaupan epätasa-arvoiset rakenteet asettavat valtiot keskenään epäreiluun asemaan: vauraus kasaantuu rikkaille köyhien köyhtyessä entistään. Radikaaleimmat ehdottivat valtiovetoisen kehityksen turvaamista maailmankaupasta irtautumalla.

1980-luvulla vaihtoehtoiset kehitysnäkemykset käänsivät aiemman rakenne- ja valtiovetoisen asetelman päälälleen. Kehityksen keskipisteeksi otettiin yksilö. Yksilön vaikutusvaltaa omaan elämäänsä korostettiin, ja aidon kehityksen uskottiin olevan mahdollista vain alhaalta ylöspäin, ihmisestä itsestään lähtien.

Käsitys kehityksestä vaikuttaa siihen, miten sitä ajatellaan parhaiten saatutettavan. Talouskasvun kannattaja haluaa vapaakauppaa ja kehitysmaiden potentiaalin täyteen käyttöön. Inhimillistä kehitystä korostava vastaa, ettei kehitys ole mahdollista, ellei paikallisilla ihmisillä ole mahdollisuutta itsensä toteuttamiseen. Maailmankaupan rakenteiden kriitikon mielestä kehitysponnistuksilla ei ole mitään arvoa, jos rahat kuitenkin valuvat lopulta rikkaiden kirstuun.

2000-luvun kehitysajattelua kuvaa ehkä parhaiten hajanaisuus ja toisaalta eri näkemysten sekoittuneisuus. Eri tavat ymmärtää kehitys elävät rinnan toisiaan haastaen. Talouskasvukeskeisyyttä korostavat etenkin kansainväliset rahoituslaitokset kuten Maailmanpankki ja IMF. Maailmankaupan rakenteiden merkitystä painottavat nykyään valtiollisten toimijoiden sijaan monet kansalaisjärjestöt. Inhimillinen kehitys puolestaan näkyy esimerkiksi YK:n vuosituhatavoitteissa, joissa muutoksen kohteena ovat ihmiset, eivät niinkään talous tai maailmanmarkkinat.

→ www.kepa.fi

Kehitysmaiden velkaongelma

Velka on politiikkaa

Kehitysmaiden velkakriisiä pidetään yhtenä suurimpana globaalin epätaasa-arvon ongelmana. Velkataakka estää monia kehitysmaita parantamasta kansalaistensa elämän edellytyksiä. Lisäksi velka ylläpitää jatkuvaa taloudellista alistussuhdetta maailman rikkaimpiin maihin ja kansainvälisiin rahoitusinstituutioihin, kuten KANSAINVÄLISEEN VALUUTTARAHASTOON ja MAAILMANPANKKIIN.

Velkakriisi alkoi vuonna 1982, kun Meksiko ilmoitti olevansa kykenemätön maksamaan ulkomaanvelkojansa. Liikepankit alkoivat leikata lainanantoaan alueen valtioille ja IMF kutsuttiin hoitamaan kriisiä. Samaan aikaan Maailmanpankin ja IMF:n lainapäätökset kytkettiin toisiinsa: Maailmanpankilta lainaukseen tarvittiin ”vihreä valo” myös IMF:ltä. Molempien lainat kytkettiin raskaisiin RAKENNESOPEUTUSOHJELMIIN. Niitä ei ennen 1980-lukua oltu käytetty.

Kriisin juuret juontuvat 1970-luvulle. Sen syynä on pidetty liiallista in-

nokkuutta sekä lainarahan tarjonnassa että kysynnässä. Teollisuusmaiden pankit kilpailivat aggressiivisesti kehitysmaiden lainamarkkinoista. Lainaa tarjottiin hyvillä ehdoilla: korkotasot olivat usein jopa alle inflaation. Riskit kohdistuivat yleensä lainaajamaihin. 1980-luvun alussa korot kuitenkin nousivat nopeasti. Suuri osa lainasta oli maksettava takaisin Yhdysvaltain dollareina, ja myös dollarin kurssi nousi nopeasti 1980-luvun alussa. Vahva dollari ja kansainvälisen talouden taantuma laskivat samaan aikaan kehitysmaiden vientituloja.

Monet maat joutuivat lainaamaan rahaa maksaakseen edellisten velkojen korkoja. Kierre johti yhä kasvavaan velkataakkaan. Lopputuloksena monet maat ovat maksaneet pelkästään korkoja moninkertaisesti verrattuna alkuperäisiin velkasummiin. Kansainväliset yritykset velkaongelman ratkaisuun olivat aina 2000-luvulle asti hyvin vaatimattomia.

Velkaongelma on taloudellinen ja poliittinen kysymys. Se estää monia tulotasoltaan jo valmiiksi köyhiä maita huolehtimasta kansalaistensa hyvinvoinnista, kun julkisia varoja joudutaan käyttämään koronmaksuihin ja velanlyhennyksiin. Lisäksi velkaongelma pitää yllä UUSKOLONIALISTISIA valtasuhteita etelän ja pohjoisen valtioiden välillä ja estää kehitysmaita osallistumasta tasa-arvoisina toimijoina maailmantalouteen.

Velka on myös poliittinen ja moraalinen ongelma, sillä monet velat on myönnetty aikoinaan diktaattoreille tai lainanantajien eduksi. 1970-luvulla monet kehitysmaat olivat epävakaita diktatuureja. Myös lainan myöntäjillä on osavastuu diktatuureille antamistaan lainoista, sillä kansainvälisen lainan mukaan laina joka on myönnetty tietoisesti kansaa vahingoittavana on niin sanottu sietämätön velka. Lisäksi suuri osa lainoista annettiin edistämään lainanantajien omaa vientiteollisuutta. Näitä velkoja, jotka eivät tavalla tai toisella ole koituneet lainaa ottaneen maan kansalaisten hyväksi, kutsutaan yleisesti epäoikeutetuiksi veloiksi.

Lähes kaikki osapuolet ovat sitä mieltä, että ongelmalle on etsittävä ratkaisuja. Erimielisyys vallitsee siitä, mitä tulisi tehdä.

Teollisuusmaat ja lainanantajat ovat kannattaneet ehdollisia helpotuksia maiden maksukykyluokituksen perusteella. Tällaiset helpotukset ovat usein sisältäneet ehtoja, kuten rakennesopeutusohjelmia. Helpotusten osoittaututtua riittämättömiksi monenkeskiset lainanantajat ovat myös mitätöi-

neet joitain lainoja. Maailmanpankin, IMF:n ja rikkaiden maiden HIPC- ja MDRI-velkahelpotusohjelmilla on helpotettu 2000-luvun aikana useiden kaikista köyhimpien maiden velkoja. Summat ovat olleet euromääräisesti merkittäviä. Prosessi on kuitenkin ollut sen läpikäyneille maille raskas ja pitkäkestoinen, eivätkä kaikki kriteerit periaatteessa täyttävät maat ole päässeet mukaan.

Kansalaisliikkeet ovat pitäneet näitä ratkaisumalleja riittämättöminä. Monet etelän kansalaisliikkeet vaativat kaikkien kehitysmaiden kaikkien velkojen täyttä mitätöintiä ilman ehtoja. Toisten mukaan kehitysmaiden pitäisi yksipuolisesti kieltäytyä maksamasta velkoja. Kolmantena vaihtoehtona on jo Ecuadorissa tehty velkojen oikeutuksen arviointi, jota myös Norja parhaillaan myöntämiensä lainojensa osalta tekee. Attac ja monet muut kansalaisliikkeet ovat kannattaneet niin sanotun velkasovittelujärjestelmän tai velkatuomioistuimen perustamista. Sen tavoitteena olisi luoda pysyvä sovittelujärjestelmä menneiden velkojen – mutta myös mahdollisten tulevien velkojen – sovitteluksi.

Vuoden 2008 talouskriisi muutti Etelän velkakriisin globaalimmaksi ongelmaksi, kun Kansainvälisen valuuttarahaston lainaohjelmat tulivat Eurooppaan. Myös velkaongelmiin ajautuvat rikkaat maat hyötyisivät velkasovittelusta, kun maksuongelmia ja niiden ratkaisuja ei tarvitsisi ajaa hallitsemattomasti.

→ www.eurodad.org

Kehysbudjetointi

Budjettikuria vai aktiivista talouspolitiikkaa?

Suomessa hallitus määrittelee kautensa alussa ministeriöille budjettiraimit, joiden sisällä ministeriöiden täytyy toimia seuraavan neljän vuoden ajan. Käytäntöä kutsutaan kehysbudjetoinniksi. Kehyksiä päivitetään vuosittain, ja ne ohjaavat voimakkaasti ministeriöiden toimintaa koko vaalikauden.

Kehysbudjetointi pakottaa ministeriöt sovittamaan menonsa käytössä oleviin tuloihin. Tämä täytyy tehdä riippumatta taloustilanteen muutoksista. Järjestelmän ulkopuolelle on tosin jätetty joitain alueita, kuten palkka-

turvamenot, valtion osuus toimeentulotukimenoista sekä korkomenot.

Nykymuotoinen kehysbudjetointi otettiin käyttöön vuonna 1991 Suomen suuren laman alkaessa. Hanketta oltiin kuitenkin valmisteltu jo edellisen vuosikymmenen puolella osana suurempaa hallinnon uudistusta. Laman tiukka talustilanne lisäsi kehysbudjetoinnin kannatusta.

Kehysbudjetointijärjestelmää on kritisoitu erityisesti laman jälkeen. Järjestelmää on syytetty liiallisesta jäykkyydestä, kun rahankäytön suurista linjauksista täytyy päättää neljän vuoden jaksoissa. Taustalla on laajempi talous- ja yhteiskuntapoliittinen kiista uusliberalistisen budjettikurin kannattajien ja aktiivisempaa valtion talouspolitiikkaa korostavien välillä.

Kriitikoiden mielestä menojen kasvattaminen lyhyellä aikavälillä vähentää menoja pidemmällä tähtäimellä, esimerkiksi jos sosiaaliin ongelmiin puututaan niiden syntyhetkellä oireiden hoitamisen sijaan. Tällaiseen ajattelutapaan kehysbudjetointi sopii huonosti, sillä siinä ainoastaan palvelut joustavat, ei käytettävissä olevat tulot. Kuitenkin myös tulopuolta olisi mahdollista sopeuttaa muuttuviin tarpeisiin.

Keskuspankki

Keskuspankki on rahapolitiikan jumala

Keskuspankki vastaa nykyaikaisessa rahataloudessa yksinoikeudella pankkien käyttämän keskuspankkirahan liikkeellelaskusta. Liikepankit taas muuttavat tätä keskuspankkirahaa tavalliseksi rahaksi lainaamalla sitä yrityksille ja yksityishenkilöille. Lisäksi keskuspankki ohjaa muun muassa korkotasoa ja vaikuttaa muuten rahapolitiikan reunaehtoihin. Keskuspankkien tehtävät vaihtelevat. Esimerkiksi Yhdysvaltojen keskuspankin tehtävänä on huolehtia työllisyydestä, taluskasvusta ja hintojen vakaudesta. Monien keskuspankkien tehtävänä on vain hintavakaus eli INFLAATION torjunta. Suomen keskuspankkina toimii Euroopan keskuspankki EKP, jolle euro-alueen valtiot ovat luovuttaneet rahapolitiikan ohjauksen.

Nykyjärjestelmässä keskuspankki voi luoda rahaa lainaamalla rahaa liikepankeille tai ostamalla pankkien hallussa olevia yksityisiä velkakirjoja tai valtioiden velkakirjoja keskuspankkirahalla. Myös valtion kulutus synnyttää aina uutta keskuspankkirahaa. Kun keskuspankkirahaa luodaan, pankkien

ja keskuspankin välille muodostuu velkasuhde. Keskuspankki on velkoja ja liikepankit velallisia.

Liikepankit lainaavat rahaa myös toisilleen. Liikepankit tarvitsevat keskuspankkirahaa keskinäisten maksusitoumuksiensa selvittämiseen. Näitä sitoumuksia syntyy esimerkiksi silloin, jos pankkien asiakkaat siirtävät rahaa yhdestä pankista toiseen. Sama koskee myös valtion kanssa suoritettuja maksuja. Kun valtio myy velkakirjojaan, esimerkiksi tuotto-obligaatioita, suorittavat ostajatahot maksun valtion keskuspankissa olevalle tilille keskuspankkirahalla. Valtio ei siis hyväksy maksuvälineenä pankkien itsensä luomaa velkarahaa, vaikka yleisesti näin uskotaan.

Liikepankit voivat saada valtion velkakirjat haltuunsa vain keskuspankkirahaa käyttämällä. Näin ollen liikepankkien on aina hankittava taseisiinsa keskuspankkirahaa, ennen kuin ne voivat toimia välittäjinä valtion velkakirjojen myynnissä sijoittajille. Liikepankkien on siis ennen maksun suoritusta käännyttävä keskuspankin (tai muiden keskuspankkirahaa hallussaan pitävien tahojen) puoleen ja lainattava valtiolle maksettava määrä keskuspankkirahaa, jos niiden omat keskuspankkirahavarannot eivät riitä maksun selvittämiseen. Sama koskee verotusta. Jotta liikepankit pystyisivät tilittämään niiden tileille kertyneet verot valtion keskuspankkitalille, on pankkien luovuttava tilitystä vastaavasta määrästä keskuspankkirahaa. Vain tällä tavalla maksusuoritus saa lopullisen vahvistuksen.

Valtion kulutus tapahtuu aina luomalla keskuspankkirahaa, ja vastaavasti rahan kerääminen pois kierrosta veroina tuhoaa keskuspankin liikkeelle laskevaa rahoitusta. Näin keskuspankki voi vaikuttaa liikkeellä olevan keskuspankkirahan määrään. Liikepankit myöntävät toisille pankeille ja yksityisille kuluttajille velkarahaa aina tietyllä kertoimella suhteessa lainojen pohjalla olevaan keskuspankkirahaan.

Keskuspankin on mahdollista ohjata markkinakorkoja haluamalleen tasolle, koska liikepankit ovat riippuvaisia keskuspankkirahan tarjonnasta sekä siitä perittävästä korosta. Mitä korkeampi on keskuspankkirahasta maksettava korko ja mitä niukempaa on keskuspankkirahan saatavuus, sitä suuremman koron liikepankit pyrkivät perimään myöntämistään lainoista. Korkojen noustessa yhä harvempi lainahakemus täyttää lainoille

asetetut ehdot ja velkarahan kasvu taloudessa hidastuu. Tämä on ongelmallista varsinkin nykyisessä talousjärjestelmässä, joka edellyttää jatkuvaa kulutuksen kasvua.

Keskuspankkien ja valtioiden suhteiden historia kertoo paljon maailmantalouden ja politiikan välisten suhteiden historiasta. Ensimmäiset keskuspankit olivat 1600- ja 1700-luvuilla yksityisiä yrityksiä. 1900-luvun alkupuolella keskuspankkeja kansallistettiin monissa maissa, ja rahapolitiikan ohjaus kytkettiin vahvemmin valtion menojen, kuten sotaponnistelujen rahoitukseen. 1950-luvulta alkaen trendinä on jälleen ollut keskuspankkien itsenäisyyden lisäämien.

→ <https://rahajatalous.wordpress.com>

Keynesiläisyys

Hyvinvointivaltion talousoppi

Keynesiläisyys on yhteiskunta- ja talousteoria, jolla viitataan yleensä John Maynard Keynesin (1883–1946) kehittelemiin ajatuksiin. Keynesiläisen taloustieteen voidaan katsoa kannattavan sekataloutta eli taloutta, jossa on sekä kapitalistisia että sosialistisia piirteitä.

Keynes kannatti valtioiden puuttumista talouden toimintaan taantumien ja inflaation välttämiseksi ja pehmentämiseksi. Keynesiläisten mukaan markkinoiden toiminta on epätäydellistä, minkä vuoksi valtion tulee taasoittaa suhdannevaihteluja. Tämä tarkoittaa muun muassa rahan lisäämistä talouteen taantumien aikana alhaisemman verotuksen ja alhaisempien korkojen avulla sekä julkisten hankkeiden rahoittamista ostovoiman ja kysynnän lisäämiseksi. Inflaation aikana eli rahan menettäessä ostovoimaansa taas toteutettaisiin vastakkaisia toimia kysynnän hillitsemiseksi. Myös täystyöllisyyden ja vakaiden vaihtokurssien nähdään olevan olennainen osa kestäväen talouskasvun tukemista.

Sosialidemokraattien ajatellaan perinteisesti pohjanneen talousajattelunsa keynesiläisyyteen, ja hyvinvointivaltiota voidaan monella tapaa pitää keynesiläisyyden poliittisena perillisenä. Keynesiläisyys oli vuosikymmeniä taloustieteen valtavirtaa, mutta se on menettänyt suosiotaan erityisesti uusliberalistisen ajattelun nousun myötä.

Erilaisia keynesiläisyyteen pohjautuvia uusia taloustieteen suuntauksia sanotaan post-keynesiläisyydeksi.

Kestävyysvaje

Kestävyysvaje on talouden uuskieltä

Englanninkielinen termi *sustainability gap* eli kestävyysvaje rantautui 2010-luvulla suomalaisen talouskeskusteluun. Sillä viitataan yleensä huoltosuhteeseen, eli työssäkäyvien työikäisten sekä huollettavien (lapset, vanhukset, sairaat, työttömät) suhteeseen, jonka pelätään pahenevan suurten ikäluokkien jäädessä eläkkeelle vuoteen 2015 mennessä. Julkisen sektorin kestävyysvajeessa on siis kyse työvoiman riittävyydestä mutta myös riittävästä verotettavasta omaisuudesta ja ansiosta.

Näiden ongelmien todellisuusperusta ja vakavuus riippuu täysin siitä, miten työllisyyden, verotulojen ja Suomen väestöpohjan arvellaan kehittyvän. Siihen vaikuttavat se, mitä ja kuinka paljon verotetaan sekä mitä palveluja tarjotaan. Taustalla on ajatus jonkinlaisesta luonnollisesta työttömyysprosentista.

Jos työllisyysaste olisi samaa luokkaa kuin se oli 1980-luvun loppuvuosina, ei kestävyysvajetta syntyisi lainkaan. Työperäinen maahanmuutto parantaisi kestävyyttä muuttamalla Suomen väestön ikärakennetta nuoremaksi. Kestävyysvajetta lisää tuotannon siirtyminen halvan työvoiman maihin sekä työn automatisointi.

Verotulojen suhteen kestävyysvaje on poliittinen valinta. Jos veroja suhteessa bruttokansantuotteeseen kerättäisiin saman verran kuin 1990-luvun lopulla, ei budjettivajeita 2000-luvun lopulla ja 2010-luvun alussa olisi ollut.

Kilpailukyky → *Ks. Talouden uuskieli*

Kohtuutalous

Voiko talous toimia ilman kasvun pakkoa?

Kohtuutalous (engl. *degrowth*) tarkoittaa malleja, jotka tähtäävät irtautu-

miseen nykyisen talousjärjestelmän talouskasvutavoitteesta. Eri mallien ja visioiden suurin yhteinen nimittäjä on ekologia; että maapallon kantokyky ei tule kestäväksi pitkään nykyistä kulutustasoaamme.

Kohtuutalousajattelua leimaa usein myös kriittisyys kuluttamisen ylikorostunutta asemaa kohtaan nyky-yhteiskunnassa, sekä kapitalismin kritisointi laajemmin.

Kohtuutalousajattelu haluaa irrottaa ihmisten hyvinvoinnin ja kuluttamisen välisen yhteyden: talouden supistamisen ei tarvitse tarkoittaa ihmisten hyvinvoinnin pienentymistä. Kuluttamisen sijaan voisimme jakaa enemmän työtä ja keskittyä vähemmän kuluttaviin vapaa-ajan vieton tapoihin, kuten taiteisiin ja yhteisölliseen toimintaan.

Degrowth-ajattelun juuret ovat yli sadan vuoden takana, mutta laajempaa jalansijaa ajatussuunta on saanut teollisuusmaissa sitä mukaa kun käsitys maapallon kantokyvyn rajoista ja esimerkiksi ilmastonmuutoksen tuomista uhista on tarkentunut ja vahvistunut.

Vuonna 1972 julkaistu Rooman klubin vaikutusvaltainen raportti *Kasvun rajat* suositti nollakasvun tien valitsemista maapallon kantokyvyn turvaamiseksi. Tämän jälkeen on kehitetty useita erilaisia kohtuutalouden malleja ja tavoitteita. Vuonna 2010 Suomeen perustettiin verkostomaisesti toimiva degrowth-liike.

Degrowth-ajattelun mukaan on melko samantekevää kasvaako vai supistuuko bruttokansantuote, sillä bkt on itsessään puutteellinen mittari talouden vaikutusten tarkasteluun. Tällöin olisi tärkeää varmistaa eri politiikkasektoreilla, että luonnonvarojen käyttö vähenee. Se mitä BKT:lle tämän jälkeen tapahtuu, on vähemmän tärkeää.

Myös palveluntuotannon ympärille rakentuvaa IMMATERIAALITALOUTTA on tarjottu ratkaisuksi luonnonvarojen käytön ongelmiin. Käytännössä immateriaalitalouden kasvu on kuitenkin johtanut luonnonvarojen käytön lisääntymiseen. Immateriaalitalous edellyttää esimerkiksi laajoja investointeja tieto- ja viestintäteknologiaan.

Konkreettisia makrotaloudellisia malleja on tehty vasta vähän. Yorkin yliopiston ympäristötutkimuksen professori Peter Victor on laskenut Kana-dalle skenaarion, jossa työttömyyden ja köyhyyden puolittaminen onnistuu samalla, kun talouden kasvu jäädytetään 25 vuoden kuluessa.

Kohtuutalousajattelua on kritisoitu muun muassa kytkeytymisestä saamaan BRUTTOKANSANTUOTE-mittariin talouskasvun kannattajien kanssa. Tätä keskustelua käydään aktiivisesti myös degrowth-liikkeen sisällä.

→ <http://www.degrowthfinland.fi>

Kolonialismi → *Ks. Uuskolonialismi*

Konserni → *Ks. Osakeyhtiö*

Korruptio

Korruptiolla on myös tarjontapuoli

Korruption määritelmästä ja mittaustavoista käydään jatkuvaa kiistelystä. Transparency International (TI) -järjestön antama määritelmä on vakiintunut laajalti. Sen mukaan korruptio on ”saadun valta-aseman väärinkäyttöä henkilökohtaisen edun nimissä”.

Laajan yleisön tietoisuuteen korruptio on noussut ennen kaikkea TI:n korruption käsityksiä mittaavan indeksin (Corruption Perception Index, CPI) kautta. Suomi on yleensä sijoittunut sen kärkipäähän vähiten korruptoituneeksi maaksi. Häntäpäätä löytyy lähinnä kehitysmaita.

Vaikka korruption määritelmän voi ymmärtää laajasti, se on käytännössä rajattu koskemaan vain poliitikkojen ja virkamiesten väärinkäytöksiä. Nämä väärinkäytökset ovat kaikkien mielestä suuri ongelma, mutta kriitikoiden mielestä ongelmakenttä on kuitenkin laajempi.

Lahjuksia ottavat virkamiehet ja poliitikot muodostavat korruption kysynnän, mutta kysyntää ei olisi ilman lahjusten tarjoajia ja välikäsiä – useimmiten suuria, kansainvälisiä yrityksiä. Korruption tarjontapuolen suurimmaksi ongelmaksi on nähty veroparatiisit, jotka tekevät mahdolliseksi lahjusten kätkemisen. Ongelmana on pidetty myös välittäjäyrityksiä, joihin kuuluvat pääosin eurooppalaiset ja amerikkalaiset pankit, kirjanpitäjät ja juristit, jotka ovat valmiita auttamaan lahjusten käsitelyssä.

Korruption määritelmistä käyty keskustelu kantoi 2000-luvun ensimmäisen vuosikymmenen loppupuolella hedelmää, ja korruption laaja-alaisuus hahmotetaan nykyään paremmin muun muassa MAAILMANPANKIN ja Transparency Internationalin piirissä.

→ <http://www.transparency.fi/>

Kotityö → *Ks. Feministinen taloustiede*

Kultakanta

Aiemmin kultavarantojen suuruus rajasi rahan määrää

Kultakannaksi kutsutaan 1800- ja 1900-luvuilla laajalti käytössä ollutta valuuttajärjestelmää, jossa liikkeellä olevan rahan määrä laskettiin keskuspankin kultavarantojen mukaan. Keskuspankki oli sitoutunut vaihtamaan liikkeelle laskemansa paperirahan kultaan tietyn valuuttakurssin mukaan.

Nykyään kultakantaa ei enää ole käytössä. Liikkeellä olevan RAHAN määrää rajoittavat esimerkiksi EU:ssa enää lähinnä liikepankkien kyky ja halu lainata keskuspankilta hankkimaansa rahaa maksukykyisille asiakkaille sekä keskuspankin korko- ja muu rahapolitiikka.

Kustannustehokkuus → *Ks. Talouden uuskieli*

Kysyntä

Talous ei toimi, jos tuotteille ei löydy kysyntää

Tarjonta ja kysyntä kuuluvat taloustieteiden ja -politiikan avainkäsitteisiin. Uusklassista taloustiedettä sanotaan usein tarjonnan taloustieteeksi, sillä yhden sen taustaolettamuksen mukaan tarjonta synnyttää aina oman kysyntänsä. Tällöin valtion ei tarvitse huolehtia palkansaajien ostovoimasta ja työllisyydestä, sillä markkinat luovat oman kysyntänsä.

Toinen taustaoletus on, että kussakin taloustilanteessa on olemassa ”luonnollinen” työttömyyden taso. Työttömyyden laskeminen tämän ta-

son alle edellyttää niin suuria ja kalliita toimenpiteitä, ettei niihin kannata ryhtyä.

Keynesiläistä taloustiedettä on sanottu kysynnän taloustieteeksi. Tämän ajattelutavan mukaan markkinat toimivat usein tehottomasti, jos valtio ei varmista riittävän työllisyyden ja sitä kautta kuluttajakysynnän ylläpitoa — erityisesti taantumien aikana. Työttömyyden torjunta ja kuluttajien ostovoiman ylläpito voi vaatia usein alijäämäisten budjettien tekoa. Alijäämistä pidättäytyminen ja tiukka budjettikuri tulee kuitenkin usein kalliimmaksi kuin talouden koko kapasiteetin hyödyntäminen huolehtimalla kysynnästä ja ostovoimasta.

Köyhyys

Määritelmillä tehdään politiikkaa

Ihminen määritellään köyhäksi, jos hänen tulonsa eivät riitä minimitarpeiden ja -halujen tyydyttämiseen. Köyhyyden määritelmä voi olla absoluuttinen tai suhteellinen. Absoluuttisissa määritelmissä köyhyys määrittyy jonkin konkreettisen vertailuluvun mukaan. Äärimmäisen köyhyyden rajana käytetään usein dollarin tulotasoa päivässä. Tällä hetkellä arvioidaan noin miljardin ihmisen elävän äärimmäisessä köyhyydessä. Toisaalta jos rajaksi asetetaan kaksi dollaria, äärimmäisessä köyhyydessä elää jo kolme miljardia ihmistä eli vajaa puolet maapallon asukkaista.

Suhteellisissa määritelmissä köyhyyttä mitataan suhteessa saman yhteisön muiden jäsenten tuloihin. Ihminen voi siis olla kansainvälisten absoluuttisten mittareiden mukaan rikas mutta oman maansa sisällä köyhä.

YK:n vuoden 1995 sosiaalisen kehityksen huippukokouksen julkilauseman mukaan ”köyhyys ilmenee monella tavalla: sen tunnusmerkkejä ovat esimerkiksi tulojen ja riittävän tasokkaan asumisen mahdollistavien resurssien puute, nälkä ja aliravitsemus, huono terveys, puutteelliset tai kokonaan puuttuvat koulutusmahdollisuudet, alhainen eliniänodote, kasvanut todennäköisyys kuolla sairauksiin, kodittomuuteen tai puutteellisen asumuksen takia, terveydelle vaarallinen ympäristö sekä syrjintä ja syrjäytyminen. Sitä luonnehtivat myös päätöksentekoon, kansalaisyhteis-

kuntaan ja kulttuurijärjestelmään osallistumisen vähyys sekä sosiaalisen elämän puute.” Tämä määritelmä tuo esiin monta köyhyyden ulottuvuutta. Minimitarpeiden täyttäminen on tärkeää. Köyhyydellä on kuitenkin myös yhteiskunnallisia ulottuvuuksia: ihminen voi olla köyhä, jos hän ei pysty osallistumaan sosiaaliseen elämään ja yhteiskunnan toimintaan. Ihmisten oikeutta tiettyyn elämisen laatuun korostavaa lähestymistapaa kutsutaan oikeusperustaiseksi, vastakohtana perustarpeisiin keskittyvälle lähestymistavalle. Köyhyyden määritelmät ovat itsessään poliittisia. Määritelmän valinta vaikuttaa suoraan ongelman suuruusluokkaan ja siihen, kuka köyhyyden vähentämisestä tai poistamisesta hyötyy.

2000-luvulla köyhyys on ollut esillä etenkin niin sanottujen YK:n vuosituhattavoitteiden kautta. Globaalin köyhyyden puolittamiseksi sovittiin YK:ssa vuonna 2000 vuosituhattavoitteista, jotka ulottuvat vuoteen 2015 saakka. Yhteiskunnan eri osa-alueita ja ongelmia käsittelevillä kymmenellä tavoitteella pyritään sitoutumaan köyhyyden puolittamiseen. Tällä hetkellä näyttää siltä, että tavoitteeseen ei tulla pääsemään.

Maailman köyhyyden maantiede on muuttunut perusteellisesti vuosituhattavoitteiden lanseerausvuoden 2000 jälkeen. Tavoitteiden laatimisen aikoihin suurin osa absoluuttisista köyhistä eli tulotasoltaan köyhimmissä maissa. Nykyisin ylivoimaisesti suurin osa alle 1,25 dollarilla elävistä ihmisistä elää keskituloisissa kehitysmaissa, jotka eivät kuulu kehitysyhteistyön piiriin. Muutoksen syynä on runsasväkisten maiden kuten Kiinan ja Intian nousu keskituloisten maiden joukkoon. Tuloerojen kasvaessa suhteellinen köyhyys on kasvanut rajusti rikkaissa maissa.

Alle 1,25 dollarilla päivässä elävien ihmisten määrän jakautuminen

	1988-90 tai lähin vuosi jolta tieto saatavissa	2007-08 tai lähin vuosi jolta tieto saatavissa
Matalan tulotason maat (esim. Tansania ja Sambia)	80 %	16 %
Matalan tulostaon hauraat valtiot (esim. Kongo ja Burundi)	13 %	12 %
Keskituloiset maat (esim. Intia ja Indonesia)	6 %	61 %
Keskituloiset hauraat valtiot (esim. Pakistan ja Nigeria)	1 %	11 %

Lähde: Ravi Kanbur ja Andy Sumner, "Poor Countries or Poor People? Development Assistance and The New Geography of Global Poverty", helmikuu 2011.

- www.ykliitto.fi
- www.kepa.fi
- www.kua.fi
- www.actionaid.org

Lentolippumaksut, lentolippuvero → *Ks. Globaalit verot*

Luonnollinen monopoli → *Ks. Julkishyödyke*

Luottoluokituslaitokset

Onko luokituksiin luottamista?

Luottoluokituslaitokset ovat yrityksiä, jotka arvioivat erilaisiin ARVOPAPERIEHIN liittyviä riskejä. Kansainvälisiä markkinoita hallitsee kaksi yhdysvaltalaisista jättiläistä: Standard & Poors ja Moody's. Kolmanneksi suurin

luottoluokittaja on Fitch Ratings.

Luottoluokituslaitosten toimintatavat herättivät laajaa keskustelua vuoden 2008 FINANSSIKRIISIN jälkimmäisessä. Luokittajat olivat antaneet kriisin synnyttäneille subprime-LUOTTOVELKAKIRJOILLE turvallisen sijoituksen luokituksen, vaikka niihin sisältyi merkittäviä riskejä.

Vuoden 2008 kriisi kirvoitti Euroopassa vaatimuksia perustaa julkinen, eurooppalainen luottoluokituslaitos. Toistaiseksi rahoitusmarkkinakriisin esiin nostamiin ongelmiin on puututtu vaatimalla kaupallisilta luottoluokituslaitoksilta suurempaa avoimuutta ja tilivelvollisuutta.

Luottoriskijohdannaiset

Sijoittajat käyttävät luottoriskijohdannaisia suojaamaan sijoituksiin liittyviä riskejä: syksyllä 2008 niistä tuli totta

Luottoriskijohdannaisella tarkoitetaan yleensä sitoumusta, jolla vakuutetaan tiettyyn velkakirjaan liittyvä riski. Jos esimerkiksi LUOTTOVELKAKIRJAN taustalla olevat velkakirjat jäävät maksamatta velallisen konkurssin vuoksi, saa velkakirjan haltija korvausta luottoriskijohdannaisen myyneeltä vakuutusyhtiöltä.

Kyse on vakuutuksesta. Vakuutusyhtiö ottaa maksua vastaan kantaakseen osan tai koko riskin, jonka sijoittaja on alun perin ottanut sijoituksensa arvon menettämisestä. Vakuutusyhtiölle kyse on kannattavasta liiketoiminnasta, jos se on laskenut oikein riskit ja sen kantamisesta ottamansa maksun.

Vuoden 2008 rahoitusmarkkinakriisi nosti luottoriskijohdannaiset talouselähdistön sivuille. Vakuutusyhtiö AIG oli tehnyt subprime-LUOTTOVELKAKIRJOJEN vakuuttamisesta yhden menestystuotteensa. Subprime-lainojen vakuuttaminen tarjosi AIG:lle vahvan talouskasvun vuosina tasaisen varman tulonlähteen. Velkakirjojen kasvava myynti lisäsi niiden vakuuttamisen suosiota. Riskit realisoituivat vain harvoin.

Kaikki muuttui, kun rahoitusmarkkinakriisi puhkesi. AIG oli laskenut vakuutustensa hinnat ja riskit mallilla, jossa vain tietty määrä yksittäisiä velkakirjoja saattoi ajautua kerrallaan roskalainoiksi. Se ei ollut ottanut huomioon rahoitusmarkkinakriisin kaltaista koko järjestelmää koskevaa shokkia. Rahoitusmarkkinakriisi ajoi AIG:n konkurssin partaalle. Yhdysvallat pelasti

vakuutusjätin kymmenien miljardien dollarien rahoituksella ja yhtiö päätyi valtion enemmistöomistukseen.

Luottovelkakirjat

Luottovelkakirjat synnyttivät vuoden 2008 rahoitusmarkkinakriisin. Erilaiset rahoitusmarkkinoilla kaupattavat sijoitustuotteet ja arvopaperit ovat monimutkaistuneet huomattavasti etenkin 1980-luvulta lähtien. Eri-tyyppisiä velkakirjoja yhteen arvopaperiin yhdistävistä luottovelkakirjoista (engl. Credit Default Obligation, CDO) tuli 2000-luvulla suosittu sijoitus- tuote — kunnes vuoden 2008 FINANSSIKRIISI käynnistyi.

Luottovelkakirja on käytännössä sen liikkeelle laskevan rahoituslaitoksen tekemä sitoumus maksaa sijoittajille tuottoja koroista, joita siihen yhdistetyt lainat keräävät. Velkakirjat saavat liikkeelle laskun yhteydessä LUOTTOLUOKITUSLAITOSTEN antaman luottoluokituksen, jonka pitäisi perustua realistiseen arvioon velkakirjan tuotoista ja riskeistä.

Vuoden 2008 kriisi paljasti, että luottovelkakirjoja koonneiden pankkien käytännöt eivät kestäneet päivänvaloa. Lisäksi se osoitti arviointikoneiston toimimattomuuden. Pankit olivat koonneet luottovelkakirjojen ”käyntikorteksi” riskittömiä velkoja, ja luottoluokituslaitokset tekivät oman arvionsa pitkälti näiden pohjalta. Suuri osa sijoituksista oli kuitenkin vähävaraisille myönnettyjä korkeakorkoisia asuntoluottoja — niin sanottuja SUBPRIME-lainoja.

Näiden lainojen alku oli tyypillisesti lyhennysvapaata, ja korkeat lainanhoitokulut alkoivat juosta vasta vuoden tai pidemmän ajan jälkeen. Tämä ajoi yhä useamman velallisen vaikeuksiin, mikä kriisiytti lopulta koko luottovelkakirjajärjestelmän ja käynnisti vuoden 2008 kriisin.

Lyhyeksi myynti

Sijoittajat kaatavat valuuttoja?

Lyhyeksi myynnissä sijoittaja myy valuuttaa tai arvopapereita joita ei omista vaan lainaa. Lyhyeksi myyntiin liittyy oletus valuutan tai arvopaperien arvon alenemisesta siihen mennessä kun lainatut valuutat tai arvopaperit

pitää maksaa takaisin. Näin sijoittaja voi ennen takaisinmaksua ostaa ne takaisin halvemmalla ja tehdä voittoa. Jos sijoittajan ostama valuutta devalvoidaan lainan aikana, sijoittaja voi devalvoinnin jälkeen maksaa lainan takaisin huomattavasti alkuperäistä summaa halvemmalla.

Lyhyeksi myynti nousi politiikan keskusteluihin 1990-luvun valuuttakriisien yhteydessä. George Soroksen johtama sijoittajaryhmä oli käyttänyt lyhyeksi myymistä menestyksekkäästi pakottaessaan Britannian keskuspankin devalvoimaan punnan vuonna 1992. Myöhemmin sijoittajat käyttivät lyhyeksi myyntiä hyökätessään 1990-luvun lopulla Aasian maiden valuuttoja vastaan.

Maailman kauppajärjestö WTO

Maailmanjärjestö sivuraiteilla?

Maailman kauppajärjestö (World Trade Organisation, WTO) perustettiin vuonna 1995 GATT-SOPIMUKSEN pohjalta. WTO koostuu jäsenvaltioista, joita vuonna 2012 oli 157. Sen julkilausuttuna tavoitteena on edistää ja lisätä maailmankauppaa. Tämä on käytännössä tarkoittanut vapaakaupan edistämistä, tullien alentamista ja kaupan sääntelyn rajoittamista.

WTO:n päätökset tehdään ministerikokouksissa, joihin osallistuvat sen jäsenmaiden edustajat. Järjestön toiminnan ytimen muodostavat sen neuvottelemat kauppasopimukset. Ne tarjoavat laillisen kehyksen kansainväliselle kaupalle ja sitovat jäsenmaat noudattamaan sovittuja kaupan ehtoja.

Merkittävimmät WTO-säännökset ovat suosituimmuus- ja kansallisen kohtelun periaatteet. Suosituimmuusperiaate tarkoittaa sitä, että jäsenvaltion on avattava markkinansa kaikille jäsenvaltioille samoin säännöin ja kohdeltava samankaltaisia tuotteita samalla tavoin riippumatta niiden tuotantotavasta. Kansallisen kohtelun periaate tarkoittaa, että kotimaista ja ulkomaista tuotantoa on kohdeltava samalla tavoin.

Alkujaan WTO oli ennen kaikkea teollisuustuotteiden vapaakaupan edistäjä. Uudet sopimukset, kuten palveluja koskeva GATS ja immateriaalioikeuksia koskeva TRIPS, ovat kuitenkin tuoneet jatkuvasti uusi aloja vapaakaupan piiriin.

WTO on ollut kansalaisyhteiskunnan voimakkaan kritiikin kohteena etenkin vuoden 1999 Seattlen ministerikokouksesta lähtien. Seattlessa monet kansalaisliikkeet protestoivat järjestöä ja sen toimintatapoja vastaan. Suurin kritiikki on kohdistunut WTO:n epädemokraattisuuteen sekä sen ajaman politiikan haitallisuuteen.

Periaatteessa WTO:n päätöksentekojärjestelmä perustuu esimerkiksi BRETTON WOODS -järjestöjä demokraattisempaan yksi maa, yksi ääni -periaatteeseen. Käytännössä äänestyksiä järjestetään harvoin, ja asioita päätetään kabineteissa. Lisäksi neuvottelujen eri osapuolilla on hyvin erilaiset valmiudet osallistua raskaisiin neuvotteluihin. Pienet ja köyhemmät maat eivät pysty pitämään edustajiaan ja asianajajiaan jatkuvasti mukana prosessissa. Tämän seurauksena esimerkiksi G8-RYHMÄLLÄ ja EU-mailla koetaan olevan suhteettomasti valtaa WTO:n neuvotte-
luprosesseissa.

WTO:n päätöksentekomenetelmiä pidetään yleisesti läpinäkymättöminä, epämääräisinä ja vaikeasti valvottavina. Sopimusneuvottelut ovat pitkälti salaisia, ja voimakkaimpien valtioiden sekä ylikansallisten yhtiöiden kykyä lobata neuvotteluja pidetään ongelmana.

WTO:ssa on käytössä myös riitojensovittelumekanismi. Jäsenmaa voi vedota siihen, jos se katsoo toisen jäsenen loukkaavan sen kauppaetuja. Riitojenratkaisumenettelyyn osallistuminen on raskas oikeudellinen prosessi, johon monet kehitysmaat eivät pysty kustannus- tai poliittisista syistä osallistumaan. Usein pelkkä riitojenratkaisuprosessilla uhkaaminen saa köyhemmän maan suostumaan neuvottelun alaisena oleviin ehtoihin. Riitojenratkaisumenetelmää rajoittaa myös se, että siihen voidaan haastaa vain jäsenvaltioita, ei yhtiöitä.

WTO:ssa edistetyn politiikan koetaan lisäävän globaalia epätasa-arvoisuutta, edistävän suurpääoman sekä suuryritysten etuja ja pitävän yllä UUSKOLONIALISTISIA valtasuhteita. Tämä kritiikki nojaa pitkälti yleiseen vapaakaupan kritiikkiin. Kriitikot pelkäävät, että vapaakaupan edistäminen hyödyttää lähinnä teollisuusmaita – etenkin kun WTO:ssa ollaan tähän saakka vapautettu lähinnä teollisuusmaiden talouksille hyödyllisiä aloja, kun taas esimerkiksi maataloustukien leikkauksista ei ole päästy sopuun.

Yleinen mielenkiinto WTO:ta kohtaan on vähentynyt 2000-luvun ensimmäisen vuosikymmenen loppupuolella ja 2010-luvulla samalla, kun kansainväliset kauppaneuvottelut ovat jumiutuneet. Vuonna 2001 aloitettu Dohan neuvottelukierros maailmankaupan vapauttamisesta oli tarkoitus saattaa loppuun nopeasti, mutta se jatkuu vuonna 2013 edelleen. Kansainvälisten kauppaneuvottelujen umpikuja on siirtänyt kauppapolitiikan painopistettä kahdenvälisiin ja ALUEELLISIIN KAUPPASOPIMUKSIIN.

→ <https://www.kepa.fi/julkaisut/julkaisusarjat/6582>

Maailmanpankki

Yhä suurempi lainoittaja

Maailmanpankki on Washingtonissa päämajaansa pitävä maailmanjärjestö, joka lainaa valtioille markkinakorkoista tai kehitysyhteistyövaroin tuettua rahaa yksittäisiin hankkeisiin. Lisäksi se myöntää lainoja kehitysmaihin sijoittaville yrityksille. Maailmanpankkia ja Kansainvälistä valuuttarahastoa kutsutaan yhdessä BRETTON WOODS -JÄRJESTÖIKSI.

Pankki koostuu useasta alajärjestöstä, joista tärkeimmät ovat köyhimpiä maita luotettava Kansainvälinen kehitysjärjestö (International Development Association, IDA), keskituloisia maita lainoittava Kansainvälinen jälleenrakennus- ja kehityspankki (International Bank for Reconstruction and Development, IBRD) sekä kehitysmaihin sijoittaville yrityksille lainoja myöntävä Kansainvälinen rahoitusyhtiö (International Finance Corporation, IFC).

Kansainvälisen valuuttarahaston IMF:n tavoin Maailmanpankki myös ohjeistaa vaikeuksiin joutuneita valtioita niiden taloudenhoidossa ja edellyttää niiltä tietynlaista talouspolitiikkaa lainojen ehtona. Nämä järjestelyt tunnetaan yleisesti RAKENNESOPEUTUSOHJELMINA. Viime vuosikymmenillä alettiin puhua köyhyydenvähentämishelmistä.

2000-luvulla Maailmanpankki on lähtenyt laajentamaan toimintaansa uusille alueille, kuten ilmastonmuutoksen torjunnan rahoitukseen. Toinen merkittävä aluevaltaus on ollut IFC:n nopea kasvu lainamääriltään suurimmaksi Maailmanpankin osaksi. Maailmanpankkia on kritisoitu KANSAINVÄLISEN VALUUTTARAHASTON tavoin muun muassa epädemokraattisesta päätöksenteosta ja rikkaita maita suosivista äänivaltasuhteista.

Suomi käyttää valtaa Maailmanpankissa ja IMF:ssä osana Pohjoismaista maaryhmää. Tärkeimmät päätökset tehdään näiden järjestöjen kevätkokouksissa ja syksyisin järjestettävissä vuosikokouksissa.

→ www.brettonwoodsproject.org

Maailman sosiaalifoorumi → Ks. Sosiaalifoorumi

Maailman talusfoorumi

Ideoiden globaali katalysaattori

Maailman talusfoorumi on kansainvälinen organisaatio, joka kokoaa yritysmaailman johtajia, poliittisia johtajia ja muita talousvaikuttajia. Sen työtä koordinoi vuonna 1971 perustettu säätiö. Säätiön kotipaikka on Genevessä Sveitsissä. Foorumin näkyvin toimintamuoto ovat vuosittaiset tapaamiset Davosissa.

Talusfoorumin tarkoituksena on edistää taloudellista kehitystä ja yritysten omistajia tukevaa suunnittelu- ja valvontajärjestelmää. Foorumi haluaa toimia katalysaattorina erilaisille talouden säätelyä muokkaaville aloitteille. Oman ilmoituksensa mukaan Maailman talusfoorumi ei edistä mitään poliittisia tai kansallisia etuja. Sitä on kuitenkin kritisoitu elitistisen, epätasa-arvoisen ja ylikansallisten yhtiöiden etuja ajavan globalisaation edistämisestä. Kriitikoiden mukaan se nimenomaan edistää tietynlaisia poliittisia etuja linjatessaan globaalia talouspolitiikkaa.

Maailman talusfoorumin vastapainoksi syntyi vuonna 2001 maailman SOSIAALIFOORUMI, jonka tavoitteena on pitää esillä globalisaation sosiaalisia ulottuvuuksia.

Maakohtainen kirjanpito

Avoimuutta yritysten rahavirtoihin

OECD:n arvioiden mukaan jopa 60 prosenttia maailmankaupasta tapahtuu monikansallisten yhtiöiden sisällä eli samaan konserniin kuuluvien tytäryhtiöiden välillä. Tällä hetkellä yrityksiä velvoitetaan raportoimaan ra-

haverroistaan kuitenkin vain alueellisesti tai globaalisti. Yritysten sisäisen kaupan volyymeistä ja rahavirtojen lähtö- ja kohdemaista ei siis tule juuri mitään tietoa sijoittajille, kuluttajille tai verottajalle.

Kansalaisjärjestöt ja yhä useammat sijoittajat ovat 2000-luvulla lähteneet vaatimaan maakohtaisen kirjanpidon käyttöönottoa. Kattavassa maakohtaisessa kirjanpidossa yritysten talousraportoinnista tulisi käydä ilmi seuraavat asiat:

- Missä maissa yritys toimii
- Millä nimillä se toimii kussakin maassa
- Keskeiset taloudelliset tunnusluvut maittain, kuten myyntiluvut ja tiedot työvoimasta kussakin maassa
- Kuinka paljon veroja ja muita maksuja se maksaa

Käytännössä monikansalliset yritykset joutuvat jo nyt pitämään kirjaa yllä mainituista asioista seuratakseen ja suunnitellakseen omaa toimintaansa. Yksityiskohtaisempi raportointi selventäisi konsernin sisäisen kaupan osuutta ja tarjoaisi tietoa siitä, missä voitot todellisuudessa syntyvät. Maakohtainen tieto lisäisi siis yritystoiminnan avoimuutta. Nykyisin usein salaisuusvaltioiden suojissa tapahtuvat verojärjestelyt tulisivat huomattavasti julkisemmiksi.

Maakohtainen kirjanpito on edennyt viime vuosina. Yhdysvallat velvoitti heinäkuussa 2010 maahan rekisteröityneitä öljy- ja kaivosalan yhtiöitä (mm. Shell ja Exxon) siirtymään maakohtaiseen raportointiin. Velvoite ei ole yhtä laaja kuin edellä kuvattu, monien kansalaisjärjestöjenkin ajama malli, mutta silti askel eteenpäin. Hong Kongissa otettiin käyttöön hieman vastaavanlainen lainsäädäntö kesäkuussa 2010. EU päätti loppuvuonna 2012 ottaa käyttöön samantyyppisen lainsäädännön.

→ <http://www.taxjustice.net>

Maataloustuet

Polkumyyntiä ja ylituotantoa

Maataloustuet ovat maataloudelle annettuja tukia, joiden tavoitteena on tukea tiettyjen alueiden maataloutta ja yleisemmin taloutta. Tuki auttaa tuottajia nostamaan heidän tulojaan ja edistämään tiettyjen maataloustuotteiden

vientiä sekä esimerkiksi ylituotannon varastointia. Tuet vaikuttavat olennaisesti maataloustuotteiden hintaan ja tarjontaan maailmanmarkkinoilla.

Maataloustuet ovat olleet keskeinen ja hyvin kiistanalainen osa globalisaatiosta käytävää keskustelua. Teollisuusmaat käyttävät vuosittain satoja miljardeja euroja maatalouksiensa tukemiseen, mikä on johtanut jatkuvaan ylituotantoon ja lopulta tämän ylituotannon polkumyyntiin maailmanmarkkinoilla. Etenkin kehitysmaat ovat kritisoineet maataloustukijärjestelmää. Tuet suosivat teollisuusmaita, suuria tuottajia ja maatalousteollisuutta samalla, kun kehitysmaat ja pientuottajat kärsivät.

Tukia voi kritisoida useasta toisilleen vastakkaisesta lähtökohdasta. Säätelemättömän vapaakaupan puolustajat pitävät maataloustukia yhtenä selvimpänä vapaakaupan esteenä, sillä ne vääristävät markkinoita. Globaalien oikeudenmukaisuuden puolustajien mukaan taas maataloustuet pitävät yllä ja lisäävät köyhyyttä, sillä niiden avulla maataloustuotteiden hintoja lasketaan keinotekoisesti. Tällä taas on suuria vaikutuksia kehitysmaille, sillä maatalous on monen köyhän maan pääelinkeino.

Pahimmillaan maataloustuet ovat johtaneet siihen, että teollisuusmaiden ylituotannolle on annettu niin suuria vientitukia, että kehitysmaille on ollut edullisempaa ostaa ruokaa teollisuusmaista. Tämä vaikeuttaa paikallista tuotantoa ja hankaloittaa maatalouden ja ruokaturvan kehittymisen köyhimmässä maissa.

Lähes kaikki ovat yksimielisiä siitä, että rikkaiden maiden maataloustuet pitäisi poistaa – tai niitä pitäisi vähintäänkin leikata rajusti – mutta poliittista tahtoa näihin uudistuksiin ei ole ollut riittävästi. Maailman kauppajärjestö WTO:n neuvotteluissa maataloustuet ovat olleet jatkuvan kiistan aiheena. Etenkin Yhdysvaltojen ja EU:n tukia on arvosteltu ja erityisesti tukien antamista sellaisille tuotteille kuten puuvillalle ja sokerille, joiden tuotannossa kehitysmailloilla olisi muuten suhteellinen etu.

Viime vuosina suuntaus on ollut kohti teollisuusmaiden maataloustukien pienentämistä, ja erilaisia sitoumuksia siirtymäaikaikoinen esimerkiksi sokerintuotannon alentamisesta EU:ssa on tehty.

→ www.iatp.org

→ www.oxfam.org

Maksutase

Miten saamiset ja maksut liikkuvat?

Maksutase on laskennallinen termi, jota käytetään kuvaamaan tavaroiden, palveluiden ja rahoituksen siirtoja yhden maan ja muun maailman välillä. Maksutaseeseen luetaan kaikki saamiset ja maksut, kuten tavaroiden ja palveluiden kauppa, ei-kaupalliset rahansiirrot, kuten perinnöt ja eläkkeet, sekä investoinnit ja valtioiden nimissä tehdyt siirrot. Kyse on siis kaikista saatavista ulkomailta ja maksuista ulkomaille.

Maksutase jaetaan perinteisesti kauppataaseeseen ja rahoitustaseeseen. Kauppataaseella tarkoitetaan tavaroiden ja palveluiden kaupasta aiheutuvia rahansiirtoja. Rahoitustaseeseen kuuluu lyhytkestoinen ja pitkäkestoinen pääoma. Lyhytkestoisella pääomalla tarkoitetaan esimerkiksi pankkisijoitusta ja vientiluottoja. Pitkäkestoisella pääomalla viitataan investointeihin.

Maksutasetta ja sen osia käytetään hyväksi esimerkiksi suunniteltaessa valtioiden talouspolitiikkaa. Myös valtioiden luottokelpoisuutta arvioivat kansainväliset laitokset käyttävät tietoja luokitellessaan valtioiden luottokelpoisuutta.

Markkinoiden vapauttaminen → Ks. Deregulaatio

Moderni rahateoria → Ks. Funktionaalinen rahoitus.

Occupy-liike

Occupy-liike tuo esiin 99 prosentin ääntä

New Yorkin Zuccotti-puistossa alkoi syksyllä 2011 kokoontua päivittäin kirjava joukko ihmisiä, jotka olivat saaneet tarpeeksi rahoitusmarkkinoiden vallasta ja tukemisesta samalla, kun tavallisen työtätekevän luokan elintaso polki parhaimmillaankin paikallaan. Kokoontumisista syntyi verkostomainen Occupy-liike, joka sai inspiraationsa samana vuonna tapahtuneista Arabimaailman kansannousuista. Myös Euroopassa syntyi samoihin aikoihin vastaavaa liikehdintää.

Erilaisten yhteiskunnallisten liikkeiden toimijoista koostunut ydinjoukko sai pian yhä laajemman kannattajajoukon; mukaan tuli esimerkiksi opiskelijoita, eläkeläisiä ja tavallista keskiluokkaa. Occupy-liikkeen tärkeimmäksi iskulauseeksi nousi ”me olemme 99 prosenttia”. Se kuvasi yhteiskunnan eriarvoistumista erityisesti Yhdysvalloissa, mutta myös yleisempää TULOEROJEN kasvua ja rikkaimman yhden prosentin varallisuuden nopeaa kasvua kaikkialla maailmassa.

OECD

Yhteistyötä, tutkimusta ja valtaa

OECD (Organization for Economic Cooperation and Development) on taloudellisen yhteistyön ja kehityksen järjestö, joka perustettiin vuonna 1961. Vuonna 2012 sillä oli 34 jäsenmaata, joista yksi on Suomi. OECD:n yleisiksi toimintatavoitteiksi on määritelty kestävä talouskasvun ja työllisyyden edistäminen sekä hyvinvoinnin lisääminen.

Järjestö toimii foorumina, jossa jäsenmaiden edustajat neuvottelevat ja sopivat sosiaalisista ja taloudellisista politiikkalinjauksista ja standardeista. OECD:ssä käsitellään monia aiheita, esimerkiksi hallintoa, maataloutta, ympäristöä, työmarkkinoita, kehityspolitiikkaa, kauppaa, verotusta, sijoituksia ja rahoitusta. Tuloksena voi olla joko sitovia sopimuksia tai suosituksia hallituksille ja yrityksille. Lisäksi OECD tuottaa runsaasti tutkimus- ja tilastotietoa.

Vaikka OECD on lähinnä jäsenmaidensa yhteistyöfoorumi, järjestöllä ja sen linjauksilla voidaan sanoa olevan paljon taloudellista valtaa. Jäsenmaiden taludet kattavat noin kaksi kolmasosaa maailmantaloudesta. Sen eri maiden virkamiehiä kokoavat teemaryhmät ovat historiallisesti olleet tehokkaita välineitä uusien hallinnon ja talouden ideoiden levitykseen. Kriitikoiden mukaan OECD edistää linjauksillaan ja suosituksillaan usein uusliberalistista talouspolitiikkaa.

Orjuus

Nyky päivän orjuutta tukevat rikollisliigat ja halpatuotanto

Orjuus on kiinteä osa maailmantalouden historiaa. Se perustuu modernin rahatalouden kehityksen myötä syntyneeseen ajatukseen, jonka mukaan ihminen voidaan ottaa toisen ihmisen omaisuudeksi. Laajamittaisin orjuuden muoto on ollut orjaksi otettujen ihmisten kuljettaminen Afrikasta Amerikkoihin 1500-luvulta aina 1900-luvulle asti. Orjuutta on kuitenkin eri muodoissa esiintynyt kaikkialla maailmassa.

Nykyään orjuus on kielletty kaikissa merkittävässä ihmisoikeussopimuksissa, muun muassa YK:n ihmisoikeuksien julistuksessa ja Euroopan ihmisoikeussopimuksessa. Orjuutta ei ole kuitenkaan saatu vielä hävitettyä: ihmiskauppa on nykypäivän orjuutta.

Ihmisiä myydään esimerkiksi pakkoavioliittoihin, seksityöhön, velkavankeudella pakotettuun työhön, lapsityöhön ja muihin pakotetun työn muotoihin. Ihmiskauppaa esiintyy kaikkialla maailmassa, myös Euroopassa. Arviot orjuudessa elävien ihmisten määrästä vaihtelevat, mutta kyse on joka tapauksessa ainakin useammasta miljoonasta ihmisestä. Kyse on yhdestä kansainvälisen rikollisuuden tuottoisimmasta alueesta.

Osake → *Ks. Arvopaperi*

Osakeyhtiö

Kuka verottaa osakeyhtiötä?

Osakeyhtiöksi kutsutaan yhtiötä, joka on omistajistaan erillinen oikeushenkilö. Osakeyhtiön omistajilla on yleensä rajoitettu vastuu yhtiön veloista konkurssin sattuessa. Osakeyhtiömuoto löytyy nykyisin lähes jokaisen maan lainsäädännöstä.

Yhtiön omistus perustuu osakkeisiin, joilla voi käydä kauppaa pörssissä. Tällöin kyse on julkisesta osakeyhtiöstä. Pörssin ulkopuolella toimivia osakeyhtiöitä kutsutaan yksityisiksi. Niillä ei ole yhtä laajoja tiedonantovelvollisuuksia kuin julkisilla osakeyhtiöillä. Osakeyhtiöllä on hallitus, jonka valitsee yleensä kerran vuodessa kokoontuva yhtiökokous. Yhtiökokous myös

hyväksyy yhtiön tilinpäätöksen. Lisäksi yhtiöllä tulee olla tilintarkastaja. Yleensä osakeyhtiötä johtaa toimitusjohtaja. Yhtiön perustamisen yhteydessä siihen täytyy sijoittaa alkupääoma, jonka suuruus vaihtelee maittain.

Suuria kansainvälisesti toimivia yhtiöitä on ollut olemassa siirtomaa-ajoista lähtien, mutta nykymuotoisten osakeyhtiöiden historia alkaa 1800-luvulta. Tällöin syntyi ajatus siitä, että osakkaiden yhdessä muodostama yhtiö voi olla osakkaista erillinen oikeushenkilö, toisin sanoen se voi allekirjoittaa sopimuksia ja olla vastuussa veloista yhtiön johdon päätöksillä.

Osakeyhtiöiden kehitys teki mahdolliseksi yhtiöiden koon nopean kasvun myös kansainvälisesti ja erityisesti niiden toiminnan vaatiman rahoituspohjan laajenemisen.

Osakeyhtiötoiminnan kansainvälistyminen tuotti jo varhaisessa vaiheessa ongelmia sen suhteen, minkä valtion lainsäädäntöä eri tilanteissa tulisi soveltaa, jos osakkeiden omistajat tulevat eri valtioista. Nämä ongelmat ovat yhä ajankohtaisempia erityisesti verotuksessa. Kun liiketoiminta ja tuotteiden sekä palveluiden valmistus hajautuu entistä enemmän, on vaikea määrittellä, kenelle verotulot kuuluvat. Yhtiöt voivat siirtää voittojaan matalan verotuksen valtioihin esimerkiksi SIIRTOHINNOITTELUA hyväksi käyttäen.

Kansainvälisiä osakeyhtiöitä kutsutaan konserneiksi. Konserniin kuuluu emoyhtiö sekä sen muissa maissa sijaitsevia tytäryhtiöitä. Usein tällaisiin yhtiöihin viitataan myös puhumalla YLIKANSALLISISTA YHTIÖISTÄ.

Osuuskunta → *Ks. Sosiaalinen talous*

Pankki

Liikepankit monistavat keskuspankkirahaa asiakkailleen

Pankkitoiminta jaetaan perinteisesti talletuksiin ja lainoihin keskittyviin liikepankkeihin ja yritysten rahoitusjärjestelyjä hoitaviin INVESTOINTIPANKKEIHIN. Vuoden 1929 taluskriisi sai päättäjät erottamaan Yhdysvalloissa nämä kaksi toimintaa toisistaan, mutta presidentti Bill Clinton kumosi

vuonna 1999 tämän ”palomuurin”. Vuoden 2008 FINANSSIKRIISIN jälkeen erottelu palautettiin, mutta vain osin.

Liikepankit lainaavat keskuspankeilta lainaamansa keskuspankkirahan eteenpäin normaalina rahana. Normaalin rahan määrä on tietyllä kertomella suurempi kuin pankkien ja keskuspankin välisessä rahaliikenteessä käytetyn keskuspankkirahan määrä. Liike- ja sijoituspankit saavat siis tulonsa tästä lainoitus toiminnasta, jonka laajuuden sanelee maksukykyisten ja lainanottohaluisten asiakkaiden määrä, keskuspankin asettama korkotaso, sekä pankin vakavaraisuus eli sen oman varallisuuden määrä.

Liike- ja sijoituspankit ottavat myös vastaan talletuksia ja myyvät asiakkailleen sijoitustuotteita, kuten osuuksia SIJOITUSRAHASTOISSA. Tilinpidon näkökulmasta asiakkaiden talletukset ovat pankin ottamaa velkaa. Toisaalta ne voivat sijoittaa osan talletuksista eteenpäin. Näin ne voivat saada tuottoa, joka ylittää asiakkaille talletuksista maksetun korkotason.

Liike- ja sijoituspankkien välistä kansainvälistä rahaliikennettä hoitavat selvittelykeskukset, joista merkittävin Euroopassa on nimeltään Clearstream. Kansallisesti niiden valvonnasta ja sääntelystä vastaavat keskuspankki ja erilliset rahoitusmarkkinaviranomaiset.

Patentti → *Ks. Immateriaalioikeudet*

Perustulo

Perustulo kiinnostaa yli puoluerajojen

Perustulo tai kansalaispalkka on ilman ehtoja jokaiselle yksilölle – tai kansalaiselle – maksettava tulo, jota ei voida periä takaisin. Ehdotuksia vastikkeettomasta perustulosta on esitetty jo pitkään ja malleja on useita. Mallien perusajatuksena on, että yksilöt saavat tuloja ilman ehtoja eli riippumatta tarpeisiin liittyvästä arvioinnista tai aiemmasta työnteosta.

Perustuloa on kokeiltu esimerkiksi joissain Yhdysvaltojen osavaltioissa. Myös Suomessa monet poliittiset toimijat ja osa puolueista kannattaa perustulon käyttöönottoa. Perustulon kannattajat jakaantuvat karkeasti ottaen kahteen ryhmään. Osa kannattajista näkee kansalaispalkan tehok-

kaampana, yksinkertaisempaan ja halvempaan tapaan järjestää sosiaaliturva. Tällöin perustulo korvaisi pitkälti tarveharkintaisen tai tiettyyn syyhyn perustuvan sosiaaliturvan.

Toisten perustulon kannattajien mukaan perustulon ajatuksena on vapauttaa ihmiset palkkatyöstä ja näin lisätä yksilöiden vapautta päättää omasta elämästään. Käytännössä erilaisten mallien kirjo on suuri.

→ www.perustulo.org

Prekariaatti → *Ks. Pätkätyöt*

Post-keynesiläisyys → *Ks. Keynesiläisyys*

Protektionismi

Miten Aasiat maat vaurastuivat?

Protektionismi tarkoittaa kotimaisten tuottajien eli valtion sisäisillä markkinoilla toimivien tuottajien suojelemista ulkopuoliselta kilpailulta. Protektionistisia keinoja on monia: esimerkiksi tuotteiden laatuvaatimukset, tullit, tuontikiellot, kauppapolitiikka ja valtion tukiaiset kuten maataloustuet.

Protektionismi esitetään usein talouskasvun vihollisena. Etenkin säätelemättömän VAPAAKAUPAN kannattajat pitävät usein protektionismin poistamista tärkeimpänä keinona luoda talouskasvua. Protektionismi on kuitenkin ollut erottamaton osa maailmantaloudessa menestyneiden maiden teollistumista. Esimerkiksi vahvasti kasvaneet Aasian maat eivät vapauttaneet tuontiaan merkittävästi ennen kuin niiden taloudet olivat lähteneet kasvuun. Maat rajoittavat yhä lyhytaikaisia pääomaliikkeitä. Lisäksi ne ovat käyttäneet kansallista teollisuuspolitiikkaa talouden rakennemuutosten välineenä. Näin syntyi monia tämän päivän globaaleja suuryrityksiä, kuten Samsung ja Kia. Myös monet suomalaisyhtiöt, kuten Outokumpu ja Neste, ovat syntyneet valtion määrätietoisena TEOLLISUUSPOLITIIKAN tuloksena ja protektionismin avulla.

Protektionismin ja vapaakaupan välistä kiistaa käydään tällä hetkellä en-

nen kaikkea kauppaneuvotteluissa, joissa kehitysmailla ja teollisuusmailla on usein hyvin erilaisia näkemyksiä protektionistisen talouspolitiikan suosiollisuudesta. Myös BRETTON WOODS -JÄRJESTÖJEN lainaehdoilla vaikutetaan maiden oikeuteen suojata tuotantoaan. Kauppapolitiikan nykyiset säännöt ja lainaehdot ovat käytännössä vähentäneet merkittävästi kehittyvien maiden mahdollisuuksia suojata omaa tuotantoaan.

Pyykinpesukone

Tekniikkahuumassa unohtuu usein menneiden keksintöjen vallankumouksellisuus

Vuonna 2011 julkaistussa kirjassaan ”23 tosiasiaa kapitalismista” Kehitystalous-tieteilijä Ha-Joon Chang väitti pesukonetta Internetiä vallankumoukselliseksi keksinnöksi. Chang käytti pesukonetta esimerkkinä osoittaakseen ettemme useinkaan näe, miten perusteellisesti monet arkipäiväisinä pitämämme keksinnöt ovat muokanneet yhteiskuntaa. Pyykinpesukone vapautti 1900-luvulla kodinhoidosta suurimman vastuun kantaneita naisia muuhun työhön, ja oli siten luomassa pohjaa sukupuolten tasa-arvon etenemiselle laajemminkin.

Pätkätyöt

2000-luvun työelämää

Pätkätöistä, palkattomista ja pienipalkkaisista harjoittelusta sekä määräaikaisista vuokratyöyhtiöiden kautta tehdyistä keikkatöistä on tullut 2000-luvulla erityisesti nuorten työntekijöiden arkea. Yritykset ja julkinen sektori ovat ulkoistaneet suuren osan toiminnoistaan. Ne hankkivat erityisesti matlapalkkaiisiin töihin työntekijöitä usein vuokratyöyhtiöiden kautta.

Määräaikaiset työsuhteet ovat joillekin työntekijöille vapaaehtoinen valinta, mutta toisille pakko. Pätkittäinen työelämä voi vaikeuttaa elämänhallintaa ja tulevaisuuden suunnittelua. Pätkätöiden yleistymisen onkin tuonut suomen kieleen uudissanana prekariaatti. Tällä viitataan kokonaisuutena ihmisiin, jotka elävät epävakaisissa oloissa. Erityisen huonoilla työehdoilla tai palkalla tehtäviä pätkä- ja muita töitä on kutsuttu myös paskaduuneiksi.

Työelämän muutos tuo haasteita vanhaan maailmaan perustuville turvaverkoille. Koko AY-LIIKE on rakentunut vakituisiin palkkatyösuhteisiin perustuvan järjestelmän pohjalle. Lyhyillä pätkätoilla ei välttämättä pääse esimerkiksi peruspäivärahaa paremman ansiosidonnaisen työttömyysturvan piiriin. Prekariaatin ongelmiin onkin ehdotettu yhdeksi ratkaisuksi PERUSTULOAA.

Pääomakontrollit

Pääomakontrollit tulevat takaisin

Monen UUSKLASSISEN TALOUSTIETEEN tutkijan mukaan rajoittamattomiin pääomaliikkeisiin liittyy monia hyötyjä. Avoimet pääomamarkkinat antavat julkisen ja yksityisen sektorin toimijoilla pääsyn rahoitukseen ja muihin resursseihin kuten teknologiaan, joita ei omassa maassa välttämättä ole saatavilla. Heidän mukaansa rahoitus- ja resurssiniukkuus johtuu esimerkiksi alhaisesta tulotasosta, säästämisasteesta tai pääomien paosta.

Ajatteluketjun mukaan vapaat pääomaliikkeet luovat positiivisen kierteen, jossa käytettävien pääomien määrä lisääntyy, samoin tuottavuus, investoinnit ja talouskasvu. Riippuvuus ulkomaisesta pääomasta pakottaa hallituksia tehokkaaseen taloudenhoitoon, inflaation torjuntaan ja korruption vastaisiin toimiin. Kun suurempi osa rahavirroista kanavoituu maiden hallituksista riippumattomien pääomamarkkinoiden ja ulkomaisten pankkien kautta, rahoituksen saaminen helpottuu.

Erityisesti globaalin etelän maihin sijoittavat suuret yritykset ovat hyötynneet rahoitusmarkkinoiden avaamisesta. Parantunut rahoituksen saaminen on myös auttanut nykyisiä nousevia talouksia, kuten Kiinaa ja Brasili-aa, kehittämään talouksiaan.

Tulotasoltaan köyhimmät valtiot eivät ole olleet yhtä onnekkaita. Myöskään käytännön esimerkit tai useita maita käsittävät tutkimukset eivät tue näitä näkemyksiä. Vuoden 2008 talouskriisi toi säätelemättömien pääomavirtojen kritiikin julkisen keskustelun valtavirtaan ja myös uusklassisen taloustieteen sisälle.

Monilla aloilla säätelemättömät pääomaliikkeet ovat ruokkineet liiketoiminnan keskittymistä ja spekulatiivisten kuplien syntymistä. Pääoma-

kontrollien avaaminen on johtanut pankkialan palveluiden rajoittumiseen. Lisäksi palvelut ovat painottuneet suuriin kaupunkeihin, jolloin rahoituksen saaminen syrjäseuduilla on heikentynyt.

Helpommasta rahoituksesta hyötynyt Brasilia on myös kärsinyt Lati-nalaisen Amerikan rahoitusmarkkinakriiseistä. Myös Kiinassa pelätään hintakuplaa. Viimeisen 20 vuoden aikana yhä tiheämmät ja vakavammat FINANSSIKRIISIT todistavat pääomakontrollien purkamisesta seuraavia ongelmia.

KANSAINVÄLINEN VALUUTTARAHASTO IMF on perinteisesti ajanut pääomakontrollien purkamista. Vuoden 2008 finanssikriisin jälkeen IMF on muuttanut näkökulmiaan. Valuuttarahaston tutkimusosaston vuonna 2010 julkaisemassa tutkimuksessa todettiin, että pääomakontrollien poistolla on ollut negatiivinen vaikutus köyhien maiden talouskasvulle. Rahavirtojen täysin rajoittamaton liikkuvuus ei ole hyödyttänyt muidenkaan maiden talouskasvua.

IMF:n ajattelun orastava muutos heijasteli globaalissa etelässä käynnissä ollutta kehityskulkua. Yhä useampi maa otti finanssikriisin seurauksena pääomakontrollit takaisin talouspoliittiseen keinovalikoimaansa.

Pääomapako

Pääomat pakenevat veroparatiiseihin

Pääomapaolla tarkoitetaan pääomien nopeaa, usein hallitsematonta poistumista ulkomaille. Pääomapako yhdistetään usein rahoitusmarkkinakriiseihin, jolloin sijoittajat siirtävät rahojaan pois epävakaaksi katsomastaan valtiosta. Toisaalta pääomapako on merkittävä jokapäiväinen ongelma monelle KEHITYSMAALLE.

Jos raha on ansaittu, siirretty tai sijoitettu jonkun maan lakien vastaisesti, puhutaan laittomasta pääomapaosta. Sen alalajeja ovat monikansallisten yrityskonsernien sisäiset rahansiirrot, kansainvälinen rikollisuus ja korruptiolla ansaitut rahat.

Yritysten veronkierto muodostaa Global Financial Integrity -tutkimuslaitoksen mukaan suurimman osan kehitysmaista laittomasti pakenevasta rahavirrasta. Kyse voi tällöin olla esimerkiksi SIIRTOHINNOITTELUN vää-

rinkäytön kautta tapahtuvasta pääomapaosta. Siitä kiinni jääminen ei välttämättä johda rikosoikeudellisiin seuraamuksiin, mutta se voi silti rikkoa jonkin maan lakia.

Siirtohintojen valvonta on vaikeaa kaikkialla maailmassa, mutta varsinkin niissä maissa, joissa resursseja sen valvomiseen on vähän. Pääomapakoon voidaan puuttua esimerkiksi vahvistamalla verohallintoa ja puuttumalla VEROPARATIISIEN toimintaan. Finanssikriiseihin liittyvää pääomapakoa voidaan hillitä PÄÄOMAKONTROLLEILLA.

→ www.gfintegrity.org

Päästökauppa

Kuka maksaa päästöt?

Päästökaupassa ilmansaasteiden tuottajille määritellään kiintiöt, joiden sisällä saasteiden tuotannon pitäisi pysyä. Jos saasteita tuotetaan kiintiötä vähemmän, ylijäävän kiintiön voi myydä. Liikaa saasteita tuottavat joutuvat puolestaan ostamaan päästöoikeuksia. Kansainvälisen päästökaupan taustalla on vuoden 1997 Kioton ilmastopimus, jolla kaikille maille määriteltiin päästövähennystavoitteet.

Hiilidioksidi on keskeisin ilmastomuutosta kiihdyttävä päästö. Tällä hetkellä merkittävin päästökauppajärjestelmä on käytössä EU:ssa, jossa saasteita tuottavaa energia-alaa ja joitain muita teollisuudenaloja (teräs-, mineraali- ja metsäteollisuus) koskeva päästökauppa käynnistettiin vuonna 2005 hiilidioksidikaupalla. Ensimmäinen vaihe ulottui vuoteen 2007 saakka.

Alku ei ollut kovin menestyksenkäs. Teollisuuden tuottamat päästöt arvioitiin päästökauppaa suunniteltaessa väärin. Hiilidioksiditonnin hinta romahti yhden euron tuntumaan, mikä teki päästökaupasta käytännössä merkityksetöntä. Vuonna 2006 hiilidioksiditonnin hinta oli vielä noin 30 euroa. Vuoden 2008 alusta vuoteen 2012 ulottuvalla toisella kaudella päästöoikeuksien määrää on pienennetty, mikä on nostanut päästötonnin hintaa. Toisen vaiheen päästökaupalla on tarkoitus saavuttaa puolet Kioton sopimuksen vaatimista päästövähennyksistä.

Harva vastustaa päästökauppaa sinänsä. Nykyinen päästökauppajärjes-

telmä ei ole kuitenkaan onnistunut tavoitteessaan hillitä ilmastomuutosta. On ehdotettu, että päästökauppa olisi laajennettava koskemaan yksittäisten ihmisten kulutusta. Tämä toteutettaisiin henkilökohtaisilla päästökiintiöillä. GLOBAALI VERO päästöille olisi tehokkaampi tapa hillitä päästöjä, mutta veron toteuttaminen on poliittisesti vaikeampaa.

→ www.greenpeace.fi

Raha

Mihin rahaa käytetään?

Rahaa on käytetty eri muodoissa vaihdon välineenä koko tunnetun ihmiskunnan historian ajan. Kansantaloustieteen oppikirjoissa usein esitetylle siirtymälle tavaroiden ja palveluiden vaihdosta asteittain rahatalouteen ei löydy historiallisia vastineita. Tavaroiden vaihtoon perustuvat talousjärjestelmät ovat syntyneet tilanteessa, jossa rahajärjestelmä on syystä tai toisesta romahtanut. Myös tällöin vanha rahayksikkö on jatkanut elämäänsä tavaroiden vaihdon mittarina.

Historiallisesti rahayksikköinä on yleensä käytetty jalometalleista tehtyjä kolikkoja. Myös paperirahaan siirtymisen jälkeen rahan arvo sidottiin pitkään kultaan, johon keskuspankit vaihtoivat pyydettyä setelirahaa. Viimeinen KULTAKANTAJÄRJESTELMÄ toimi toisen maailmansodan jälkeen vuoteen 1971. Sen perustana oli dollarin asema maailmanvaluuttana, ja Yhdysvaltojen lupaus vaihtaa dollarit kullaksi.

Nykyään kultakantaa ei ole enää käytössä. Tänä päivänä KESKUSPANKIT lainaavat liikepankeille keskuspankkirahaa, jota vastaan liikepankit voivat lainata asiakkailleen keskuspankkirahaa suuremman summan tavallista jokapäiväisessä liiketoiminnassa käytettyä rahaa. Rahan määrää säätelee nykytaloudessa lähinnä lainakelpoisten asiakkaiden määrä.

Jos rahan eli valuutan arvo on sidottu muiden valuuttojen tai esimerkiksi kullan arvoon, on tätä sidosta mahdollista muuttaa haluttaessa poliittisella päätöksellä. Valuutan arvon pienentämistä suhteessa muihin valuuttoihin kutsutaan devalvaatioksi, suurentamista revalvaatioksi. Tänä päivänä suurin osa valuuttakursseista on kelluvia, jolloin niiden arvo määräytyy markkinoilla kysynnän ja tarjonnan mukaan.

Rahoitusmarkkinat → *Ks. Finanssimarkkinat*

Rahoitusmarkkinaverot → *Ks. Globaalit verot*

Rahoitustase → *Ks. Maksutase*

Rakennesopeutusohjelmat

Kuinka yksityistäminen saapui kehitysmaihin

Rakennesopeutusohjelmat (engl. Structural Adjustment Programs, SAPs) ovat KANSAINVÄLISEN VALUUTTARAHASTON ja MAAILMANPANKIN lainaehdotoihin liitettyjä sopimuksia, joilla on ohjattu velallismaiden politiikkaa.

Rakennesopeutusohjelmat kehitettiin 1980-luvulla kehitysmaiden velkaongelman seurauksena. Ohjelmilla pyrittiin tasapainottamaan velkaantuneiden maiden talous ja näin säilyttämään niiden velanmaksukyky saatavien turvaamiseksi.

Uusien lainojen ehdoksi asetettiin pitkä lista ehtoja. Ne sisälsivät tyyppillisesti vaatimuksia julkisten menojen vähentämisestä, kaupan vapauttamisesta, budjettikurista, viennin lisäämisestä, valtionyritysten yksityistämistä ja hintasäätelyn tai julkisten tukiaisten poistamisesta esimerkiksi elintarvikkeilta. Standardiehtoja ja niiden taustalla olevaa ideologiaa alettiin myöhemmin kutsua WASHINGTONIN KONSENSUKSEKSI.

Rakennesopeutusohjelmat joutuivat 1980-luvulta lähtien kasvavan arvostelun kohteeksi. Niiden köyhyyttä vähentäviä vaikutuksia epäiltiin, ja kansainvälisten rahoituslaitosten – etenkin IMF:n ja Maailmanpankin – nähtiin ohjanneen liikaa kehitysmaiden sisäisiä asioita. Koska ohjelmat olivat yleensä kehitysavun tai lainojen ehtoina, niiden koettiin olevan tapa pakottaa köyhemmät maat omaksuma rikkaampien maiden politiikkalinjauksia. Kehitysmaiden velkaongelman laajuuden vuoksi ohjelmien onkin nähty olleen keino hallinnoida suurinta osaa ihmiskunnasta.

Arvostelijoiden mukaan ohjelmat johtivat monissa köyhemmissä maissa

peruspalvelujen kuten terveydenhuollon ja koulutuksen romahtamiseen, luonnonvarojen riistoon, elintarvikkeiden hintojen nousuun ja elintarvikehuollon huononemiseen, kun esimerkiksi viljelykasveissa panostettiin vientikasveihin. Näin rakennesopeutusohjelmien sanotaan syventäneen kehitysmaiden köyhyyttä. Niiden nähdään myös olleen monin tavoin haitaksi ympäristölle, koska ne ovat johtaneet esimerkiksi lannoitteiden käytön ja raskaan teollisuuden kasvuun.

Koska ohjelmien kielteiset seuraukset ovat käyneet ilmeisiksi, niistä ollaan virallisesti luovuttu. Nykyään puhutaan köyhyydenvähentämisohjelmista. BRETTON WOODS -JÄRJESTÖJEN politiikassa näkyy kuitenkin edelleen monia Washingtonin konsensuksen elementtejä. Vaikka köyhyydenvähentämisstrategiat ovat kehitysmaiden itsensä muotoilemia, ne näyttävät toistavan monia rakennesopeutusohjelmien tavoitteita. Tätä pidetään merkinä rahoittajien vallan jatkumisesta.

Reilu kauppa

Lisää rahaa tuottajille

Reilulla kaupalla tarkoitetaan kansainvälisen reilun kaupan liikkeen sääntöjä noudattavaa maailmankauppaa. Reilussa kaupassa maanviljelijöille turvataan minimihinta, joka on keskimäärin noin 15 prosenttia korkeampi kuin yleisillä markkinoilla. Reilussa kaupassa myös työoikeudet on taattu, ja tuotantosopimukset solmitaan pitkiksi jaksoiksi.

Tuottajille maksetaan erillistä reilun kaupan lisää. Lisiä ei ohjata suoraan maanviljelijöille vaan heidän hallinnoimilleen järjestöille. Usein rahat säätiöidään ja käytetään yhteistä hyvää tuottaviin tarkoituksiin.

Koska reilun kaupan lisä ei ole suora tukiainen maanviljelijöille, se ei kannusta ylituotantoon. Lisän saanti voi olla hyvinkin kausiluontoista riippuen reilun kaupan tuotteiden menekistä. Näin ollen reilun kaupan lisä on varsin erilainen avustuskeino kuin esimerkiksi maataloustuet. Tuotteesta saatava korkeampi tuottajahinta on vain yksi reilun kaupan hyödyistä. Yhtä tärkeitä, ellei jopa tärkeämpiä, ovat tuottajien järjestäytymiseen liittyvät hyödyt (neuvotteluasema, parempi luottokelpoisuus)

Reilun kaupan tuottajille on erilaisia sääntöjä, jotka vaihtelevat tuotteiden ja tuotantotapojen mukaan. Pienviljelijöiden kohdalla säännöt kieltävät esimerkiksi lapsityövoiman käytön ja turvaavat kaikille tuottajille yhtäläisen edustus oikeuden tuottajajärjestön toiminnassa. Tämän vuoksi monet reilun kaupan tuottajat järjestäytyvät osuuskunniksi. Kaikki reilun kaupan tuottajat ja maahantuojat sertifioidaan erikseen, mikä tarkoittaa, että sääntöjen noudattamista valvotaan itsenäisesti ja läpinäkyvästi.

Reilun kaupan osuus maailmankaupasta on toistaiseksi pieni, mutta sen suosio on ollut pitkään kasvussa. Jotkut kriitikot ovat pitäneet ongelmana suurten yritysten saapumista reilun kaupan markkinoille, sillä alkuperäiset tarkoitukset voivat vesittyä. Toisaalta reilun kaupan kysynnän pitäisi olla huomattavasti nykyistä suurempaa, jotta kauppa hyödyttäisi merkittävää osaa pienviljelijöistä.

Reilun kaupan tuotteet keskittyvät kuluttajille suunnattuihin tuotteisiin. Kuparin, bauksiitin tai vaikkapa kullan sertifiointi ja kehittäminen liiketoimintana olisi huomattavasti vaikeampaa. Kuitenkin myös niiden tuotantoon liittyy valtavia ympäristö- ja työoikeusongelmia.

→ www.repu.fi

→ www.reilukauppa.fi

Resurssikirous

Taloutta ei kannata rakentaa yhden sektorin varaan

Resurssikirouksella tarkoitetaan kehityskulkua, jossa luonnonvarojen viennistä saatavat suuret vientitulot johtavat alhaisempaan talouskasvuun ja kansalaisten elinolojen heikkenemiseen. Ilmiö on tyypillinen monille öljy- tai arvometalleja vieville maille.

Ilmiön taustalla on monta syytä. Jos hallinto ja politiikka on valmiiksi korruptoitunut tai altis korruptiolle, voi luonnonvarojen löytäminen johtaa eliitin ja kansan erkaantumiseen toisistaan. Vientitulot takaavat eliitille tasaisen tulovirran, jonka avulla heidän ei välttämättä tarvitse välittää kansalaisten asemasta.

Vientitulot voivat aiheuttaa myös hintatason nousua ja vaikuttaa vaLuuttakurssiin tavoilla, jotka vaikeuttavat muiden talouden sektoreiden toi-

mintaa. Talouden ylikuumeneminen voi johtaa myös asuntojen hintojen nousuun siten, että asumisesta tulee kohtuuttoman kallista niille jotka eivät pääse vientituloista nauttimaan. Viime vuosina VEROPARATIISIEN ta-pauksessa on alettu puhua myös FINANSSIKIROUKSESTA, joka on resurssi-kirouksen yksi alalaji.

Ruokakriisi

Ruokakriisi on vanha, uusi uhka

Ruokakriisi palasi vuosina 2006–2007 pitkän tauon jälkeen maailmanpolitiikan sanastoon. Tärkeimpien ruoka-aineiden globaalit maailmanmarkkinahinnat kasvoivat räjähdysmäisesti. Globaali ruokakriisi oli yhdistelmä perinteisiä ongelmia kuten kuivuutta, mutta myös epäonnistuneita poliittisia päätöksiä, huonoa tuuria ja pitkän aikavälin kehityskulkuja. Huonoa tuuria olivat alueelliset sääongelmat, erityisesti Australiaa vuosia vaivanut kuivuus, joka liittyi todennäköisesti ilmastomuutokseen. Taloudellisen kehityksen myötä lihankulutus on kasvanut nousevissa talouksissa, kuten Kiinassa ja Intiassa.

Epäreilu kauppapolitiikka on merkittävä taustatekijä. Teollisuusmaat ovat tukeneet oman maataloustuotantonsa kilpailukykyä tukiaisin ja tullein ja vallanneet markkinoita myös kehitysmaissa. Polkumyynnin seurauksena kehitysmaiden paikalliset tuottajat ovat joutuneet vähentämään tai luopumaan tuotannostaan. Eurooppalainen tukiaistuotanto on häirinyt Afrikassa erityisesti maito- ja liha- sekä ruokavalmistetuotantoa. Vastaavien tukijärjestelmien kehittäminen on kehitysmailla ollut mahdotonta. Maailman kauppajärjestön neuvotteluissa on sovittu, ettei uusia tukiaisjärjestelmiä saa kehittää maissa, joilla ei ollut sellaista käytössä vuonna 1995.

Vielä 30 vuotta sitten kehitysmaat tuottivat ruokaa yli kulutuksen ja veivät ruokaa muuallekin maailmaan. Tänä päivänä ne ovat nettotuojia. Polvilleen ajettu maataloustuotanto ei tokene hetkessä. Kehitysmaiden maataloustuotannon tarpeet on laiminlyöty myös tutkimusrahoituksessa; kun valtiot yksityistivät 1980-luvulla tutkimustoimintaa, yrityksillä ei ollut intressiä kehittää köyhien maiden tarvitsemia lajikkeita eteenpäin. Myös maataloussektorille suunnattu kehitysyhteistyö on viimeisen kahden vuo-

sikymmenen aikana romahtanut 12 prosentista kolmeen prosenttiin kaikesta kehitysavusta.

Myös sijoituskeinottelu nostaa hintoja. Pääoma- ja osakemarkkinoiden epävakaus on ajanut sijoittajia siirtämään sijoituksiaan ruokaan ja muihin perushyödykkeisiin. Sijoittajille ruokamarkkinat ovat yksi kohde muiden joukossa. Mitä useampi sijoittaja uskoo ruoan hinnan lähitulevaisuudessa nousevan, sitä houkuttelevammaksi sijoittaminen tulee ja uudet sijoitukset nostavat hintoja entisestään.

Kun Eurooppa ja Yhdysvallat ovat ryhtyneet käyttämään ruokaa myös polttoaineena, vaikutukset hintaan ovat entistä suurempia. Biopolttoaineiden tuotannolla pyritään vähentämään riippuvuutta fossiilisista polttoaineista ja hillitsemään ilmastomuutosta. Biopolttoaineiden on esitetty myös vähentävän köyhyyttä kehitysmaiden maaseudulla. Valitettavasti tavoitteet eivät tällä hetkellä täyty. Sen sijaan biopolttoaineiden tuotanto on lisännyt peltomaan ja ruokakasvien, kuten maissin kysyntää ja nostanut sitä kautta hintoja.

Vuoden 2008 talouskriisi pudotti ruoka-aineiden hintoja. Ruokakriisien uhka tulee tulevaisuudessa kuitenkin todennäköisesti suurenemaan muun muassa ilmastomuutoksen ja väestönkasvun vuoksi.

Siirtohinnoittelu

Siirtohintojen vääristely on globaali ongelma

Siirtohinnoilla tarkoitetaan hintoja, joita ylikansalliset yhtiöt käyttävät tytäryhtiöidensä välisessä kaupassa. Kun esimerkiksi matkapuhelimia Intiassa valmistava tytäryhtiö lähettää valmiin tuotteen eurooppalaiselle tytäryhtiölle, tuotteelle tarvitaan hinta. Tätä hintaa kutsutaan siirtohinnoiksi.

Kaikille yhtiön sisällä tytäryhtiöstä toiseen myytävillä tuotteilla ja palveluilla täytyy määritellä siirtohintaa. Siirtohinnoittelun ohjeista vastaa OECD. Sen mukaan tytäryhtiöiden tulisi käydä kauppaa samoilla ehdoilla, kuin jos ne olisivat toisistaan riippumattomia yrityksiä. Toisin sanoen kaupassa pitäisi käyttää maailmanmarkkinahintoja. Maailmanmarkkinahinnan määrittely on kuitenkin usein hankalaa. Tuotteita ja palveluita voidaan myydä eri hinnoilla eri maissa.

Jo yli puolet maailmankaupasta käydään nykyään ylikansallisten yhtiöiden sisällä. Tämän vuoksi siirtohintojen määrittelyllä vaikutetaan ratkaisevasti siihen, mihin valtioon yhtiöt maksavat veroja ja miten paljon niitä maksetaan. Jos yhtiö myy tuotteitaan normaalia halvemmalla, sen voitot pienenevät, jos taas kalliimmalla, sen voitot kasvavat.

Siirtohintojen määrittelyn vaikeuden vuoksi siirtohintojen vääristelystä onkin tullut ylikansallisille yhtiöille merkittävä keino välttää veronmaksusta. Voitot tehdään matalan verotuksen maissa, ja korkean verotuksen maissa sijaitsevat tytäryhtiöt taas tekevät tappiota. Ongelma on erityisen paha maissa, joissa verohallinnon resurssit valvoa yrityksiä ovat usein heikot. Siirtohintojen oikeellisuuden valvominen on kuitenkin hyvin työlästä myös siksi, että tietoja ei ole aina saatavilla ja lait ja säädökset jättävät tilaa tulkinnalle.

→ <http://www.taxjustice.net>

Sijoitusrahasto

Kasvotonta sijoittamista

Sijoitusrahastolla tarkoitetaan yleensä järjestelyä, jossa sijoittajien rahoista huolehtii rahastonhoitaja, joka pyrkii löytämään rahoille tuottavimmat sijoituskohteet rahaston toimialan sisällä. Sijoitusrahastot omistavat yleensä tietyn toimialan tai maantieteellisen alueen osakkeita tai velkakirjoja. Jotkut rahastot omistavat molempia.

Sijoitusten kokoelmaa kutsutaan sijoitussalkuksi. Salkun kokoonpano vaikuttaa siihen, millaisia voittoja sen odotetaan tuottavan ja millaisia riskejä sijoituksiin sisältyy. Rahastosijoitukset eroavat pankkitilaisijoituksista asiakkaan näkökulmasta siinä, että niiden arvo voi myös laskea. Sijoitusrahastoja ovat myös esimerkiksi HEDGE-RAHASTOT ja ELÄKERAHASTOT.

Sixpack-lainsäädäntö

Sixpack-lainsäädäntö kasvatti EU:n komission saneluvaltaa kriisimaissa Joulukuussa 2011 astui voimaan EU:n kasvu- ja vakaussopimusta uudistava ”six-pack” -lainsäädäntö. Lainsäädäntö antoi EUROOPAN KOMISSIOLLE

mahdollisuuksia valvoa valtioiden taloustilannetta sekä kilpailu- ja työmarkkinapolitiikkaa.

Uusi lainsäädäntö oli osa ketjua, jossa kriisiin ajautuneiden maiden päättävävaltaa siirretään kansallisilta demokraattisesti valituilta parlamenteilta EU:n elimille, joiden poliittinen tilivelvollisuus on heikkoa. Muita esimerkkejä tästä kehityksestä ovat olleet EUROOPAN RAHOITUSVAKAUSVÄLINE ja Euroopan rahoitusvakausmekanismi.

Solidaarisuustalous → *Ks. Sosiaalinen talous*

Sosiaalifoorumi

Toisenlainen maailma on mahdollinen

Maailman sosiaalifoorumit syntyivät vastavoimaksi MAAILMAN TALOUSFOORUMILLE. Ne ovat kaikille avoimia paikkoja, joissa ihmiset, järjestöt ja ajatukset kohtaavat. Keskustelujen pohjalta muotoillaan uusia poliittisia tavoitteita ja mietitään toimintamuotoja tavoitteiden toteuttamiseksi. Sosiaalifoorumit liitetään yleisesti GLOBALISAATIOLIIKKEEN kehitykseen.

Ensimmäinen Maailman sosiaalifoorumi pidettiin Brasilian Porto Alegressa vuonna 2001. Maailman sosiaalifoorumeja on tämän jälkeen järjestetty vähintään joka toinen vuosi. Lisäksi alueellisia ja paikallisia sosiaalifoorumeja on järjestetty kymmeniä ympäri maailmaa. Suomen sosiaalifoorumeja on pidetty vuosittain vuodesta 2002 lähtien. Suurimmat foorumit ovat koonneet yhteen jopa yli satatuhatta ihmistä.

Maailman sosiaalifoorumilla on peruskirja, jonka periaatteita kaikkien osallistujien on tarkoitus kunnioittaa. Muita sääntöjä tai ehtoja foorumeilla ei ole. Foorumit organisoituvat yleensä työryhmien kautta. Maailman sosiaalifoorumilla on myös kansainvälinen neuvosto ja sihteeristö, jotka organisoivat tapahtuman.

Foorumit kokoavat yhteen kansalaisliikkeitä ja tarjoavat mahdollisuuden keskinäiseen pohdintaan, mutta ne eivät pyri edustamaan maailmanlaajuisia kansalaisyhteiskuntaa kokonaisuudessaan. Kellään ei ole valtuuksia esittää kantoja kaikkien foorumin osanottajien nimissä. Mikään puolue

tai sotilaallinen organisaatio ei voi osallistua Maailman sosiaalifoorumiin. Hallitusten, puolueiden ja virkamieskunnan edustajat voivat kuitenkin osallistua yksityishenkilöinä.

→ www.sosiaalifoorumi.fi

→ www.fse-esf.org

Sosiaalinen talous

Talous voi olla enemmän kuin voiton etsintää

Yhtiöiden pääasiallinen tarkoitus on tuottaa voittoa ja julkisen sektorin julkisia palveluita. Näiden kahden ääripään väliin mahtuu markkinatalouden kytkeytyvää toimintaa, jota kutsutaan sosiaalisiksi taloudeksi. Monet osuuskunnat, säätiöt ja järjestöt luetaan sosiaalisen talouden piiriin. Ne tuottavat usein markkinoilla kaupattavia tuotteita ja palveluita, mutta eri motiiveista kuin normaalit yritykset. Sosiaalisella taloudella on suuri merkitys EU:ssa työllistäjänä ja taloudellisesti.

Osuuskuntia on olemassa monenlaisia. Ne eroavat toisistaan esimerkiksi tarkoitukseltaan, rakenteeltaan ja kooltaan. Tuottajaosuuskunta turvaa omistuksen jakautumisen tasan. Esimerkiksi maataloustuottajien osuuskuntaa ei voi ulkopuolinen ostaa, ellei se ensin muutu pörssiyhtiöksi. Sama pätee kuluttajaosuuskuntiin, kuten S-ryhmään ja osuuspankkeihin: nekkään eivät ole kaupan pääomasijoittajille, vaan jäsenasiakkaat omistavat osuuskunnan kokonaan. Jäsenasiakkailla on myös äänioikeus osuuskunnan vaaleissa.

Sosiaalisen talouden organisaatiot voivat myös puuttua yhteiskunnallisiin ongelmiin ja epätasa-arvoisuuksiin. Esimerkiksi Tanskassa, jossa suuret energiayhtiöt sijoittavat tuulivoimaan vähemmän kuin kuluttajat haluaisivat, osuuskunnat ovat tarjonneet vihreän vaihtoehdon. Miltei neljännes sikkäläisestä tuulivoimasta on kuluttajien omistamien osuuskuntien tuottamaa.

Ruotsissa 548 000 ihmistä kuului vuonna 2012 asunto-osuuskuntiin. Ruotsissa myös noin joka yhdeksäs esikoulupaikka on vanhempien omistaman osuuskunnan tarjoama, Ranskassa jopa joka viides. Järjestöpohjaisia lastentarhoja toimii erityisesti Isossa-Britanniassa, jossa ne rekisteröityvät

hyväntekeväisyysjärjestöiksi ja saavat siten verohelpotuksia. Etenkin globaalin etelän maissa sosiaalinen talous kytkeytyy usein muihin yhteiskunnallisiin liikkeisiin. Jotkut puhuvat sosiaalisen talouden sijaan mieluummin laajemmin solidaarisuustaloudesta.

- www.pellervo.fi
- www.commonswiki.fi
- www.hsb.se

Sosiaaliset yritykset → *Ks. Sosiaalinen talous*

Sosialismi

Idealismia vai solidaarisuutta?

Sosialismilla viitataan yhteiskuntateoriaan tai -ajatteluun, joka tavoittelee tuotantovälineiden sekä tuotannon jakelun ja vaihdon yhteisomistusta aineellisen tasa-arvon saavuttamiseksi. Sosialistista ajattelua luonnehtivat solidaarisuuden, yhteistyön ja vastavuoroisuuden ihanteet.

Sosialistisia ihanteita on tavoiteltu ja voidaan tavoitella hyvin eri tavoin lähtien aina keskitetystä valtiolähtöisestä hallinnoinnista päätyen päätöksentekomalliin, jossa valta on hajautettu itseään hallinnoiville yhteisöille.

Sosialistisia ajatusmalleja on kritisoitu runsaasti kautta sen historian. Niitä pidetään usein joko idealistisina ja epärealistisina malleina tai toisaalta niiden ei uskota edistävän taloudellisia päämääriä ja esimerkiksi taloudellista tehokkuutta kapitalismin tavoin. 1900-luvun loppupuolella ja sen jälkeen sosialismin kritiikki voimistui etenkin etenkin Neuvostoliiton ja muiden niin sanottujen reaaliosialististen maiden romahtamisen jälkeen.

- www.sosialistiliitto.org
- www.rosalux.de

Subprime-kiisi → *Kts. Finanssikriisi ja luottovelkakirjat*

Suhteellinen etu → *Ks. Teollisuuspolitiikka*

Suora sijoitus

Kehityksen edellytyksestä verokilpailuun

Ulkomailta tulevalla suoralla sijoituksella tarkoitetaan investointia, joka antaa ulkomaiselle sijoitukselle valtaa ostamassaan yrityksessä. Suorien sijoitusten keskeinen kysymys on se, onko niistä hyötyä maiden talouskehitykselle. Tutkimus ei anna yksiselitteistä vastausta kysymykseen.

Kansainvälisten pääomavirtojen vapauttaminen oli yksi 1990-luvulla käynnistyneen uusliberalistisen talouden GLOBALISAATION tunnuspiirre. Pääomien vapaan liikkumisen ajateltiin johtavan tehokkaaseen resurssien käyttöön: yhteen maahan kertyvät säästöt kanavoituisivat taustalla olevan ajatusmallin mukaan investoinneiksi sinne, missä pääomasta on pulaa.

1970- ja 1980-luvuilla vahva riippuvuus ulkomaisesta pääomasta on johtanut keskimääräistä alempiin bruttokansantuotteisiin ja keskipalkkoihin. 1980-luvun jälkeen suorista investoinneista hyötyneet maat, kuten Taiwan ja Etelä-Korea, yhdistivät suorien investointien houkuttelun talouden vahvaan säätelyyn, kuten vaatimuksiin kotimaisten ja ulkomaisten yhtiöiden yhteisyrityksistä, rajoituksiin pääomien kotiuttamisille ja paikallisille, kehittyville teollisuudenaloille annettuun tukeen.

1990-luvulta alkaen vaikuttaa, että ulkoa tulevilla rahavirroilla ei keskimäärin ole enää merkittävää vaikutusta talouskasvuun — ei hyvässä eikä pahassa. Tämä keskiarvotulos tukee näkemystä, jonka mukaan suorien investointien hyödyt riippuvat siitä, miten investointeja säädellään.

Uusliberaalin talouden globalisaation malliesimerkkeinä mainitaan usein Kiina ja Etelä-Korea. Ne ovat kuitenkin teollistuneet aktiivisen teollisuuspolitiikan keinoin. Kiina on kokonsa vuoksi onnistunut Taiwanin ja Etelä-Korean (sekä aiemmin myös Euroopan) esimerkkien mukaan vaatimaan ulkomaisilta investoijilta hyötyjä itselleen. Vain harvat liiketoimintalat ovat menestyneet ilman valtion aktiivista alkupanosta.

Talouden uuskieli

Puhetta ilman sisältöä

Talouden uuskielellä viitataan puhetapoihin, jotka sementoivat taloudellisen ajattelutavan ylivaltaa yhteiskunnallisessa keskustelussa ja jotka tekevät vaihtoehtoiset puhetavat vaikeiksi. Uuskielen ajatus liitetään kirjailija George Orwelliin, joka kehitti ajatuksen uuskielestä kuvaamaan etenkin totalitarististen poliittisten järjestelmien kielenkäyttöä. Uuskielen tarkoituksena ei ole tarjota tietoa tai tuottaa keskustelua. Se tuottaa ja toistaa sanoja, joiden merkityksiä kukaan ei välttämättä enää tiedosta, tunnista tai muista.

Uuskielen sanojen varsinaisia merkityksiä on yleensä lähes mahdoton ymmärtää, ja sitä käyttävät yleensä ne, joilla ei ole mitään – tai vain vähän – sanottavaa. Talouden uuskielen käytön myötä myös vaihtoehtoiset ajatukset muuttuvat vaikeammiksi. Talouden uuskieleen törmää nykyään mediassa, politiikassa, tiedemaailmassa ja kahvipöytäkeskusteluissa.

Ajankohtaisia esimerkkeinä talouden uuskielestä ovat sanat kuten kestävyysvaje, kilpailukyky, muutospainne, innovaatiot, kustannustehokkuus, dynaamiset vaikutukset, tehostaminen, osaamistarve, maltillinen talouspolitiikka, julkisen talouden kestävyys, vastuullinen talouspolitiikka, joustavuus, menestystekijät, toimintaedellytykset, epävarmuustekijät, tulevaisuuden haasteet, rakenteelliset uudistukset ja talouden pakot.

Talous

Onko talous katsojan silmässä?

Taloudella tarkoitetaan monia asioita. Talous on mahdollista ymmärtää esimerkiksi tuotantona, riistona, vaihtona tai instituutioiden joukkona. Nykyinen talousjärjestelmä on yksi talouden järjestämisen tapa monien eri vaihtoehtojen joukossa.

Valtavirran KANSANTALOUSTIETEESSÄ talouden piiriin lasketaan yleisesti kaikki erityisesti markkinoilla tapahtuva vaihto, jossa raha vaihtaa omistajaa. Tällöin esimerkiksi kotityö, vaihtokauppa, omavaraisviljely tai jokamiehenoikeuksiin kuuluva keräily rajataan talouden ulkopuolelle. Määritelmä tuntuu luontevalta, koska nimenomaan raha on keskeinen taloutta koskevilla mielikuvissa.

Osa taloustieteestä käsittelee taloutta vaihtoa laajemmin: tuotantona tai riistona. Tuotanto tarkoittaa niiden olosuhteiden tutkimista, joissa tavaran ja palveluiden tuottaminen tapahtuu. Riiston käsite lisää tähän havainnon usein epäsymmetrisistä valta- ja omistussuhteista. Tuotanto-olosuhteet ovat tulosta työnantajan ja työntekijän neuvottelusta, joko suoraan tai liittojen välityksellä. Kuitenkin roolinsa vuoksi työntantajalla on käytännössä aina enemmän valtaa vaikuttaa työn ehtoihin.

UUSKLASSISESSA TALOUSTIETEESSÄ eroja ihmisten ostovoimassa ei usein pidetä ongelmallisena. Taustalla on ajatus, jonka mukaan toiset ovat halukkaampia lykkäämään kulutusta eli säästämään. Eriarvoisuudet selitetään näin psykologialla ja henkilökohtaisilla mieltymyksillä. Todellisuudessa kuluttajat ovat markkinoilla hyvin eriarvoisessa asemassa talouden rakenteisiin sisältyvien valtasuhteiden vuoksi.

Suuri osa taloustieteestä tyytyy tutkimaan vain markkinavaihtoa. Tällöin esimerkiksi institutionaaliset ja poliittiset taustatekijät ”vakioidaan” ja työolosuhteet katsotaan ”ulkoisiksi” tekijöiksi, joilla on merkitystä vain kustannusten ja tehokkuuden tuottajana. Näin vaikkapa kuluttajien halujen tutkiminen saattaa johtaa suositukseen työolosuhteiden heikentämistä tuotteiden hintojen laskemiseksi. Varjoon jää se, ettei ihmisten rooleja tuottajina ja kuluttajina voida irrottaa selvästi toisistaan.

Talouskasvu

Tuoko kasvu onnea?

Talouskasvu on ollut olennainen osa ihmisten elinolojen paranemista – mutta se ei aina eikä kaikkialla riitä.

Talouskasvua mitataan yleensä bruttokansantuotteen (BKT) kasvulla. Kasvu tarkoittaa tällöin sitä, että tavaroita ja palveluita tuotetaan enemmän kuin ennen, esimerkiksi edellisenä vuotena. Lähes koko 1900-luvun talous kasvoi nykyisissä teollisuusmaissa, joihin Suomikin lukeutuu. Suomessa poikkeuksia ovat olleet 1930-luvun lama, maailmansotien aika, ja 1990-luvun alun lama.

Yleisesti taloustieteilijät ovat ennustaneet, että eri maiden taloudet saavuttaisivat BKT:n osalta toisensa. Näin ei kuitenkaan ole käynyt. Pitkälti

yhtä mieltä ollaan kuitenkin siitä, että talouden kasvua kiihdyttävät investoinnit ja osaamisen lisääntyminen. Investoinneilla tarkoitetaan rahan tai muun pääoman sijoittamista tuottavaan toimintaan.

Kasvun tavoittelu on muodostunut niin olennaiseksi osaksi talouttamme, että taloutta on vaikea ajatella ilman sitä. Talouden kasvu on yhdistetty elinolojen parantamiseen viimeisen kolmensadan vuoden ajan ja ennen kaikkea teollisuusmaissa. Talouskasvun arvostelijat lähestyvät asiaa toisesta näkökulmasta. Kasvu ei ole itseisarvo vaan keino päämäärien saavuttamiseksi. Valtion taloudenhoidon tavoitteeksi tulisi asettaa esimerkiksi epätaasa-arvon vähentäminen, heikoimpien olojen kohentaminen ja palvelujen parantaminen. Talouskasvu voi olla välttämätön ehto heikoimpien tilanteen parantamiselle, mutta se ei yksin riitä.

Arvostelijoiden mukaan talouskasvu ei saisi tarkoittaa ympäristön tilan huonontumista tai luonnonvarojen hupenemista. Rajalliset resurssit sekä hyvinvointia uhkaavat saasteet ja kasvihuonepäästöt ovat herättäneet uusia kysymyksiä talouskasvusta. Vaikka ympäristötuhot ja luonnonvarojen käyttö suhteessa tuotettuun tavaramäärään on pienentynyt, voimistuva talouskasvu on toistaiseksi tarkoittanut aiempaa suurempaa resurssien kulutusta. KOHTUUTALOUS-ajattelu lähtee liikkeelle tästä lähtökohdasta; erityisesti juuri ympäristöllisesti koko kapitalistisella taloudella on suuria haasteita edessään.

Samaan aikaan kehitysmaissa talouden olisi kehityttävä ainakin sen verran, että äärimmäisestä köyhyydestä vapauduttaisiin. Lopulta talouskasvun hyödyllisyys tai välttämättömyys riippuu vastauksesta kolmeen kysymykseen: Johtaako lisääntyvä kuluttaminen onneen, vai olisiko yksinkertaisempi elämä ihmisille parempi? Voidaanko globaali talouskasvu yhdistää vähäisempään luonnonvarojen käyttöön esimerkiksi lisäämällä aineettomia palveluja, vai onko talouskasvun ja vähäisempien resurssien käytön ja pienempien päästömäärien välillä aina ristiriita? Onko talouskasvun maksimoiminen paras tapa parantaa ihmisten elinoloja, vai pitäisikö tavoitteita muuttaa?

Talouskriisi → *Ks. finanssikriisi*

Tarjonta → *Ks. Kysyntä*

Tehokkaiden markkinoiden hypoteesi

Voivatko rahoitusmarkkinat toimia tehokkaasti?

Tehokkaiden markkinoiden hypoteesilla tarkoitetaan UUSKLASSISEEN TALOUSTIETEESSEEN ja erityisesti rahoituksen tutkimukseen usein yhdistettyä ajatusta, jonka mukaan rahoitusmarkkinat ovat itsessään tehokas väline ohjaamaan rahoitusta parhaiten kannattaviin sijoituksiin. Taloustieteilijä Eugene Faman vuonna 1965 julkaisema artikkeli *Random Walks in Stock Market Prices* oli merkittävässä roolissa nostamassa ajatusta tehokkaista markkinoista rahoituksen tutkimuksen valtavirtaan.

Hypoteesi pohjautuu oletukseen, jonka mukaan FINANSSIMARKKINOILLA ARVOPAPERILLE kulloinkin noteeratut hinnat heijastavat luotettavasti arvopapereiden sen hetkistä todellista arvoa ja tuottopotentialia. Tämä on mahdollista, jos sijoittajilla ajatellaan olevan aina käytössään ajantasainen, täydellinen tieto kunkin arvopaperin sisällöstä ja riskeistä.

Useat finanssikriisit ja niihin pohjautuvat empiiriset tutkimukset ovat vieneet pohjaa tehokkaiden markkinoiden hypoteesilta. Hypoteesi on tästä huolimatta jäänyt elämään heikompana versiona. Version kannattajat tunnustavat, että rahoitusmarkkinoiden toiminta ei aina ole tehokasta. Eri markkinatoimijoiden tiedot osakkeiden arvostuksista poikkeavat toisistaan, eikä hintakehitys aina heijastele todellista tuottopotentialia. Tästä huolimatta tehokkaiden markkinoiden hypoteesilla on ansionsa.

Vuoden 2008 kriisi käänsi kansantaloustieteen valtavirran kriittisemmäksi myös tehokkaiden markkinoiden hypoteesin heikkoa versiota kohtaan. Rahoitusmarkkinoiden kyky ohjata rahoitusta tehokkaasti tuottavimpiin kohteisiin on pidemmällä aikavälillä puutteellinen. Tästä huolimatta usko tehokkaista markkinoista elää edelleen monissa tieteellisissä julkaisuissa ja etenkin käytännön talouspolitiikassa.

Teollisuuspolitiikka

Teollisuuspolitiikalla luodaan tulevaisuuden varallisuutta

Mitkä yritykset ja tuotannonalat menestyvät? Mille aloille syntyy työpaikkoja ja kuinka paljon? Miten liiketoiminta jakautuu alueellisesti? Miten tehdä asioita pienemmällä hiilijalanjäljellä? Näihin kaikkiin asioihin voi vaikuttaa teollisuus- ja elinkeinopolitiikalla. Niitä määrittelevät muun muassa kansainväliset kauppasopimukset ja EU:n kilpailusäännöt.

Suomen teollisuuspolitiikan kivijalka on ollut aiempina vuosikymmeniä valtionyhtiöissä. Valtio perusti toisen maailmansodan jälkeen yhtiöitä aloille, joita pidettiin strategisesti tärkeinä tai joiden uskottiin menestyvän tulevaisuudessa. Kansainväliset teollisuuspolitiikan tuulet kääntyivät 1980- ja 1990-luvuilla. Valtionyhtiöissä trendiksi tuli valtion omistuksista luopuminen. Valtionyhtiöiden yksityistäminen oli osa houkuttelevan ympäristön luomista ulkomailta tuleville suorille sijoituksille.

Tukipilarina oli valtavirtataloustieteen suhteellisen edun teoria. Sen mukaan valtion kannattaa erikoistua hyödykkeisiin, joita se pystyy tuottamaan suhteellisesti tehokkaammin kuin muut maat. Sitä vahvistettiin muun muassa Maailmanpankin ja IMF:n piirissä käynnistyneillä tutkimuksilla, jotka keskittyivät etsimään valtion säätelyn aiheuttamia vääristymiä markkinoilla.

Taloushistoria ei tue suhteellisen edun teoriaa. Jos Suomi olisi 1950-luvulta eteenpäin luottanut markkinoiden itseään ohjaavaan voimaan ja sen hetkisiin kilpailuvaltteihin, eläisimme yhä edelleen metsästä ja puuteollisuudesta. Tällöin kuitenkin katsottiin tärkeäksi ohjata tuotantorakennetta vastaamaan tulevaisuuden tarpeita aktiivisella teollisuuspolitiikalla.

1980-luvulta lähtien Suomessa tehtiin valtionyhtiöistä pörssiyhtiöitä. Alue- ja työllisyyspolitiikka jäivät taka-alalle. Uusien toimialojen kehitystä alettiin ohjata valtio-omistusten sijaan ensisijaisesti yrityksille suunnattujen tutkimus-, tuotekehittely- ja muiden tukien avulla. Teollisuuspolitiikalle tuli samoihin aikoihin uusia rajoja esimerkiksi EU:N ja MAAILMAN KAUPPAJÄRJESTÖJEN WTO:N sääntöjen myötä. Teollisuuspolitiikan rooliksi jäi pitää kiinni valtionomistuksista strategisesti tärkeillä toimialoilla tai osa-alueilla, joissa markkinoiden ei katsottu syystä tai toisesta toimivan kunnolla.

Tarve aktiiviseen teollisuuspolitiikkaan kasvaa ilmastonmuutoksen, öl-

lyvarantojen vähenemisen ja muiden tulevaisuuden uhkakuvien myötä. Historian todistusvoima puhuu aktiivisen teollisuuspolitiikan puolesta. Esimerkiksi Etelä-Korea seurasi 1980-luvulla menestyksekkäästi Japanin ja Euroopan maiden aiemmin käyttämää strategiaa valtionyhtiöiden kautta tapahtuvasta kehityksestä, ja myös Kiina on kehittynyt aktiivisen teollisuuspolitiikan suojassa.

Tobinin vero → *Ks. Globaalit verot*

TRIPS

Patentteja ja kalliimpia lääkkeitä

TRIPS (Trade-Related Intellectual Property Rights) on MAAILMAN KAUPPAJÄRJESTÖN WTO:N alainen sopimus, joka koskee henkisiä teollis- ja tekijänoikeuksia eli immateriaalioikeuksia. Sen alaan kuuluvat esimerkiksi patentit, tekijänoikeudet ja tuotemerkit.

TRIPS-sopimus solmittiin vuonna 1995. TRIPSiin sisältyvä tiedon hallinnointi ja omistaminen on yksi talouden globalisaation kiistellyimmistä puolista. Monien mukaan TRIPS on kenties tuhoisin ja vaarallisin WTO-sopimuksista, koska se vaikuttaa esimerkiksi lääkkeiden, siementen ja koulutuksen saatavuuteen. Suurimman haasteen TRIPS on synnyttänyt maailman köyhille ja yleisemmin kehitysmaille.

Kiistoja ovat aiheuttaneet etenkin elämänmuotojen ja lääkkeiden patentointiin liittyvät säädökset. Yhden sopimuksen kiistellyimmän kohdan mukaan WTO:n jäsenmaiden pitää antaa patenttien omistajille, jotka ovat usein ylikansallisia yhtiöitä, väliaikainen monopoli tai lisenssi patentoituun ”keksintöön”. Esimerkiksi lääkepatentin haltijalle TRIPS takaa 3–20 vuoden lisenssin. Tämä varmistaa tuotteen pitkän saatavuuden mutta samalla estää halvempien, niin sanottujen geneeristen lääkkeiden kehittämisen ja myynnin.

Lääkkeiden lisäksi kiistoja on herättänyt myös elämänmuotojen kuten geenien ja kasvien osien patentointi. Nämä keksinnöt saattavat kuitenkin olla niin sanottua ihmiskunnan yhteistä tietoperimää, jonka yritys on

ainoastaan patentoinut. Geeniteknologia tuottaa uusia geenejä, jotka ovat immateriaalioikeuksien piiriin kuuluvia keksintöjä. Kun esimerkiksi siemenet patentoidaan ja niistä tulee yksityisomaisuutta, köyhiltä katoaa oikeus ja mahdollisuus näiden lajien viljelyyn.

Tullit

Kauppapolitiikan kiistakapula

Tullit ovat veroja tai maksuja, joita kannetaan maahan tuotavista tuotteista valtion tulojen kartuttamiseksi tai tiettyjen tuotteiden tuonnin hillitsemiseksi. Tulleja voidaan periä eri kriteerein, kuten arvon, koon, painon tai määrän mukaan. Tulli voidaan säätää myös niin suureksi, että tietyn tuotteen tuonti käy kannattamattomaksi ja loppuu kokonaan.

Erityisesti kehitysmailla on usein vahva intressi suojella omaa tuotantoaan tulleilla. Toisaalta myös monet rikkaammat maat suojelevat tiettyjä teollisuudenaloja tullien avulla syistä, jotka liittyvät esimerkiksi työllisyyteen, aluepolitiikkaan tai huoltovarmuuteen (esimerkiksi kotimaisen ruoan riittävyteen).

Tullien taloudellinen merkitys vaihtelee riippuen maan hallinnon ja talouden luonteesta. Jos maan veronkantokyky on heikko talouden toimiesä rahatalouden ulkopuolella, tulleista saatavien tulojen merkitys valtiontaloudelle on usein hyvin suuri.

Lähes kaikki maailman maat suojasivat tuotantoaan korkeilla tulleilla valtaosan 1900-luvusta. Niitä lähdettiin alentamaan 1980-luvulla osana valtaan nousutta talousajattelua, jota luonnehditaan usein uusliberalistiseksi. Tulleja on alennettu etenkin MAAILMAN KAUPPAJÄRJESTÖ WTO:SSA neuvotteluilla sopimuksilla sekä alueiden välisissä ja maiden kahdenvälisissä neuvotteluissa. Kehitysmaissa tulleja poistettiin usein kansainvälisten rahoituslaitosten, erityisesti maailmanpankin ja KANSAINVÄLISEN VALUUTARAHASTON IMF:N rakennesopeutusohjelmien seurauksena.

Tuloerot

Hyvinvointi ei pisaroi rikkailta köyhille

1980-luvulla kansantaloustieteen ja sitä kautta politiikan valtavirtaan nousi UUSKLASSINEN TALOUSTIEDE, jonka monet edustajat näkivät tuloerot talouskasvuun nähden toissijaisena kysymyksenä. Pienen ryhmän vaurastumisen ajateltiin hyödyttävän kaikkia. Hyvinvoinnin ajateltiin ”pisaroidaan” ylhäältä alas, kun rikkaat käyttävät omaisuuttaan investointeihin ja kuluutukseen. Käytännössä osa varoista jää kuitenkin joko makaamaan pankkileille tai kanavoituu rahoitusmarkkinasijoituksiin.

Korkeiden tuloerojen on havaittu johtavan spekulatiivisten sijoitusten kasvuun, kun rikkaat yksityishenkilöt, investointipankit ja muut sijoittajat etsivät varoilleen tuottavia sijoituskohteita ja nopeita voittoja. Spekulatiiviset sijoitukset ruokkivat hyödykkeiden ja rahoitusmarkkinoiden hintakuplia, mikä huomattiin jo vuoden 1929 talousromahduksen yhteydessä.

Konservatiivisesta talousajattelustaan perinteisesti tunnettu KANSAINVÄLINEN VALUUTARAHASTO IMF on viime vuosina tehnyt tutkimusta tasaisen tulonjaon yhteydestä talouden vakauteen. Kasvukaudet ovat IMF:n ja monien muiden tutkimusten mukaan olleet pisimpiä valtioissa ja alueilla, joissa tulonjakoon on kiinnitetty huomiota.

Toisen maailmansodan jälkeen alkoi pitkä kansainvälisen talouskasvun ja vakauden kausi. Sen yksi oleellinen elementti oli tuloerojen tasaaminen vahvasti progressiivisella veropolitiikalla. Tuloerojen tasaaminen on välttämätöntä pitkän aikavälin talouskasvulle. Lyhytnäköiset budjettileikkaukset kostaavat, jos ne luovat pitkäaikaistyöttömyyttä tai vähentävät muilla tavoilla talouskasvun kannalta välttämätöntä kuluttajien ostovoimaa.

Ymmärrys eriarvoisuuden ongelmista on lisääntymässä. Tasa-arvoisemmissa maanosissa talouden kasvu on nopeampaa. Lisäksi monilla sosiaalipolitiikan alueella eriarvoisuus näyttäisi olevan itsessään ongelmia tuottava tekijä riippumatta köyhien tai rikkaiden absoluuttisesta tulotasosta. Paljon keskustelua herättäneessä Spirit Level -kirjassaan Richard Wilkinson ja Kate Pickett osoittavat eriarvoisuuden tuottavan kielteisiä ilmiöitä esimerkiksi terveyden, väkivallan ja vankilatuomioiden muodossa.

Uusklassinen taloustiede

Taloustiede jota päättäjät kuuntelevat

Uusklassisen taloustieteen taustalla on ajatus, jonka mukaan taloustiede voi selvittää ”talouden lainalaisuuksia” jokseenkin samalla tavalla kuin fysiikka selittää luonnon lainalaisuuksia. Etenkin aiemmin uusklassinen taloustiede on nojannut myös hyvin mekanistisiin ajatuksiin valtion ja markkinoiden suhteesta. Vaikka keskustelu uusklassisen taloustieteen sisällä on muuttunut moniäänisemmäksi, pätevät monet vanhat tausta-ajatukset edelleen. Näitä ovat esimerkiksi ajatus kuluttajista itsenäisinä, omaa etuaan maksimoivina yksilöinä. Myös esimerkiksi TEHOKKAIDEN MARKKINOIDEN HYPOTEESI on ollut vaikutusvaltainen opinkappale.

1980-luvulla kansantaloustieteessä tapahtui suunnanmuutos, kun uusklassinen taloustiede nousi käytännössä ainoaksi politiikan julkisuudessa käytetyksi taloustieteen malliksi. Sen valta-asema oli ollut jo aiemminkin vahva, mutta ei yhtä yksiselitteinen. Tieteen suunnanmuutos vahvisti käsitystä taloudesta mekanistisena ja matemaattisena järjestelmänä. Samaan aikaan muiden yhteiskuntatieteiden kenttä pirstaloitui, ja niiden merkitys yhteiskuntien suunnittelussa väheni.

UUSLIBERALISMI yhdistetään usein uusklassisen taloustieteen äärimmäisiin tulkintoihin. Uusklassisen taloustieteen vaihtoehtoja ja kriitikoita ovat esimerkiksi KEYNESILÄISYYS ja FEMINISTINEN TALOUSTIEDE.

Uuskolonialismi

Valtaa ilman virallista hallintaa

Uuskolonialismilla tarkoitetaan kolonialististen eli siirtomaavallan aikaisten valtasuhteiden pysyvyyttä, vaikka varsinainen kolonialistinen maailmanjärjestelmä onkin purkautunut. Käsitteellä viitataan vahvempien, voimakkaampien ja varakkaampien maiden ja alueiden tapaan tai kykyyn käyttää valta-asemaansa ilman virallista kolonialismia.

Uuskolonialismi voi tarkoittaa kulttuurista, taloudellista tai sosiaalista valtaa, jota varakkaammat maat ulottavat köyhempiin ja heikompiin maihin. Uuskolonialistinen valta poikkeaa kolonialistisesta järjestelmästä siten, että kolonisoivat vallat eivät virallisesti pidä hallussaan maata, resursseja tai

poliittisia instituutioita. Tuloksena on kuitenkin yhtä lailla epäsymmetrisen valta-asetelma, jota luonnehtii riippuvuusuhde.

Maaikentalouden näkökulmasta voidaan sanoa, että esimerkiksi rakennesopeutusohjelmat, kehitysmaiden velkaongelma, vapaakauppa ja BRETTON WOODS -järjestelmän instituutiot ovat osaltaan pitäneet ja pitävät yllä uuskolonialistisia valtasuhteita.

Uusliberalismi

Minimivaltion oppi

Uusliberalismilla tarkoitetaan taloudellista ideologiaa, jonka mukaan suurimpina esteinä kapitalistiselle talouskasvulle ovat hallitusten asettamat rajoitteet ja niiden harjoittama talouden ja yhteiskunnan ohjaus. Uusliberalistien mukaan etenkin hyvinvointiyhteiskunnissa valtion rooli on nousut liian suureksi.

Uusliberalismista tuli varteenotettava ja osittain hallitseva opinkappale 1970-luvun puolivälissä, kun keynesiläisyyden nähtiin ajautuneen kriisiin ja uusliberalismin oppi-isänä tunnettu Friedrich von Hayek voitti taloustieteen Nobelin palkinnon. 1980-lopulla niin sanottu WASHINGTONIN KONSSENSUS vahvisti entisestään uusliberalismin asemaa suhteessa keynesiläisyyteen ja sosialidemokratiaan.

Usein sanotaan, että uusliberalismi on käsite, jota käyttävät vain opin vastustajat. Kuitenkin vuonna 1947 perustetun Mont Pelerinin yhdistyksen jäsenet kutsuivat itseään yleensä liberaaleiksi. Von Hayekin ympärille kokoontunut yhdistys halusi puolustaa yksilön ja markkinoiden vapauksia kollektivistisia ideoita vastaan. Yksilön vapaudet, yksityinen omistusoikeus ja vapaat markkinat edustivat hyvää, kaikki kollektivistiset eli yhteisölliset ideat pahaa.

Uusliberalismiksi voidaan nimittää sellaisia suuntauksia, jotka kannattavat talousliberalistisia uudistuksia ja sääntelyn purkamista eli deregulaatiota. Uusliberalisti voi kuulua mihin poliittiseen puolueeseen tahansa, vaikka perinteisen vasemmisto-oikeisto-jaon näkökulmasta talousliberalismi on oikeistolainen aate.

Uusliberalismin nousu alkoi pienistä tapahtumista ja valinnoista 1960-luvulla ja 1970-luvun alussa. Uusliberalistisen politiikan voittokulun voi sanoa

alkaneen 1980-luvun alussa Yhdysvaltojen presidentin Ronald Reaganin ja Ison-Britannian pääministerin Margaret Thatcherin aikakausilla. Uusliberalististen valintojen vaikutukset ovat kasautuneet ja samalla ohjanneet maailman sellaiseen suuntaan, joka monien mielestä on lisännyt ihmisten ja alueiden välistä epätasa-arvoisuutta.

Valuutanvaihtovero → *Ks. Globaalit verot*

Valuuttakeinottelu

Kun punta kaatui

Valuuttakeinottelu on kaupantekoa valuutoilla lyhyen aikavälin taloudellisen hyödyn saamiseksi. Pyrkimyksenä on ennustaa oikein valuuttakursseissa tapahtuvia muutoksia. Keinottelussa voidaan käyttää apuna valuuttafutuuureita, joita myydään JOHDANNAISMARKKINOILLA. Futuurien avulla sijoittajat voivat sopia etukäteen hinnan kaupalle, joka tapahtuu vasta myöhemmin.

Nykyään suurin osa valuuttakursseista on kelluvia, eli valuuttojen arvot määräytyvät markkinoilla kysynnän ja tarjonnan mukaan. Vaihtoehtona ovat aiemmin yleisesti käytetyt kiinteät valuuttakurssit, jolloin valuuttojen arvoja muutetaan erillisillä päätöksillä tai kurssi on sidottu toisen valuutan kurssiin.

Valuuttakauppa oli pitkään valtioiden vahvasti sääntelemää. Valuuttaa saattoi vaihtaa vain erikseen haettavalla luvalla. Tällöin valuuttakeinotteluun ei juuri esiintynyt. 1980-luvulla ja sen jälkeen toteutetun finanssimarkkinoiden deregulaation seurauksena myös valuutanvaihdon sääntely poistettiin ja valuuttakeinottelulle avautuivat nopeasti kasvavat markkinat.

Valuuttakeinottelulla voidaan vaikuttaa keinottelun kohteena oleviin valuuttoihin. Tämä on mahdollista, jos keinotteluvaluutta sekä talous ovat heikkoja ja sijoittajien käytettävissä olevat varat suuria. Kuuluisin esimerkki tällaisesta keinottelusta on Ison-Britannian punnan kaatuminen vuonna 1992. Suursijoittaja George Soros onnistui yhdessä muiden sijoittajien kanssa keinottelemaan puntaa vastaan siten, että punta jouduttiin deval-

voimaan. Sijoittajajoukko käytti 10 miljardin punnan edestä rahaa hyök-
käykseen puntaa vastaan. Iso osa summasta oli lainattua.

Keinottelu toteutettiin siten, että sijoittajajoukko lähti myymään puntaa johdannaismarkkinoilla enemmän kuin heillä sitä tosiasiaassa oli. Kun tarpeeksi moni lähti myymään valuutta, keskuspankin täytyi tukea sitä tukiestoin. Ison-Britannian keskuspankki käytti 15 miljardia puntaa valuuttansa tukemiseen. Lopulta keinottelu kasvoi kuitenkin niin suureksi, että punta oli pakko devalvoida eli sen arvoa oli heikennettävä suhteessa muihin valuuttoihin. Sijoittajat jotka olivat luottaneet arvon alenemisen ja sopineet valuuttafutuuri-kaupoissaan alhaisen hinnan, tekivät suuria voittoja toteutuneissa kaupoissaan.

Valuuttakeinottelu nousi otsikoihin myös vuonna 1998 Kaakkois-Aasian valuuttakriisissä, jolloin usean maan valuutat romahtivat peräjälkeen. Valuuttakriisi vaikutti myös valuutanvaihtoveroa (ks. GLOBAALIT VEROT) ajavan Attacin syntyyn.

Valuuttakriisi → *Ks. Valuuttakeinottelu*

Vapaakauppa

Miten vapaata on vapaakauppa?

Kansainvälisen kaupan säätelyä ja tulleja on purettu erityisesti 1980-luvulta lähtien MAAILMAN KAUPPAJÄRJESTÖSSÄ ja muilla KAUPPOLIITIKAN keinoilla. Tätä kehitystä kutsutaan usein vapaakaupaksi. Vapaakaupan ajatuksen mukaan kansainvälisestä kaupankäynnistä tulee sitä vapaampaa, mitä vähemmän valtiot valvovat ja säätelevät sen pelisääntöjä. Kannattajien mukaan vapaakauppa rohkaisee kansakuntia erikoistumaan ja tuottamaan niitä tuotteita ja hyödykkeitä, joita ne voivat tuottaa tehokkaimmin. Tämä niin sanottu suhteellisen edun teoria on kuitenkin kiistanalainen.

Valtiot voivat esimerkiksi TEOLLISUUSPOLIITIKAN keinoin vaikuttaa siihen, mitkä niiden suhteelliset edut nyt ja tulevaisuudessa ovat. Kaikki teollisuusmaat ja nousevat kehitysmaat ovat ainakin jossain vaiheessa sään-

nelleet ulkomaankauppaa ja suojanneet tiettyjä talouden aloja aktiivisella teollisuuspolitiikalla.

Vapaakauppa on vapaampaa ja suotuisampaa rikkaille maille kuin köyhille maille. Teollisuusmaat, joilla on ollut enemmän saneluvaltaa vapaakauppasopimuksissa, ovat edistäneet vapaakauppaa usein lähinnä niillä aloilla, joiden vapaakauppa hyödyttää niiden omia etuja. Kehitysmaille tärkeämmät alat, kuten maatalous, on jätetty vapaakaupan ulkopuolelle. Kehitysmaiden osallistumista kansainväliseen talouteen heikentävät esimerkiksi maataloustuet ja eri maiden tai alueiden asettamat tuotestandardit. Monet EU-direktiivit toimivat käytännössä vapaakaupan esteinä kehitysmaiden tuotteille.

GLOBALISAATIOLIIKE tuli etenkin 2000-luvun vaihteessa tunnetuksi vapaakaupan kritiikistä. Vaikka vapaakauppa tuottaisikin talouskasvua, ei ole takeita siitä, että kasvu jakautuisi tasaisesti, sillä se edistää usein suurirytysten etuja. Vapaakaupan ei uskota edistävän oikeudenmukaisuutta tai sosiaalisesti tasa-arvoista taloutta vaan ennen kaikkea syventävän taloudellista epätasa-arvoisuutta sekä maiden välillä että niiden sisällä. Vapaakaupan ympäristöhaitat ja sosiaaliset seuraukset jäävät valtioiden ja julkisen talouden kannettaviksi.

Globaalin ja rajoittamattoman vapaakaupan vaihtoehtoiksi esitetään usein kaupankäynnin poliittista ohjausta kuten tiettyjen tuotannonalojen suojaamista tai alueellisen ja paikallisen kaupan lisäämistä. Kaupan demokraattinen hallinta nähdään ainoana keinona taata kaupan seurausten oikeudenmukaisuus.

Vapaatuotantoalue

Väljiä sääntöjä suuryhtiöille

Vapaatuotantoalueet eli erityistuotantoalueet ovat valtioiden sisälle rakennettuja alueita, joissa toimivat yritykset nauttivat joko verohelpotuksista tai väljemmistä työ- sekä ympäristölaeista tai molemmista. Ensimmäiset nykyaikaiset vapaatuotantoalueet aloittivat toimintansa 1950-luvulla.

Vapaatuotantoalueiden toiminta oli pitkään pienimuotoista. Niin kauan kun vapaatuotantoalueita oli vähän, vallalla olivat tarjoajien markkinat.

Yrityksiä houkuteltiin muutaman vuoden verohelpotuksin, minkä jälkeen niiden ajateltiin vakiinnuttavan toimintansa ja kartuttavan verotuloin myös valtion kassaa. Pienempien tulostavoitteiden ja nykyistä paikallisemman liiketoiminnan maailmassa näin saattoi usein käydäkin.

Vapaatuotantoalueiden todellinen kasvukausi on osa talouden kansainvälistä deregulointia eli sääntelyn vähentelyä. Vuosien 1975 ja 2002 välillä erityistalousalueita tarjoavien valtioiden määrä kasvoi 25:stä aina 116:teen. Vuonna 2006 vapaatuotantoalueita oli Maailman työjärjestö ILO:n mukaan jo 130 maassa, ja niiden määrä kasvaa edelleen.

Nykyään vapaatuotantoalueita räätälöidään erikseen eri aloille: korkean teknologian yrityksille, finanssimarkkinoille, insinööripalveluille, lääke-teollisuudelle ja jopa turistikohteille. Mauritiuksella ja Namibiassa mikä tahansa uusi tehdas voidaan perustaa vapaatuotantoalueena. Verohelpotusten ja tavallisen liiketoiminnan raja hämärtyy. Tietylle alueelle ja ajanjaksolle räätälöidystä poikkeustilasta on näin ollen hiljalleen tullut monissa maissa osa normaalia oikeusjärjestystä.

Valtiovarainministeriö (VM)

Superministeriön valta voi olla demokratiaongelma

Ministereillä ja ministeriöillä on Suomessa suuri valta päättää itse hallinnonalojensa varojen käytöstä. Käytännössä kulutuksen rajoja määräävät kuitenkin valtiovarainministeriön valmistelemat kehysbudjetit. Budjetti-kehukset valmistellaan hallituksen ohjauksessa ja ne hyväksytään eduskunnassa. Kehysbudjetointi on kasvattanut kuitenkin merkittävästi VM:n valtaa yli muiden ministeriöiden.

Ministeriöiden työvoimaa on vähennetty 2000-luvun aikana merkittävästi tuottavuusohjelmilla. Vuonna 2011 alkuperäisessä muodossaan lakautettu tuottavuusohjelma on ollut kuvaava esimerkki talousajattelun ylivallasta: henkilövähennyksiä on pitänyt tehdä riippumatta siitä, johtavatko ne todellisiin kustannussäästöihin, puhumattakaan pidemmän aikavälin sosiaalisista tai edes kansantaloudellisista hyödyistä.

Useat hallitukset ovat 1990-luvun alun jälkeen kasvattaneet VM:n valtaa eri aloilla. Kehysbudjetoinnin lisäksi VM vastaa yleisestä hallinnon kehittä-

misestä, ja on siten ollut avainroolissa liikelaitosuudistusten, tulohajauksen, valtionyhtiöiden yhtiöittämisen ja monen muun uudistuksen taustalla. VM:n valtaa kuntasektorin ohjauksessa on kasvatettu.

Monet politiikan vaikuttajat yli puoluerajojen kannattavat ministeriöiden tonttirajojen höllentämistä, jotta kyettäisiin vastaamaan paremmin hallinnonalat ylittäviin ongelmiin. On kuitenkin ongelmallista, jos kehitys kulkee käytännössä kohti yhden ministeriön ja yhden näkökulman (talouden) ylikorostumista.

Velkakirja → *Ks. Arvopaperi*

Velkakriisi

Rikkaat maat voisivat oppia 30 vuotta kestäneestä kehitysmaiden velkakriisistä

Kehitysmaiden velkakriisi käynnistyi vuonna 1982, kun Meksiko ilmoitti ajautuneensa maksukyvyttömyyteen. Rikkaat maat olivat myöntäneet aiempina vuosikymmeninä kehitysmaihin lainoja. Monen diktaattoreille myönnetyn lainan taustalla oli ollut riski- ja tuottoanalyysin sijaan kylmän sodan suurvaltapolitiikka. Maailmantalous ajautui 1970-luvun lopulla samaan aikaan, kun Yhdysvallat nosti korkotasoaan. Yhä useampi maa ajautui maksukyvyttömyyteen.

Kehitysmaiden velkakriisiä yritettiin ratkoa useilla aloitteilla. Vuonna 1985 esitelty Bakerin suunnitelma juurrutti RAKENNESOPEUTUSOHJELMAT osaksi velkapolitiikkaa. Ohjelma ei ottanut huomioon velkataakan kestävyttä, ja sitä jouduttiin täydentämään vuonna 1989 Yhdysvaltain valtiovarainministeri Nicholas Bradyn mukaan nimetyllä ”Bradyn suunnitelmalla”. Toisin kuin sitä edeltänyt Bakerin suunnitelma, Bradyn malli tarjosi edes jonkinlaisen ratkaisuehdotuksen globaalin etelän maiden velkaongelmaan; kaupallisia velkoja muutettiin matalakorkoisemmiksi mutta pidempikes-
toisiksi velkakirjoiksi.

Myös Bradyn suunnitelma oli riittämätön. Erityisesti monien tulotasol-
taan matalimpien maiden kohdalla alkoi 1990-luvulla näyttää selvältä, että

ne eivät saisi ikinä maksettua velkojaan takaisin. Pelkkiin korkomenoihin kului paljon kallisarvoista ulkomaanvaluuttaa. Maltillisetkin suunnitelmat kehityksestä osoittautuivat mahdottomiksi.

Ensimmäinen versio ylivelkaantuneiden köyhien maiden aloitteesta (Heavily Indebted Poor Countries, HIPC) lanseerattiin vuonna 1996. Sitä uudistettiin osin velkakampanjoitsijoiden luoman paineen ansiosta kolme vuotta myöhemmin. Velkahelpotusohjelma koski ensi sijassa Maailmanpankin ja IMF:n velkoja, mutta myös muita kehityspankkeja, valtioita sekä yksityisiä lainanantajia kannustettiin ottamaan osaa aloitteeseen.

Vuonna 2005 mitätöitävien velkojen määrää hieman laajennettiin uudella monenkeskisen velkahelpotuksen aloitteella (Multilateral Debt Relief Initiative, MDRI). Yhteensä 32 pienituloista maata on käynyt läpi HIPC-ohjelman. Lisäksi neljä maata ovat päässeet alkuun HIPC-prosessissa. Prosessi on vienyt yli kymmenen vuotta maata kohden.

Velan käsittely poliittisena kysymyksenä on ollut 2000-luvulla globaalin velkaliikkeen keskeisin vaatimus. Käytännössä tämä tarkoittaa riippumattomien erityistilintarkastusten suorittamista valtioiden veloista. Tämän jälkeen on mahdollista katsoa, mitkä veloista ovat oikeutettuja, ja mitkä pitäisi mitätöidä saman tien. Esimerkkejä mitätöitävistä veloista ovat diktaattorivelat. Lisäksi velkaliike on vaatinut kansainvälisen velkasovittelun käyttöönottoa, jotta valtioiden konkurssien käsittelyyn olisi olemassa ennakoitava, riippumaton elin.

Velkaliike → *Ks. Velkakriisi*

Velkasovittelumekanismi → *Ks. Velkakriisi*

Verojen välttely → *Ks. Verokilpailu*

Verokilpailu

Kilpailua kohti pohjaa

Verokilpailulla tarkoitetaan valtioiden pyrkimystä houkutella alueelleen ylikansallisia yhtiöitä tai rikkaita yksityishenkilöitä alhaisen verotuksen tai muiden etujen avulla. Sillä viitataan esimerkiksi yhtiö-, palkka- tai pääomaveroja alentamalla käytävään ”kilpailuun”. Laajemmassa merkityksessä siihen laskeetaan mukaan valtion maksamat tuet ja normaalia heikompi sääntely.

Tuet voivat olla esimerkiksi suoria investointitukia tai valtion osallistumista infrastruktuuriin, kuten sähkö- ja tieverkon, rakentamiseen. Yleensä kyse on ylikansallisten yhtiöiden tavoittelusta, sillä vain harva valtio pyrkii hankkimaan merkittäviä lisätuloja ulkomaisilla miljonäärikansalaisilla. Poikkeuksia tähän ovat jotkut veroparatiisit, kuten Sveitsi ja Monaco.

Veroparatiisien lisäksi myös VAPAATUOTANTOALUEET ovat olennainen osa kansainvälistä verokilpailua. Niiden avulla voidaan joko vältellä veroja laillisesti, usein lain porsaanreikiä hyödyntäen, tai kiertää veroja, mikä on aina rikollista. Verokilpailun hyödyt ja haitat jakaantuvat epätasaisesti, ja niitä on usein vaikea mitata. Yleensä kilpailuun aiemmin lähtevät maat hyötyvät enemmän kuin myöhemmin osallistuvat. Esimerkiksi Viron ja Irannin sekä osin myös Suomen voi katsoa hyötäneen verokilpailusta.

Verokilpailua argumentoidaan usein kilpailukyvyyn edistämisellä. Pidemmällä aikavälillä verokilpailu kuitenkin heikentää parlamenttien mahdollisuuksia päättää demokraattisesti verotasostaan ja kerätä julkisten palveluiden vaatimia veroja. Tutkimusten mukaan erityisesti kehitysmaiden vapaatuotantoalueiden välillä käytävän verokilpailun hyödyt valtioille ovat olemattomia tai hyvin usein jopa kielteisiä.

Veroloma

Miten käy, kun loma loppuu?

Verolomalla tarkoitetaan ajallisesti rajattuja verohelpotuksia, joita valtiot myöntävät ulkomaisille yhtiöille suorien sijoitusten toivossa. Verolomia tarjotaan usein maantieteelliseen alueeseen tai tiettyihin toimialoihin sidotuilla vapaatuotantoalueilla, mutta ne voivat koskea myös kaikkia ulkomailta tulevia suoria sijoituksia. Verolomat ovat osa kansainvälistä VEROKILPAILUA.

Verolomia voidaan tarjota myös kuluttajille, mikä tarkoittaa yleensä sitä, että tietyt tuotteet on vapautettu arvonlisäverosta tiettyinä päivinä vuodesta. Tämä käytäntö on yleinen ainakin Yhdysvalloissa, jossa jotkut osavaltiot myöntävät verolomia esimerkiksi ennen koulujen alkua tehtäviin hankintoihin.

Viime aikoina keskustelua ovat herättäneet tapaukset, joissa verolomia hyödyntäneet ylikansalliset yhtiöt ovat lopettaneet tuotannon ja poistuneet lomiam tarjonneesta maasta välittömästi veroloman päätyttyä. Tällöin valtio ei ehdi saamaan yritykseltä lainkaan verotuloja.

→ www.taxjustice.net

Veronkierto → *Ks. verokilpailu*

Veroparatiisi

Salaisuuslait tekevät veroparatiisiin

Veroparatiisilla ei ole yksiselitteistä määritelmää, mutta useimmin käytetty määritelmä on OECD:n muotoilema. Sen mukaan veroparatiisi on valtio tai autonominen alue, joka tarjoaa alhaisen tai nolloverotuksen siellä toimiville ulkomaisille tahoille. Lisäksi olennainen veroparatiisien piirre on erilaiset salaisuuskäytännöt, jotka viime kädessä tekevät mahdolliseksi rahojen kätkemisen. Tyypillistä on myös se, että veroparatiiseissa toimiville yrityksillä ei yleensä ole paikan päällä todellista liiketoimintaa, vaan ne ovat ainoastaan rekisteröityneet veroparatiisiin.

Veroparatiiseja on maailmassa tällä hetkellä noin seitsemänkymmentä. Osa niistä on pieniä saarivaltioita, kuten Cayman-saaret, Bermuda tai Jersey. Moni veroparatiisi sijaitsee kuitenkin suurissa talouskeskuksissa. Esimerkkejä näistä ovat Lontoo, New York ja Singapore. Myös ne tarjoavat ulkomaisille sijoittajille mahdollisuuden käydä kauppaa verovapaasti ja anonyymisti.

Ensimmäinen veroparatiisin esiaste perustettiin 1800-luvun lopulla New Jersey osavaltioon Yhdysvaltoihin. Veroparatiiseille tyypillinen pankkisalaisuus kehitettiin kuitenkin vasta 1930-luvun Sveitsissä. Verolomia

paratiisien määrä ja niihin sijoitetut varat kasvoivat tasaisesti 1960-luvulta eteenpäin. Kasvu kiihtyi huomattavasti 1980-luvulla, kun kansainvälisen kaupan, sijoittamisen ja finanssimarkkinoiden sääntelyä purettiin eli DEREGULOITIIN.

Veroparatiiseja on alettu pitää merkittävänä kansainvälisen politiikan ongelmana erityisesti 1990-luvun lopulta lähtien, kun suuret maailmanjärjestöt heräsivät OECD:n johdolla ymmärtämään veroparatiisitalouden mittasuhteet. Veroparatiisien salaisuuslait paitsi mahdollistavat veronkieron myös helpottavat rahanpesua ja näin kansainvälisen rikollisuuden rajoittamista. Vuoden 2008 rahoitusmarkkinakriisi nosti veroparatiisiongelman laajempaan keskusteluun. Toimet ovat kuitenkin jääneet toistaiseksi puolittaisiksi.

Tärkeimpiä haasteita veroparatiisitalouden torjunnassa ovat muun muassa pankkisalaisuuslakeihin puuttuminen, veroviranomaisten kansainvälisen tiedonvaihdon automatisointi, yhtiöiden maakohtaisen raportointivastuun laajentaminen tuloistaan ja veroistaan sekä köyhien maiden verohallintojen vahvistaminen. Kansainvälinen tutkija- ja kampanjajärjestö Tax Justice Network puhuu nykyään veroparatiisien sijaan finanssisalaisuusalueista (engl. Financial secrecy jurisdictions). Salaisuuslait tai -käytännöt tekevät veroparatiisin.

→ www.taxjustice.net

Verosuunnittelu → *Ks. verokilpailu*

Vihreä talous

Viherpesua vai aitoja ratkaisuja?

Vihreä talous on kattoterminä toimille tai tavoitteille, jotka tähtäävät luonnonvarojen käytön ja ympäristöriskien minimointiin. Näihin tavoitteisiin yhdistetään usein vaatimuksia sosiaalisesta tasa-arvosta ja hyvinvoinnista.

Käytännössä vihreä talous on tarkoittanut esimerkiksi uusiutuvan energian käytön lisäämistä, rakennusten energiatehokkuuden paran-

tamista, parempaa liikennesuunnittelua, kaavoitusta sekä vesi- ja jätehuoltoa.

Vihreän talouden ongelmana on nähty käsitteen epämääräisyys ja ”viherpesun” eli tyhjän imagonkohoutuksen vaara. Lisäksi riskinä on markkinamekanismin ulottaminen yhä uusille alueille kuten juomaveteen, joka on luonteeltaan kauppatavaran sijaan JULKISHYÖDYKE.

Vipurahasto → *Ks. Hedge-rahasto*

Vuosittuhattavoitteet → *Ks. Köyhyys*

Washingtonin konsensus

Eikö köyhyys loppunutkaan?

Washingtonin konsensuksella kuvataan Yhdysvaltojen presidentin Ronald Reaganin talousoppia, jota ajettiin kehitysmaihien BRETTON WOODS -JÄRJESTÖJEN lainaohjelmilla.

Kansantaloustieteilijä John Williamson käytti käsitettä ensimmäisen kerran vuonna 1989. Williamsonin mukaan Washingtonin konsensuksen ydinvaatimukset ovat julkisten investointien vähentäminen, BUDJETTIKURI, verouudistukset, finanssimarkkinoiden DEREGULOINTI, VAPAAKAUPAN edistäminen, ulkomaisten suorien sijoitusten esteiden purku, YKSITYISTÄMINEN, kilpailua koskevan sääntelyn purku, ja omistajuuden suojan turvaaminen.

Washingtonin konsensuksen kultakausi oli 1980-luvulla, jolloin se hallitsi KANSAINVÄLISEN VALUUTTARAHASTON IMF:N, MAAILMANPANKIN ja Yhdysvaltain valtiovarainministeriön ajattelua. 1990-luvulla kävi ilmeiseksi, että suurin osa ohjelman perusoletuksista ei tuottanutkaan toivotunlaisia tuloksia. Ohjelma ei ollut taannut kestäväää talouskasvua, vähentänyt köyhyyttä tai taloudellista epätasa-arvoa.

Ohjelman äärimmäisimpiä vaatimuksia höllennettiin jo 1980-luvun loppupuolella. Esimerkiksi Argentiinan vuoden 2001 taluskriisiä pi-

dettiin yleisesti Washingtonin konsensuksen oppien seuraamisesta. Argentiina oli 1990-luvulla pitkään UUSLIBERALISTISEN kehityksen mallioppilas.

WTO → *Ks. Maailman kauppajärjestö*

Yhteiskunnalliset yritykset → *Ks. solidaarisuustalous*

Yhdistyneet kansakunnat YK

YK ei ole täydellinen, mutta parempaakaan ei ole keksitty

Yhdistyneet kansakunnat perustettiin toisen vuonna 1945 seuraamaan maailmansotien välissä toiminutta Kansainliittoa. YK:n organisaatio muodostuu kuudesta pääelimestä sekä New Yorkissa sijaitsevasta päämajasta. YK:n pääelimiä ovat yleiskokous, turvallisuusneuvosto, talous- ja sosiaalineuvosto, huoltohallintoneuvosto, kansainvälinen tuomioistuin ja sihteeristö.

Maailmantalouden hallinnassa YK:lla on huomattavasti vähemmän valtaa kuin esimerkiksi BRETTON WOODS -JÄRJESTÖILLÄ. Erityisesti pienemmillä ja tulotasoltaan köyhemmillä maille se on kuitenkin korvaamaton foorumi ja vaihtoehtoisten mallien tuottaja pääasiassa rikkaiden maiden ohjaamille suuremmille talousjärjestöille.

YK:n talous- ja sosiaaliasiain komitean ECOSOCin ajatuksena on ollut toimia koordinaattorina kansainvälisen talousjärjestelmän säätelyssä. Käytännössä suurvallat eivät ole tätä roolia halunneet ECOSOCille antaa, vaan päätöksiä on tehty esimerkiksi G8-RYHMÄSSÄ. YK:n alajärjestöistä kauppa- ja kehitysjärjestö UNCTAD tuottaa aktiivisesti analyysiä maailmantalouden ja rahoitusmarkkinoiden toiminnasta ja erityisesti niiden vaikutuksista kehitysmaihin. Sen toiminta ja näkökulmat tuottavat paljon tietoa, jota muut talousjärjestöt eivät tarjoa. Muista YK-järjestöistä työjärjestö ILO on pitänyt yllä maailman talouskeskusteluissa KYSYNTÄÄ ja aktiivisista työllisyyspolitiikkaa painottavia vaatimuksia.

YK:ta syytetään julkisessa keskustelussa usein tehottomaksi. Toisaalta DEMOKRATIA on aina väistämättä hidasta ja usein kallistakin. Lisäksi pienet maaryhmät eivät välttämättä ole sen tehokkaampia. Esimerkiksi G8:n antamat lupaukset velkojen mitätöinnistä tai kehitysyhteistyömäärärahojen nostosta ovat usein jääneet toteutumatta.

Yksityistäminen

Palvelut myytävänä

Yksityistämällä tarkoitetaan valtion omistamien yhtiöiden tai muiden toimintojen myymistä yksityisille sijoittajille. Tämä voi tarkoittaa koko toiminnon myyntiä tai enemmistö- tai vähemmistöosakkuuden säilyttämistä valtiolla. Enemmistöosuudella voidaan säilyttää todellinen määräysvalta yhtiössä ja estää esimerkiksi yhtiön myynti ulkomaalaisomistukseen.

Suuri osa teollisuusmaiden aiemmin omistamista yhtiöistä on myyty yksityiselle sektorille 1980-luvun jälkeen. Suomi ei ole poikkeus. Uusliberalistisen ajattelun innoittamana yksityistämisiä on perusteltu esimerkiksi kustannustehokkuudella, kilpailun lisäämisellä, julkisen talouden kestävyydellä ja osakesijoittamiseen kannustamisella. Kehitysmaissa yksityistämisiä ovat ajaneet erityisesti MAAILMANPANKKI ja KANSAINVÄLINEN VALUUTTA-RAHASTO IMF rakennesopeutusohjelmillaan.

Yksityistämiset ovat herättäneet paljon kiistoja erityisesti silloin, kun ne ovat koskeneet julkisina palveluina pidettyjä aloja, kuten veden- ja sähkönjakelua, terveydenhuoltoa, rautateitä ja koulutusjärjestelmiä. Näitä on perinteisesti pidetty luonnollisina monopoleina eli aloina, joita ei ole mielekäästä järjestää yksityisen kilpailun avulla. Usein yksityistämiset ovat nostaneet hintoja merkittävästi tai heikentäneet palvelujen laatua.

Yksityistämisestä käydyissä keskusteluissa on kiistelty esimerkiksi seuraavista kysymyksistä: milloin yhtiöiden välinen kilpailu tuottaa niin paljon hyötyä, että toiminta kannattaa antaa yksityisille, vaikka niiden toiminnan täytyy tuottaa voittoa, toisin kuin valtion tai kunnan toiminnan; mitkä palvelut ovat niin tärkeitä ja perustavanlaatuisia, että markkiname-

kanismi ei sovi niihin; minkälaisena valtion rooli halutaan nähdä hyvinvoinnin tuottamisessa?

Aikajana:

- 1991** Argentiinan rautatiet yksityistetään. 32 000 kilometriä junarataa kutistuu 10 000 kilometriin, kun kannattamattomat rataosuudet suljetaan.
- 1994–1997** Ison-Britannian rautatiet eli junat, liikennöinti ja rataverkko myydään yksityisille yrittäjille. Vuonna 2000 rataverkkoa aletaan siirtää takaisin valtion alaisuuteen muun muassa tuhoisien junaonnettomuuksien seurauksena.
- 2000** Veden yksityistämistä seuranneissa mellakoissa Boliviassa kuolee ihmisiä.
- 2007** Matti Vanhasen toisen hallituksen hallitusohjelman mukaan "Valtion omistusosuuksia markkinaehtoisesti toimivissa yhtiöissä voidaan hallitusti alentaa valtion strategisia intressejä vaarantamatta".
- 2008** Ison-Britannian hallitus myöntää, että Lontoon metron epäonnistuneen yksityistämishankkeen pelastamiseen tarvitaan kaksi miljardia puntaa veronmaksajien rahoja.

Ylikansalliset yhtiöt

Konttori täällä, tuotanto siellä

Ylikansalliset yhtiöt ovat yhtiöryppäitä eli konserneja, joilla on pääkonttori yhdessä maassa mutta toimintaa tytäryhtiöiden kautta useammassa maassa. Useimmiten tämä tarkoittaa pääkonttoria teollisuusmaassa ja tuotantoa ja muuta toimintaa vähemmän teollistuneissa maissa tai kehitysmaissa.

Suurin osa ylikansallisista yhtiöistä on nykyään ensisijaisesti organisoivia ja koordinoivia yrityksiä. Varsinaista tuotantoa ostetaan usein alihankkijoina toimivilta yhtiöiltä.

Termi ylikansallinen yhtiö on ollut yleensä käytössä YHDISTYNEIDEN KANSAKUNTIEN alajärjestöissä. Rikkaiden maiden yhteistyöjärjestö OECD puhuu omissa julkaisuissaan monikansallisista yhtiöistä. Kyse on näkökulmaerosta. Ylikansallinen yhtiö painottaa yhtiön päätöksenteon ja ajattelutapojen organisoitua. Ne ovat nykyään lähes poikkeuksetta irtautuneet kansallisvaltioiden rakenteista ja intresseistä. OECD:n monikansallinen yhtiö painottaa yhtiöiden juridista luonnetta eri maissa sijaitsevien tytäryhtiöiden muodostamana konsernina.

yhtiöiden muodostamana konsernina.

Onko ylikansallisista yhtiöistä enemmän hyötyä vai haittaa? Moni suuryhtiö on yksittäisessä maassa merkittävä työllistäjä ja joskus myös veronmaksaja. Toisaalta esimerkiksi kansainvälisiä SUORIA SIJOITUKSIA koskeva tutkimuskirjallisuus on osoittanut, että suuryhtiöiden investointien hyödyllisyys riippuu pitkälti niiden säätelystä. OECD:n arvioiden mukaan vuonna 2002 noin 60 prosenttia kaikesta maailmankaupasta oli ylikansallisten yritysten sisäistä kauppaa. Tästä huolimatta ylikansalliset yritykset työllistävät vain muutaman prosentin maailman työvoimasta.

Ylikansallisia yrityksiä vastaan kohdistettu kritiikki keskittyy erityisesti niiden valtaan. Taloudellisen voimansa ansiosta ne pystyvät käyttämään myös yhteiskunnallista valtaa esimerkiksi lobbaamalla poliittisia päättäjiä, käymällä sisäistä kauppaa sekä siirtohinnoittelemalla tuotteita väärin ja kiertämällä näin veroja. Lisäksi yhtiöitä syytetään usein AY-LIIKKEIDEN heikentämisestä ja verokilpailun kiihdyttämisestä.

Yhtiöiden toimintaa kritisoidaan myös usein läpinäkymättömyydestä ja korruption edistämisestä erityisesti kehitysmaissa. Ylikansalliset yhtiöiden toiminta voi vaikuttaa voimakkaasti poliittisiin päätöksiin.

→ <http://www.corporatewatch.org/>

→ <http://www.corporateeurope.org/>

Yritysvastuu

Saadaanko vapaaehtoisuudella tuloksia?

Suomalaisyritysten liiketoiminnasta on tullut yhä globaalimpaa. Monet täällä valmistettavien tai myytävien tuotteiden raaka-aineet ja osat tuodaan ulkomailta, ja yhä useampi suomalainen tuote löytyy ostajan jostain muualta kuin Suomesta tai Euroopasta. Samalla yritysten yritys vastuutoiminta on lisääntynyt. Yhä useampi yritys raportoi vuosittain myös vastuutoiminnastaan.

Kansainvälisten sopimusten välttely on yleistä liiketoiminnassa, mikä tahraa myös hyvin toimivien yhtiöiden mainetta ellei avoimuuteen kiinnitetä erityistä huomiota. Esimerkiksi Maailman työjärjestön mukaan vuonna 2012 alle 15-vuotiaista lapsista 215 miljoonaa käy töissä. Vuosittain 2,3

miljoonaa ihmistä kuolee työtaturmiin tai ammattitauteihin. Yksityiset investoinnit auttavat usein pitämään luonnonvaroiltaan rikkaiden maiden diktaattoreja vallassa. Yritysvastuu on myös ympäristökysymys: 3000 suurinta yritystä aiheuttavat YK:n arvion mukaan kolmasosan maailman ympäristökuluista. Suurimmat syyt tähän ovat ilmastopäästöt, vedenkäyttö ja ilmansaasteet.

Yritysvastuusta puhuttiin aiemmin aina yritysten yhteiskuntavastuuna. Vastuukeskustelun laajentuminen on nostanut yritysvastuu-sanan suosiota. Esimerkiksi yritysten verojen välttely nähdään yhä useammin vastuukysymyksenä. Kehitysmaat menettävät suuryritysten VERONKIERRON vuoksi vuosittain ainakin saman verran verotuloja kuin saavat kehitysapua. Myös Suomen arvioidaan menettävän vuosittain satojen miljoonien eurojen verotulot kansainvälisen veronkierron vuoksi.

→ <http://www.finnwatch.org>

→ <http://www.kepa.fi>

→ <http://www.guardian.co.uk/environment/2010/feb/18/worlds-top-firms-environmental-damage>

→ <http://www.ilo.org/ipecc/Campaignandadvocacy/wdacl/2012/lang--en/index.htm>

Yövärtijavaltio

Yövärtijavaltio on kotimaassa pieni, mutta käy silti usein kalliita sotia. Yövärtijavaltion käsite on esiintynyt poliittisissa keskusteluissa jo 1800-luvulta lähtien. UUSLIBERALISMIN kannatuksen nousu 1980-luvulla nosti termin vahvemmin politiikan sanastoon.

Yleensä yövärtijavaltiolla viitataan kehityskulkuun, jossa valtion toimintoja ajetaan alas ja niitä pyritään rajoittamaan lähinnä omistusoikeuden ja yleisen turvallisuuden turvaamiseen.

Kirjassa käytetyt lyhenteet

AKT-maat

Afrikan, Karibian ja Tyynenmeren valtiot

ATTAC

Association pour la taxation des transactions financières et pour l'action citoyenne (Yhdistys rahoitusmarkkinoiden verottamiseksi kansalaisten hyväksi)

Ay-liike

Ammattiyhdistysliike

BKT

Bruttokansantuote

CDO

Credit Default Obligations (luotovelkakirjat)

CDS-sopimukset

Credit Default Swaps –sopimukset (luottoriskijohdannaiset)

CPI

Corruption Perception Index (Transparency International –järjestön korruptiokäsityksiä mittaava indeksi)

EBA

European Banking Authority (Euroopan pankkiviranomainen)

ECOSOC

Economic and Social Council (YK:n alainen talous- ja sosiaali-asiain komitea)

EIOPA

European Insurance and Occupational Pensions Authority EIOPA

EKP

Euroopan keskuspankki

EPA-sopimukset

Economic Partnership Agreements (alueelliset kauppasopimukset)

ERVM

Euroopan rahoitusvakausmekanismi

ERVV

Euroopan rahoitusvakausmekanismi

ERVV

Euroopan rahoitusvakausväline

ESMA

European Securities Market Authority (Euroopan arvopaperimarkkinaviranomainen)

EU

Euroopan unioni

GATS

General Agreement on Trade in Services (Maailman kauppajärjestön palvelukauppasopimus)

GATT

General Agreement on Tariffs and Trade (Vuonna 1947 allekirjoitettu kansainvälinen kauppasopimus)

HIPC

Heavily Indebted Poor Countries –velkahelpotusaloite

IBRD

International Bank for Reconstruction and Development (Kansainvälinen jälleenrakennus- ja kehityspankki, osa Maailmanpankki-ryhmää)

IDA

International Development Association (Kansainvälinen kehitysjärjestö, osa Maailmanpankkia)

IEO

Independent Evaluation Office (IMF:n sisäinen, riippumaton arviointiyksikkö)

IFC

International Finance Corporation (Kansainvälinen rahoitusyhtiö, osa Maailmanpankkia)

ILO

International Labor Office (YK:n alainen Maailman työjärjestö)

IMF

International Monetary Fund (Kansainvälinen valuuttarahasto)

MDI

Multidimensional Poverty Index (moniulotteinen köyhyysindeksi)

MDRI

Multilateral Debt Relief Initiative –velkahelpotusaloite

OECD

Organisation for Economic Co-Operation and Development (taloudellisen yhteistyön ja kehityksen järjestö)

TRIPS

Trade-Related Intellectual Property Rights (Maailman kauppajärjestön aineettomia oikeuksia koskeva kauppasopimus)

UNCTAD

United Nations Conference on Trade and Development (YK:n alainen Kauppa- ja kehitysjärjestö)

WTO

World Trade Organisation (Maailman kauppajärjestö)

YK

Yhdistyneet kansakunnat

Toisenlaista tietoa verkossa

attac.fi

Suomen Attacin kotisivut

maailmantalous.net

Attacin maailmantalous.net -sivusto

taxjustice.net

Tax Justice Network –järjestön kotisivut (en)

rahajatalous.wordpress.com

Tutkijoiden Jussi Ahokkaan ja Lauri Holapan blogi rahatalousjärjestelmästä

kepa.fi

Kehitysyhteistyöjärjestöjen kattojärjestön Kepan uutissivusto

triplecrisis.com

Talous- ja ruokakriisiä seuraava usean kirjoittajan Triple Crisis –blogi (en)

finnwatch.org

Suomalaisyrittäjien toimintaa maailmalla seuraava Finnwatch-järjestö

greenpeace.fi

Ympäristöjärjestö, joka seuraa myös yritysten toimintaa

repu.org

Eettisen kaupan puolesta -järjestön sivut

jubileedebtcampaign.org.uk

Kehitysmaiden velkojen mitätöimistä ajavan Jubilee-velkakampanjan sivusto

commons.fi

Solidaarisuustalouteen keskittyvä sivusto

perustulo.org

Suomen perustuloverkosto

publishwhatyoupay.org

Yhtiöiden avoimempaa talousraportointia ajava Publish What You Pay –järjestö (en)

stadinaikapankki.wordpress.com

Stadin Aikapankin sivusto

parecon.fi

Ekologiseen ja demokraattiseen talouteen erikoistunut Parecon-järjestö

finance-watch.org

Rahoitusmarkkinoita EU:ssa seuraava Finance Watch -järjestö

corporateeurope.org

Yhtiövaltaa EU:ssa seuraava Corporate Europe Observatory -järjestö